Orhan Kemal • Y.Kenan Karacanlar

ORHAN KEMAL

Y. KENAN KARACANLAR

tüm yayınları

Tüm Yayınları
Ekim 1974 - İstanbul

Kapak Düzeni
Ferit ERKMAN

Dizgi Tertip
Başaran Matbaası

Baskı :
Divan Matbaacılık

Cilt
Güney Mücellithanesi

Yönetim Yeri
Akşemsettin cad.
Mevlutçu Sokak No. 14/4
Fatih Istanbul

Y. KENAN KARACANLAR

ORHAN KEMAL

Tüm Yayınları
İstanbul

ÖNSÖZ

Bu kitap bir ilgi **alanıdır.** Orhan Kemal'in Istanbul'daki yaşamını dile getirmesi, ilerde genel bir **alana** biçim kazandırması amacı ile, bölük pörçük notlardan ortaya konulmuştur. Orhan Kemal'in derdi-gücü **«anlaşılır olmak»** idiyse, **'o'**na değgin bu kitap da, anlayan ve yeniden tanıyan bir bilince bağlı, ilerde bir bütünü oluşturacak **alana,** form kazandıracak niteliktedir. Herhangi bir ünlü yazarın, ölümünden önceki günlük yaşamını kapsıyan **'gömü'** açılmalı, canlandırılmalı, özellikleri ortaya çıkarılmalıdır, kanısındayız. Diğer bir deyimle, ünlü bir sanatçının yaşamı, sanat yaratmaları alanını içine alarak bir üst sınıra dek uzanmalı. Uzandığı ölçüde, onun tek bir tümcesi, dile gelmiş bir yargısı, davranışı, duruşu, konuşması, sevgileri, kısacası, insanda algılanabilir olan her şeyin ortaya koyduğu alan belirlenmeli.

Bu kitapta anlattıklarımız, içtenlikle söylemek gerekirse, sözcüğü sözcüğüne doğrudur, ölçüsünü elden kaçırmışsa da, Orhan Kemal'de varolan belirlemede yeterli olmadığımız söylenemez. Ana-özü içinde yalınlığı ve içtenliği bellidir.

Edebiyatımızda tek eksiğimiz, **günlük** galiba. Bu konuda Antov Çehov'un Maksim Gorki'nin yüzüne karşı yakındığı da bu **«Goethe'nin her söylediği söz yazılmıştır, ama Tolstoy'un düşünceleri havada yitip gidiyor.»**

Bilmem, ünlü bir kişinin anısıyla ilgili not tut-

mada savrukluk salt Sovyetler Birliği'ne özgü bir şey midir? Türkiye'de bu bir ortam işidir. Zorunluluk, gerçeklik, olanak; o halde, bir maddî yapı bütünleşmesi ister. Orhan Kemal'le, çoğun günlerimiz birlikte geçtiği halde, edebiyatı atıp, onun dışına çıkıyorduk. Önemli konularda not tutuyordum ya, o zaman da aramızda belli bir ayrılığın olduğunu görüyordum. Orhan Kemal, yaşarken alınan notların, tarihi bir gelişmenin sonucu olduğunu kabul etmiyordu **«Niye şimdi tutup not alıyorsun? Azrailin, senden önce benim, bayâ canıma okuyacağına inanıyorsun, demek?»** Sözlerine kulak vermek zorunda olduğum için, **Ömer Hayyam**'ın yetmiş-seksen sayfalık bir kitabı beş kez okuduktan sonra, noktası virgülüne ezbere anlatması örneği, ben de önemli olayları bir bir belleğime yerleştiriyor, geceleri eve gelir gelmez kâğıda döküyordum.

Burada anlatılanlarla, Orhan Kemal'in bu toplumdaki yerinin ve onun temel sanatının ancak namuslu çizgilerle belirlenmiş olmasının ortaya çıkması önemlidir. Orhan Kemal'in Türk edebiyatında aydınlık gerçekçiliğe dayanan etkisi gerçekten güçlüdür; bu gücü, öylesine yoksulluklar içinde bile koruması, onun geniş yürekliliğini gösterir. Onun aydınlık gerçekçilik üzerindeki egemenliği, kendisinin her zaman yanında olduğu emekçilerin nedeni olmaktan çok, sonucudur; burada başkaldıran kafa yapısının ve yaşamında başından geçenlerin büyük etkisi olmuştur. Tüm öyküleri, romanları gerçek bir olay üzerine kurulmuştur; olur olmaz işler görüp hayatlarını kazanan insanlar vardır: Buldukları işlerde canla başla çalışırlar. Bir yandan da, omuz omuza, birbirleri için, birbirlerini kollıyaraktan işçi yüceliği için çabalarlar. Bir de yoksulların ekmek kavgası vardır. O zaman, bir kazmanın ortaya çıkardığı pislik **(sanki sondaj yapılan yerden petrol fışkırmış gibi)**, günlerce işsiz kalmış, o gün işte,

bir iş bulabilmiş bir lâğımcının avucuyla kavranır, yüze sürülür; bu pislik ekmek karşılığı olduğu için, Tanrı'ya şükredilir:

«— Oh, şükür yarabbim!»

İşçi, yoksul ve açtır; ekonomik koşullar nedeniyle zor durumlara düşmektedir. Ne ki, kötü değildir. Orhan Kemal'in onları yansıtırken çektiği acı içten ve gerçektir. Bu nedenle, o, halktan köklerini koparmış aydın toplumuna yanaşmadı; her zaman yoksul insanları yeğledi.

Toplumsal sanat görüşü tam anlamıyla belirlenmiş bu iyi yürekli insan, iyilik, doğruluk ve gerçeğin egemen olmasına yarıyacak bir çok yapıt bırakarak, 1970 yılı Haziran ayında öldü.

Cenazesi Edirne'den Istanbul'a getiriliyordu; Babaeski'de işçiler karşılıyarak şöyle bir pankart bıraktılar cenaze arabasına

«Biz işçiler, senin hatıran önünde saygıyla eğiliriz.»

Türkiye tarihinde ilk kez bir sanatçının ölümü halk oyunu ilgilendiren bir olay oldu. Ölümünü izleyen bir pazar günü, cenazesi kaldırıldığında tabutu ardından binlerce kişi yürüyordu.

Anlatmak istediğimiz Orhan Kemal olayı kısaca budur.

Y. K. KARACANLAR

— I —

Orhan Kemal'in babası **Abdülkadir Kemali Bey,** soylu, varlıklı ve tutucu bir kafa yapısı olduğu dek, kafasının içinden Türkiye'yi yönetebileceğini sanan bir avukat, bir gazeteci ve Türkiye Cumhuriyetinin birinci dönem Kastamonu milletvekili, dahası **'Ahali Cumhuriyet Fıkrası'**nın kadir-i mutlakı idi. Bununla birlikte, bu güzel ortaçlar (sıfatlar) genç Türk devletinin becerdikleri işlerde hiç kendini göstermiyordu. Onun aklı, son derece yobazlıkla Cumhuriyet devrinin toplumsal ilerlemesi karşısında duyduğu yeğinlik iğrenme ile doluydu. Yeni düzene karşı savaşması, akıl almaz gibi görünmesine karşın, son derece kültürlüydü. Geniş çevresi ve iyi bir yaşamı vardı **«Kimi günler şehirden, yani Adana'dan, sayılı misafirlerimiz gelirdi. Çiftlik avlusundaki ulu dutların altına masalar kurulur, bol bol tereyağı, süt, taze yumurta ikram edilirdi** (1). Orhan Kemal'in annesi de öğretmendi. Olasılığı şu ki, ailenin entellektüel kısırlığı yoktu. Bu durum, ilerde etkili bir arka plan olarak Orhan Kemal'e hizmet görecektir: **«Çocukluğundan ilk gençlik yıllarına aile çevresinden aldıklarıyla yetişir. Kişiliğini etkiliyen çizgilerden birisi budur. İkincisi, bunun tam karşıtı bir yaşamın koşullarıyla savaşmak zorunluluğu. Üçüncüsü sanat ve yazı yazmak eğilimi. Dör-**

(1) Nurer Uğurlu. **'Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi.'** s. 34-35.

düncüsü sevmek heyecanı. Beşincisi bütün bu birikimin anlatıma dönüşmesini sağlayan rastlantı (2).» Orhan Kemal için, gelecekte bu beş öğenin değeri son derece önemli olacaktır. Ne ki, bu beş öğenin içinde en akla yatanı, **'tüm bu birikimin anlatıma dönüşmesini sağlayan rastlantı**'dır, ama iki koşulla A) **Orhan Kemal'in askerliği,** B) **Nâzım Hikmet'le Bursa cezaevinde tanışması.**

A) Yıl 1938. Orhan Kemal Niğde'de askerdir. Yeni kur'a aşamasız er. Doğum yılı 1914 olduğuna göre, demek ki, yirmidört yaşında orduya katılmıştır. İlginç ve düşünce dolu bir soru **Orhan Kemal, neden yirmi yaşında değil de, yirmidört yaşında orduya katılmıştır?** Bu bizim bilgimiz dışında. Ne ki, Orhan Kemal bedellidir. Benzerlerinden az askerlik yapacaktır. Salt bu değil, onun durumu o devirlerde erlere karşı gösterilen geri ve kaba davranış yöntemi ile de çelişiyordu. Küçük görücü bakışlar karşısında sinirleniyor, can sıkıcı tümceler gece yatarken bile gözlerinin önünde dans etmeğe başlıyordu. Bu yüzden gerilimi arttıkça artıyor ve durum çekilmez olduğunda başkaldırıyor

«— Yeter artık! Biz buraya anamıza avradımıza (1937'de evlenmişti) sövdürmek için gelmedik. Allah yok be!»

Bir kaç gün içinde iş başkalaştı. Çünkü, onurlu olduğu dek atak bir girişimdi bu. Hemen inceden inceye sorguya çekildi. Yargılamada 6. Bl.'den Adnan, Enver ve Hamza adlarındaki erler tanıklık etti bu sözlere. İş, Orhan Kemal'in savunmasına kalıyordu. Ne ki, bu kritik durumda, önce söylediklerini mahkeme önünde de özdeş biçimde yeniledi. Açıkçası sakınmasız davrandı. Bu yüzden, «Yaban-

(2) Fahir Önger. Cumhuriyet Gazetesi. Temmuz 1970 tarihli **'Sanat ve Edebiyat'** eki. s. 1.

cı rejimler lehine propaganda ve isyana muharrik» suçundan beş yıl hüküm giydi. İnsancıl başkaldırış komünizme dönüştü. Geride kalan köprüler yıkıldı. Sonraları bana şu açık-seçik deyimle belirlediği gibi, **«Bir kel onbaşının olur olmaz biçimde ana-avrad sövmesi olayın başlangıcı olmuştur.»** Başka birşey daha var: Kayseri 19. Piyade Alayı cezaevinde yattığı sırada babasıyla ilk karşılaşmasını şöyle anlattı: **«Suratı korkunç asıktı. Beni görünce bağırmağa başladı.** 'Eee, bu komünistlik de ne oluyor? Komünistlik ha? Olacak şey değil, benim oğlum bir komünist olsun...' **Canı sıkıldığı zamanlar yaptığı gibi, elini kolunu sallıyordu.** 'Beni dinleyin,' **dedim.** 'Beni suçlayacağın hiç birşey yok. Davranışımı böyle değerlendirdiler.' **'Öfkesi yatışmadı. Birbirimizi sevmezdik. Bana inanmazlıkla baş salladı ve derin bir karamsarlık edası ile çekip gitti.»**

B) Orhan Kemal, 1939 yılının Kasım ortalarında Bursa cezaevinde Nâzım Hikmet'le tanışmıştır. O günkü hükümet bu denli uygun bir rastlantıyı hesaba katmış mıdır? Kanıt yok, söylentiler var. Her neyse. Faşizm, Raşit Öğütçü'yü tekmeyle devirdi, marksizm ise onu yerden Orhan Kemal olarak kaldırdı. Güzel, çok güzel!

Çağdaş kültürün gerçekten ileri temsilcisi olan Nâzım Hikmet, marksizm hakkında çok az şey bilen Orhan Kemal'in bilinçlenmesine büyük önem vermiştir. O, bu gerçeği kendi ağzından son derece açık bir biçimde anlatır **«Nâzım (Hikmet) huni ile kafama sanat ve kültür cevherini (özünü) akıtmıştır** (3).» Burjuva koşulları ile yetişmiş olan Orhan Kemal'in kafasına akıtılan cevher (öz), **«En güç koşullar altında da olsa, maden cevherini çıkarmak, bunu demir durumuna getirmek ve marksçı dünya**

---

(3) Nurer Uğurlu. **'Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi.'** s. 28-29..

görüşü ve bu görüşe uygun üst yapılar çeliğini dökmektir (4).»

Nâzım Hikmet, dostluğu ve öğütleriyle yardım ettiği Orhan Kemal'in sözcük oyunculuğu ve soyut abartmalar içeren şiirlerine pek önem vermiyordu. Yeri geldiğinde, şiir sanatının bu en büyük heveskârına, **â la Nâzım (Nâzımvarî) yazmanın yararsızlığını söylecektir: «Bırak şu şiiri, miiri birader, hikâye yaz, roman yaz sen, dedi. Şiirle ne uğraşıyorsun? O günden sonra başladım. Roman bende hikâyeden de öncedir. Şimdi konusunu bile hatırlıyamadığım (On Sekiz Yaşım) isimli ilk küçük romanımı o yıllarda, Nâzım Hikmet'in de yardımıyla yazmıştım (5).»** Orhan Kemal, bundan sonra, düzyazı doğrultusundaki kalemini hep halk kitlelerinin insanca yaşam uğrundaki mücadelesine sıkı sıkıya bağlı tutacaktır.

'Orhan Kemal'in kişiliğini pekiştiren ve onu edebiyata iten etmenler çok yanlı ve çok çeşitlidir,' ama, o sanatını halkın hizmetine verebilmiş ve popülist görüşün kuyruğu durumuna düşmemişse, öncelikle bu iki öğeyi yabana atmamamız gerekir.

— II —

Orhan Kemal adını **'Baba Evi'** (1949), romanı ile duydum. Roman anlatımındaki gerçekçiliği ve yazılışındaki yalınlığı ile bende iyi bir izlenim bırakmıştı. Biçimci yorumu yoktu. Güçlü, anlamlı, somut sosyal yaşam çağrılı ve hayırlı etkisi altında kalınacak bir yapıttı. Edebiyata, sanat yapıtı-

(4) Jean Freville. **'Sanat ve Edebiyat.'** s. 167.

(5) Fahir Önger 'Cumhuriyet Gazetesi.' Temmuz 1970 tarihli **'Sanat ve Edebiyat'** eki. s. 1.

nın niteliğine yararlı olan, halka inanan ve Sabahattin Âli'den sonra sosyalist gerçekçiliğe temel hizmet görecek olan Orhan Kemal'i, ben askerden terhis olduktan (12.Ekim.1952) sonra, 9.Kasım.1952, Cumartesi günü tamdım. Yanında Muzaffer Buyrukçu vardı. Hava açık ve ılıktı. Dizmenlik yaptığım yer, Vilâyet binasına çaprazlamasına karşıt, koca bir binanın merdiven altı idi. Kapı önünde, üç kuruşluk haftalığımı almak için, basımevinin kıçı kırık sahibini bekliyordum. İşte, bu ortamda Orhan Kemal'le karşılaşmam, beni çok duygulandırmıştı. Karşımdaki yüzü anlamlı, alnı açık, genç bir adamdı; kepçe kulakları, ince bıyığı, az da olsa kırlaşmış saçları, tatlı ve zeki gözleri vardı. Ağırbaşlı, kuşkulu, öfkeli, küskün durumu ile çevresini bir çeşit saygıya zorlayabilecek görünüşteydi. Yürüyüşü ve davranışları devinimli ve çabuktu. Uzattığım eli içtenlikle sıktıktan sonra, Muzaffer Buyrukçu'ya dönmüş, sözü uzatmadan, dokunaklı bir biçimde şöyle demişti **«Yiyecek ekmeği yok'lardan birini daha tanıtmış oldun bana!»**

Bende, başkalarının yalanlarına göz kırpacak bir bilinçsizlik görmediği için olacak, o günden sonra, belirli bir yargılama ve doğru düşünme yeteneğiyle ölene dek arkadaş kaldık.

Orhan Kemal'in engin bir sanat yeteneği olduğuna kuşku yok. Görüş açısı geniş, kararlı ve ılımlı olmayan bir yazardı. Yapmak istediklerinin hepsini yapamadı elbet. Edebiyat alanında yaratıcı güç için gerekli olay şeylerin hepsi onda vardı. O, halkı, ancak ölümüyle yüzüstü bıraktı.

«Hayır, sanatçı önce, hiç kimsenin arabasına binmez (6).»

Evet, yaşamı süresince Orhan Kemal'in hiç

(6) N. Uğurlu. **'Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi.'** s. 40

kimsenin arabasına bindiği görülmemiştir. Bunun için ona saygı duyuyoruz. Hayasızca sömürüye karşı, faşist yönetimlere karşı yılmadan ve tüm yeteneğiyle savaşmış, halka saygı göstermiş ve önünde yürümüştü. O'na biz bu nedenle saygı duyuyoruz.

— III —

24 Kasım 1952, Salı.

Puslu, pis bir hava.

Orhan Kemal, eski, renkleri solgun kumaş pardesüsünün önü açık, iki kolunu sallıya sallıya **'Kömürcü** (7)'nün kahvesinden içeri girdi. Her şeye karşın kayıtsız bir inceliği vardı. İçeriyi şöyle bir gözden geçirdi. Kahve ocağına doğru üç adım attıktan sonra, geri döndü, bana doğru başını çevirdi; bunun anlamını sezemedim. **Muzaffer Buyrukçu'**yu soracaktı da, caydı mı? Yoksa, umursamazlığıma mı bozuldu? Yeni tanışmıştık. Aramızdaki bağlantı uzaktan uzağa idi. Yine de istekli bir alışkanlıkla ayağa kalktım, oturması için öneride bulundum.

Ayakları sallantılı bir iskemleyi altına çekti, bir an durdu ve sonra

«— Bizlerden biri geldi mi (8)?» diye sordu.

«— Yok. Çoktan beri buradayım. Geldiğimde, hava bile ağarmamıştı.»

Garson Kürt Cemal gelip Orhan Kemal'e çay getirdi. İçersi sıcaktı. Taşkömür sobasının yanında,

---

(7) **Kömürcü'**nün kahvesi, Vilâyet binasının karşısına düşen dar sokaktaydı. Şimdi aşevi.

(8) **'Bizlerden biri...'** diye çoğunlaştırdığı, aslında Muzaffer Buyrukçu'dan başkası değildi. O tarihlerde, ikimizden başka, hiç kimse Orhan Kemal'in **-sanatçı olmasına 'evet'-** yoksulluğuna katlanamıyordu.

'Cumhuriyet' güncesinin gece abone postasını yapan Niğde'li **'Oynatan Hasan'**, oturduğu yerde ayaklarını uzatarak uyuyakalmıştı. Orhan Kemal, **'Bafra'** paketimden bir cigara çekti. Çıkarıp kibritini yaktı.

«— Ne oldu? Yüzümde bir şey mi var?» diye sordu.

«— Soluk.»

Elini boşlukta salladı. Sonra yumruğunu yeğnikçe masaya vurdu: «Allaha bak...»

Ölene dek, mutlu ya da acılı günlerinde kullandığı bir deyimdi bu. Bir ara burnunun aktığını sezinledi. Sümkürmek zorunda kaldı. İki elinin parmakları arasındaki buruşuk mendili, burnunda aşağı yukarı çekip cebine soktu

«— Soluk olmaz da, ne olur?» diye ekledi. «Odam pek soğuk. Üşüyorum. Çoluk çocuk da öyle. Sırtımda yorgan öyle yazıyorum.»

Sesi kuruydu. Başı öne büküktü. Kırışık alnını, dirseği masaya dayalı sağ avcunun içine almıştı. Durumunu bozmaksızın

«— Peki, sabah karanlığından beri niye buradasın?» diye sordu.

«— Soğuğun etkisiyle. İşler bu duruma geldi, işte. Paltomu, aha şu kürt garsona sattım. Ev kirası için. Ev sahibi hiç de bizimle barışık değil. Arada düşmanlık var. Konu komşudan utandığım için, karanlıkta sokağa fırlıyorum. Hani, zibidiye bak, demesinler...»

«— Söylediklerinin hiç biri insanı utandırmamalı. Utanması gereken ne sen, ne ben, ne de yoksul halktır. Bunu ölçüp biçtin mi, hiç? Hem sen bir basımevinde çalışmıyor muydun?»

«— Öyleydi ya, ayrıldım.»

«— Nasıl yani?»

«— İşte, Yeşildirek'te bir basımevinde çalışıyordum. Sahibinin adını bile bilmem. Bildiğim, onun ermeni oluşu. Sinirli mi sinirli. Benim daha önce nerede çalıştığımı sordu **'Taşçı' basımevinde,** dedim. **'Petrol Ofisi'nin otuz bin liralık arttırmalı işinden kazançlı çıktı. Gece-gündüz demeden çalıştım. Bu arada, nişanlandım, nikâhlandım; hep aynı bıraktı haftalığım.'** Ve o, bu sözlerime karşılık olarak **'Peki, kazancına ortak mı etseydi seni?'** diye bağırdı. **'Bu senin dediğin Rusya'da olur. Sizin gibileri ezmek gerekir!'** Benim verdiğim karşılık da şu oldu **'Hakkımı benden esirgemesinler de, ner'de olursa olsun...»** En sonunda sabrımı yitirdim, çıktım.»

Ansızın dinelip bana baktı

«— İşçiye köpek gibi görünen bir patronla karşılaşmanın bahtsızlığı, o kadar. Kafanın dikine gidiyorsun, demek? Sözlerin çok anlam yüklü. İnan, durumun daha iyi olmaz; gittikçe kötü olabilir. Böyle iğrenç baskılarla demek istiyorum. Neyse, davranışın yine de doğru bir şey. Sen yaştakilerin onurlu tutumu olur.»

«— Ne olursa... Ama korku yok. Dün, **'Akşam'** gazetesinde yayımlanan öykünün adı da **'KORKU(9)'** idi, değil mi? Niye insanlar için hep kırmızı ışık yanıyor?»

Orhan Kemal'in yüzü kırıştı

«— Benim **'Baba Evi'**ni okudun mu?» diye sordu. «Her insanın sevinçli, düşlü çocukluğu, gençliği, orada anlatılanla bir midir? Gençlik, cennetin ta kendisidir, derler. Ama benim önümde, o cennete

---

(9) Orhan Kemal'in **'Korku'** adlı öyküsü, 23 Kasım 1953 tarihli **'Akşam'** güncesinin **'SANAT EDEBİYAT'** sayfasında yayımlanmıştı. Adı geçen güncede, 'Sanat Edebiyat' sayfası 7 Eylül 1953 tarihinde başlamış ve ilk olarak Orhan Kemal'in 'Raziye' adlı öyküsüne yervermişti.

varmak için, hiç serbest hat yoktu. Kırmızı ışığı kimler için yakarlar, ilerde anlarsın.»

İlk sorusuna karşılık verdim

«— **'Baba Evi'**, Varlık Yayınevi'nce yayımlandığında ben yeni asker olmuştum. Kitabı, kimbilir kaç kez okumuş, ne gibi güçlüklerle karşılaştığım orada bellemiştim. Romanlarını beğeniyorlar beğenmesine, ama seni karalamaktan da çekinmiyorlar. Küçük burjuva çocuğu... Şu-bu. Bence bu düşüncelerin hiç biri. Doğrusunu söylemek gerekirse, pek içli ve ince olan çocukluğunun yanında, bizimki çok kaba kalır. Bir kez, 'Köprüaltı'ndan gelmişiz. Kıyıcı orostopallar bizi, bir zamanların bakanlık yapmış bir babanın çocuğuna reva görmeyecekleri biçimde, korkudan başeğdiğimiz için, orospu çocuklarıymışız gibi paylamışlardır. Demek istediğim, sana gerçekten iyi insan olmayı öğretenler çıkmış. Oysa bizler, yoksul onurunu yitirmeksizin, edindiğimiz deneylerle bu yolu bulduk. Onun için, senin **'Baba Evi'**ndeki o büyük acım anlamakta, bizim de payımız var.»

Kendinden sık sık söz açmazdı ya, sözlerimden alındığı için olacak, hemen savunmaya geçti

«— Bakan çocuğu olduksa, öyle fazla sürdüğünü sanma,» dedi. «Asıl babamın bakanlıktan düştükten sonraki acılı günlerim uzun sürdü. Babamın sürgünde görür gibiyim. Atatürk'e başkaldırdığı andan itibaren kendi geleceğinin, geri dönülmez bir biçimde ortaya çıktığının korkusu içindeydi. Sonunda kaçtı. Bu kaçış, ne korkaklık, ne döneklik, ne de tutkusunu yenmiş bir insanın çabuk ve kararlı davranışı gibi oldu. Öyleydi ya, beni de aldırdığı **Suriye'**de, babamın gözlerinin içinde yeniden yeniye bir yaşama parıltısı göremedim. Yaşamıyan babaların çocukları da yaşamaz; ekonomik anlamda demek istiyorum. Üç yıl önce geldim İstanbul'a. Günün bi-

rinde, **'İzzet** (10)'le birlikte, **Mahmutpaşa**'da, bir yol ağzında maltızda pişirdiğimiz koca bir tencere ile kuru fasulye sattık. Her zaman olduğu gibi, işçilerin o zamanki duygularını da paylaştım. **'Baba Evi'** de öyle. Bakmasını ve gördüğünü anlamasını bilen bir göz için, bir insanın çocukluğu ve gençliği çok şeyler söyler. Gençliğimin dünyasını ve iç kıpırdanışlarını yansıtan bir roman yazdım. Yalan dolanın çekiciliğine kapılmadan. Maksat gerçekleri çarpıtmadan verebilmekte. Senin yaşantın daha katı koşullar altında geçmiş olabilir, ama iş onu değerlendirmekte. Ben **'Baba Evi'**ni yazdımsa, dünyalığımı mı edindiğimi sanıyorsun? Gözlerimin önüne serilen bir kâğıt varsa, o da bir elliliktir, yiğenim...»

Kahvenin kapısı açıldı ve kapandı. Soğukla birlikte bir kaç kişi içeri daldı. Orhan Kemal artık gövdesini doğrulttu; katlayıp iskemlesinin arkalığına astığı palto - pardesüsünü giydi. Garson Kürt Cemal'e seslendi

«— Burdayım, söyle Orhan abi?»

«— Çay paralarını ben veririm,» dedim. «Peki, gidiyor musun?»

«— Belki dönerim. Akşam gazetesine kadar gideceğim.»

Kapıdan omuzları düşük bir biçimde çıkan Orhan Kemal'in ardından baktım. Eski püskü, yine de palto-pardesüsü var, diye düşündüm. Tam şurada kara kış gelmişken, ceket-pantolonla gezmeğe zorlandım! Allah sağlık versin, n'apalım! İç cebimde katlı duran üç-beş pelür kâğıdını çıkardım. Günlük tutacağım. Zorluk içinde, az önce geçen konuş-

---

(10) Orhan Kemal, 1951 yılında, ailesiyle birlikte İstanbul'a göçettiğinde, Bursa cezaevinden arkadaşı **İzzet**'in (Ne yazık ki, İzzet'in kişiliğine değgin elimizde bir ayrıntı yok. Saptasaydım, bir anı, bir izlenim peşinde koşardım) Kasımpaşa'daki evinin bir tek odasında barınmıştı.

malara dalmışım. Bir ara ayak sesleri duydum. Başımı kaldırıp baktım. Orhan Kemal'di.

«— Hemen döndün mü? Niye?» diye sordum.

Suratı asıktı :

«— Melih Cevdet Anday(11)'ı göremedim,» dedi.

Bafra paketimden bir cigara çıkarıp verdim

«— Yeni çalışmaların var mı, ağabey?»

«— Altı büyük hikâye, iki de roman. Önümüzdeki aylar içinde biter ya...«

«— Eeee?»

Cebinden bir tüm onluk, biraz da bozuk para çıkardı

«— İşte şu gördüğün kadarıyla kaldım,» dedi. «Müsveddelik kâğıt alacak para bile yok.»

Yerimden fırladım. Önümdeki pelür kâğıtlarını katlayıp cebime soktum, kapıya yöneldim :

«— Ne yapacaksın, Yusuf Kenan?»

«— Şimdi geleceğim.»

Beş - on adımda Cemal Nadir sokağına saptım. O sokağın sağında, patlak bobin artığından kesilme parça kâğıt satan bir dükkân vardı. Sahibi camekânlı bir odada oturuyordu

«— Dönüp dolaşıp sana geliyorum,» dedim. «Bana müsveddelik kâğıt lâzım. Parası da yok!»

«— Al or'dan. Yalnız parmakların fazla kantarlamasın!»

İçimden, o düşündüğün şey olacak, a kütük! diyerek, teksir kağıdı boyunda, aşağı yukarı binbeşyüz adet kağıdı koltuğumun altına sokarak **'Kömürcü'**nün kahvesine döndüm. Teksir kağıtlarını, kahve ocağından aldığım bir günceye sarıp sarmaladıktan sonra, Orhan Kemal'in önüne koydum. Çok duygulanmıştı

«— Sağ olasın, arkadaş!» dedi.

---

(11) O zamanlar **'Akşam'** gazetesinin 'Sanat Edebiyat' sayfasını Melih Cevdet Anday yönetiyordu.

— IV —

Karlı bir gün. Bulaşık renkli gökten kar tipisi akıyor. İşsiz olduğumuz için, bir kaç dizmen eskisiyle **'Kömürcü'**nün kahvesindeki taşkömür sobasının çevresinde ayaklarımızı öne uzatıp oturuyoruz. Ayakları su içinde, donuyormuş gibi titreyen, vücudları dayak yemiş gibi ağrılı, iyi yürekli, uysal ve çalışkan 'Niğde'li hamallar sobaya bir sokulup bir uzaklaşıyorlar. İçerde cigara dumanı ve suskunluk var. Yükten gelen hamalların lastik papuçlarını çıkarmalarıyla havada sallanır gibi uzatılan ıslak çoraplarında buğu yükseliyor. **'Oynatan Hasan'** yarı şaka karışık söz atıyor onlara **«Lan, Allahsızlar! Bu buğu da ne? Karadeniz'de salapurya mı yüzdürüyorsunuz?»**

Acı bir görünüm **29.Mart.1954, Pazartesi.**

Derken Orhan Kemal seğirtti. Gözgöze gelince başını salladı ve gülümsedi. Kağıt oyunu için konmuş masalarda başları öne eğilmiş, ağzı açık uyuyan **'sabahçı'**lara çarpa çarpa bir uca yöneldi. Balık sırtı palto-pardesüsünü sırtından çıkarıp, oturacağı iskemlenin arkalığına yükledi. Yüzünün, acıların derin izi gitmişcesine olağanüstü bir sevimliliği vardı. İnsanî ilişkilerin sıcaklığına hiç bir zaman yabancılaşmadığı için, yanıbaşında kendisini selamlıyanlara karşılık verdi **«Merhaba Merhaba!»** Sonra, çoğu kez esprili bulduğu **'Sakallı Suat** (12)'la söyleyişe daldı.

Üstündeki beğenisiz bir giysi değildi. Şıklaşmıştı, görür görmez anlaşılıyordu. Lacivert kostümünün

(12) 'Sakallı Suat' günce dağıtım işleriyle uğraşmaktaydı. Özellikle, içtenlikle davranışı ve coşkunluğu hoşuna gidiyordu Orhan Kemal'in. Bize göre çok gençti, ama erkekçe davranışlarıyla ilgimizi çekmesini biliyordu.

sağ kolu, ince bir dosyanın üzerine dayanmıştı. Sol eline cigara almıştı. Elleri uzun ve ince. Gözleri canlı, mavimsi ışık saçan iki şimşeği andırıyor. Göğüs kafesine dek uzanan yeleğinin altında ak bir gömlek, iyice ütülenmiş izlenimini veriyordu. Her iki yakada üçgen bir biçimde düğümlenen kumlu gravatı iç açıcıydı. Suratı sakalsızdı, kara bıyıkları düzgün kesilmişti. Ayaklarında, ucuzundan, uçları sivri, tek kösele kara bir papuç vardı.

Yerimden kalktım. Kafamın içinde yumuşak, barışçı düşünüden hiç bir iz olmadığı için, kapıya doğru bir kaç adım attım, sonra içgüdüsel bir davranışla gidip yanına oturdum

«— Bir şey içelim mi?» diye sordu. Hemen vurguladım, türkçesi çok akıcı.

Oysa ben ona sormak zorunda kaldım

«— Bir yere mi davetlisin?»

«— Neden sordun?» dedi. «Bir şey mi var?»

Anlaşılan beni saygısız buldu. Sustum. Ne düşündüğümü biliyordum. Anlatması tek, ama anlamı çeşitli **Açlık!**

'Sakallı Suat' ayağa kalkıp dışarı çıktı.

Bir soruma, bir de ısmarladığı çayların bu denli gecikmesine epi sinirlendiği için suratını asan Orhan Kemal'e ben de veda edecektim ki, o koluma yapıştı

«— Neden olmasın?» dedi. «Bizim adam gibi giyinmeğe hakkımız yok mu, yani? Anla işte, jüri üyeliğim için böyle giyindim. Öğleden sonra saat 15.00'de **'Akşam'** gazetesinde toplanacağız. Konumuz şiir üstüne. Gazeteye, sanat sayfalarında yayımlananların dışında, düne kadar 235 şiir gelmiş. Ayıkladıklarımızı bir sonuca bağlayacağız. Jüride çoklari var **Fikret Adil, Oktay Akbal, S. Kudret Aksal, Melih Cevdet Anday, Salah Birsel, Hüsamettin Bozok, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Bedri Rahmi Eyüpoğ-**

lu, Behçet Necatigil ve daha bir kaç kişi. Boş ver! Dostluk kurmaya isteksiz göründüğüm kişiler. Aralarına katılmazsam, çok boktan bir durum olacak!»

Kafamda başka şeyler vardı. Açlık varken, özünde gerçekçilik taşımayan şiiri hiç tutmam. Ekmek atıştıramayan aç insanlar varken, yazarın salt kendisini yansıtan şiirleriyle yarışma düzenlenebiliyordu, demek? Üstelik, aydınlık gerçekçi bir yazar da onların arasındaydı. Kararlı karşı çıktım

«— Yarışmaya katılan şiirleri okudum. Gerçek değil bunlar, ustaca kitaplarda yazılı şeyler ancak. Salt, bir şey yazmış olmak için saçma sapan şeyler düşünmüşler!»

Tam anlamıyla karşılık vermek istemedi mi, bir de **«Adam siz de** (13)...) derdi her zaman.

«— Nâzım Hikmet'in şiirleri sanatsal dünya görüşü taşıyor, değil mi?» diye üsteledim.

«— Evet,» dedi.

«— Cezaevinde, daha önce yazdığın şiirleri ona okumuşsun. Beğenmiş miydi?»

«— Hayır.»

«— Bu açıklama az-buz şey değil!»

Zeki gözleri yuvalarında büyüdü. Kızmıştı

«— Sözkonusu şiirlerin niteliği nedir, iyice değerlendirmeden jüride ne işin var, demeye getiriyorsun. Bende seni şaşırtan şey bu olmasın. Aslında, senin şiir anlayışın yok mu diye sormamaları için bu jüriye katılmak zorunda kaldım. Apaçık, yarışmaya şiir gönderenler romantik şairler; çoğun, kadını şiirlerinde yaşatmak istiyorlar. İşte, bugünkü imkânlarla varedilen şairler! Biliyorum, bunları ayrıca incelemek ve tesbit etmek gerekir. Niye sakla-

(13) Bu deyim aslında 'Nâzım Hikmet'indir. **(Orhan Kemal - Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl - Sosyal Yayınlar, 1965)** Orhan Kemal, uzun süre bu deyimin etkisinden kurtulamamıştır.

malı? Bu şiirlerde üstünlük görmüyorum, beni sarsmıyor, gerçeklik de bulmuyorum, hepsi kolayca açıklanabilir şeyler. Hiç birini içtenlikle destekliyecek değilim. İş olsun. Gene de (açıkça söyliyeyim) oyum şunadır diye saçmalayacağım!»

Sözlerini bitirdikten sonra, iş bulup bulmadığımı sordu. Konuşurken kesik kesik öksürüyordu. İlk kez veremi olup olmadığını düşündüm. Sonra evcek aç olduğumuzu söyleyip, ucu delik pantolon ceplerimi dışarıya çekip gösterdim **«Nereye baksam bu, boğaz tokluğuna çalıştırmak istiyorlar insanı. İşsizlik yüzünden, hiç param kalmadı!»**

«— İşin başı çalışmak. 'Akşam' gazetesinin düzeltme kadrosundan biri hastalanmış, dün bana **'Vaktiniz varsa?'** diye sordulardı. Benim roman çalışmalarım var, ama sana bu iyiliği yapabilirim (14).»

«— Gerçekten çalışmak zorundayım,» dedim.

Orhan Kemal apışarasını kaşıdı

«— Demek bu iş böyleymiş!» dedi. «Bir sosyalist, geçrekçi bir insandır. Olabilir, ama yaşamaktan bıkmış biri değildir; tam tersine yoksullar için her zaman örnek biridir; işi güçlüklerle dolu olduğu halde, para babalarının karşısında yaşamı için direnir.»

Ses çıkarmadım. Hangi anlamda aldırışsızdım, diye düşündüm. Orhan Kemal beni duygulandırıyordu

«— İstersen, şu elini yüzüne bir çeki-düzen verir, yarın saat dokuzda burda buluşuruz.»

---

(14) **Orhan Kemal, işle ilgili konularda son derece özenliydi. Ölünceye dek, bir iş konusunda, birine verdiği sözde ya da günlük yapıp etmelerinde, salt canı öyle istediği için caydığı görülmemiştir.** Nitekim, ertesi günü saat dokuzda **'Kömürcü'**nün kahvesine geldi ve beni **'Akşam'** güncesine götürdü. Bir ayı aşkın bir süre orada çalıştım.

— V —

'Kömürcü'nün kahvesi insanla doluydu. Çoğunluk Niğde'li hamallardı. Hepsi de cigara tüttürüyordu. Hepsi de bıyıklı ve ihtiyar görünüşlüydü.

Orhan Kemal'in yüzünde ışık ve sevinç vardı. Işık kafa yapısından geliyordu, peki, bu sevince neden neydi? Anladık. Asla katlanamadığı yenilgiyi bize tattırıyordu!

Orhan Kemal, Muzaffer Buyrukçu, Talat Kılıç ve ben dört kollu bulüm dölendiriyorduk Orhan Kemal, ard arda, canlı renklerle boyalı kâğıtları pataküt masaya vuruyordu **'Bulüm'.»**

Üçümüz şaşkına dönmüştük. Ben kâğıda sövüyordum; Muzaffer Buyrukçu kızarıp bozarıyordu. Talat Kılıç da son elde

«— Zararı yok, Raşitağa, şans koltuk altına düşmüş, kazanırsın, elbet!» deyivermişti.

Orhan Kemal, pantolonundaki cigara küllerini elinin tersiyle silkeleyerek ayağa kalktı, Talat Kılıç'ın burnunu dikledi

«— Şans mı? Aha! Ne şansı, lan Arap! Beni ilgilendirmez böyle şeyler. Bir daha dünyaya gelecek olursan, zekâ edin de gel!»

Talat Kılıç, yeğnik bir sesle yanıt verdi

«— Oyun oynamasını biliriz, ama ibo şansıyla burun buruna geldik, işte!»

Orhan Kemal'in attığı taşı anlamamazlıktan gelemedim

«— Bana kalırsa, şansı çoktan unuttum,» dedim. «Ne ki, Orhan ağabey, sayısı kırk paralık ucuz oyunla zekâmı eskitmek istemiyorum!»

Orhan Kemal işi uzatacaktı; üçümüz birlikte güldük, yeterli geldi. Çok geçmeden kahveden çıktık. 1955 yılı. Günlerden Cumartesi. Bulutsuz, ay-

dınlık bir gündü. İran Konsolosluğu'nun önünde Muzaffer Buyrukçu sordu

«— Ne yana gidiyoruz?»

Orhan Kemal :

«— Kumkapı'ya inelim,» dedi.

Üç-beş adım atmadan tasarımız kursağımızda kaldı; önümden **'Zilâ'**nın geçtiğini gördüm

«— Sen misin, Kenan?» diye sordu. «Dur biraz.»

«— Ha? Ne işin var burada?» diyerek durakladım.

Elini uzattı, sıktım; ateş gibi yanıyordu. Kadını üçüne tamştırırken anılarım bir yıl öncesine gitti.

O yaz, anama bir hırka edinmek için, arkadaşım **'İşlemeci Sadettin'**in işliğine gitmem gerekmişti. Eski püskü hana vardığımda, makinelerin tekdüze gürültüleri yerine, merdivenlerden işçilerin o düzensiz ayak sesleri geliyordu. Derken, küçülmüş gözlerle ve iş yorgunluğuyla paldür küldür yanımdan geçip gittiler. Sadettin beni görür görmez sordu

«— Nerelerdesin? Ne zamandır seni göremiyoruz?»

Durumu anlattım.

«— Bugün Cumartesi, başka bir gün gel, hallederiz,» dedi. Sonra ekledi. «Gülhane parkına gidelim. Ne dersin? Hem biraz temiz hava almış olurduk. Macar kızların orda bira içerdik.»

«— İyi. Gidelim.»

Gülhane parkında sağlı-sollu bakınarak yürüdük. Derken Sadettin kulağıma fısıldadı

«— Bak, ne güzel kadın, ha! Orospu mu, acaba? Hem bir kaç kişi de askıntı kadına! Aaa, dikiz et!»

«— Orospu da olsa, bizim gibi insan. Kadına o iş için askıntılar!»

Diri vücutlu, derli toplu bir kadındı bu. Hiç süs-

lü olmıyan incecik giysisinden başka, omuzlarında bir hırka vardı. Bayağı değildi. Örtülü başı önündeydi. Duyarlı bir kadın olduğu apaçıktı. Zaten yoksul olup ta, fazla duyarlı kadınları kötü yola düşürürler;

Ansızın içimde sokak karılarıyla gevezelik etmek isteği doğdu. İnsan kümeleri içinde görüşüp konuşmaya fırsat arıyarak adım adım izledik onu. Tam o sırada, kadın iri-yarı bir adamın kıçına el koyup geçmesiyle duraladı. Bu durum, onunla konuşmak için tek fırsattı. Yanına sokulurken, yumuşak sözler kullandım

«— Seni kötü izleyenler var!» dedim.

Kadın, kara kirpikli sevimli gözlerini açtı. Hem acılı, hem de kurnazca bir duruşu vardı

«— Peki, sana niye güvenim olsun?» diyerek güldü «Sen neyin nesisin?»

Anlattım. Bir kaç kişi dönüp baktılar. Aldırmaksızın kadına sokuldum

Kadına yapmacık

«— Ne, açılsana sen!» diye bağırdı.

Yine de yanıma sokuldu. Toprak yolda yavaş yavaş yürüdük. Yaşamın büyük kötülüklerini görmüş bir insanın izlenimleri vardı üzerinde. Ayaküstü içini döktü: «Manisa'nın köylerindenim. Küçük yaşta, orta yaşlı, pis bir herifle everdiler beni. Varlıklı, ama pinti bir deyyustu! Sadece yiyip bitiriyordu beni! Yatarken ayı gibi üstüme atılır, dişlerini, nereme rastlarsa, oraya geçirmeğe çalışırdı. Komşularımızdan yaşlı bir kadın, bir gün bana, yaşamak istiyorsan İzmir'e kaç, kocan olacak herifin elinden ölün çıkacak, a taze! dedi. Or'da başka bir kazanç yolu bulursun dediği için de, iki yıldır İzmir'deyim. İstanbul'a siftah geliyorum. Hey, adın ne senin?»

Söyledim. «Hoş mu, bari?»

«— Hıı.»

Parktan dışarı çıkınca, Sadettin hemen de belli etti kendini. İki de bir, aklaşmağa başlamış, bol saçlı kafasını ileriye uzatıp bana sinyal veriyordu. Arasıra da ileriye gidip, bizim geçmemizi bekliyor, sonra ardımıza düşüyordu.

Sonunda kadın kendini tutamıyarak söylendi

«— Yeter... yeter...»

Anlamsız anlamsız: «Yeter ne?» diye sordum.

«— Eee, şu akbaba ne diye bakıyor öyle pis pis? Arkadaşın değil mi?»

Sırıtarak karşılık verdim

«— Ha! Öyle. Evet, evet, arkadaşım Sadi. Onunla geziniyorduk, unutmuş olacağım.»

«— Aptal sende!»

Gülmekten başka ne gelirdi elden.

Adlî Tıp'ın yanından yokuş tırmandık. Kızılay caddesindeki bayiden öte-beri almak için durduk. Kadın ürkekti

«— Beni nereye götürüyorsunuz?» diye sordu.

«— Bizim hana,» dedi. Sadettin.

«— Nerde han?»

«— Ötede. Nah, şurda. Az sonra varacağız.»

Mahmutpaşa suskunluğa batmıştı. Çevrede in cin yok. Çoktan kepenklerini indirmiş dükkânların gölgeleri uzanıyordu. Han kapısını omuzlıyarak açtık. Kadın, davranışlarımızı kollıyarak bir kaç adım attı. Sonra, bir fırsatında kaçıp kurtulabilir miyim, düşüncesiyle kapıdan yana döndü; Sadettin beline sarılarak yukarı sürükledi.

İşlikteki işleme makinelerinin üzerine sofrayı kurduk. Çabuk çabuk içtik. Kulüp rakısı. Bir süre sonra sarhoşladık. Derken şarkılardan türkülere geçtik. Kadın ansızın, sevinçle vücudunu titreterek, kalçalarını kıvırtarak, içimizi titreten bir oyun gösterdi. Yanımızda eriştiği özgürlüğü soluk soluğa yu-

tuyormuş gibiydi. Ne ki, dostluklarda içki ve kadın, iç zıtlıklar içinde boğulmak demektir. Cinayete varan çatışmalar böyle durumlardan çıkar.

Sadettin bir ara bana **'Tatar'**ca sordu

«— Munavu apakay-nı aşayacakmız ya, akay (15) ?»

Canım sıkılmıştı. Sert sert

«— Kaş! Kaş! İç bolmaz, akay (16) !» dedim.

Demeye kalmadı, Sadettin kadını hemen tutup kendine çekti. Sarıldı. Sarmaş dolaş yere düştüler. Kadının düşmesiyle alabildiğine yukarı uzanan bacakları yusyuvarlaktı; yukarı doğru bıldırsız çarpıcı bir biçimde uzanıyordu. Öfkeyle kadını çekip kaldırdım.

Sadettin soluya soluya:

«— Değmez!» dedi. «Bir crospu için hırlaşmaya değer mi? Kadın ilkin benim hakkım. Sonra da...»

Kadın sinirli, alıngan ve kaygılıydı

«— Off! Sıktınız artık! diye bağırdı. «Sinsi zorbalar!»

Kadınla hanın merdivenlerinden inerken Sadettin arkamızdan bağırıyordu:

«— Anlıyorsun ya, Zilâ... Bu adam böyledir; bir kadını kimseyle paylaşmak istemez. Yerimi belledin işte. Yarın düşersin buraya!»

Her neyse. Olan olmuştu artık; kadım aldığım yere götürmekten başka yapacak iş yoktu. Öyle yaptım.

Kadından ayrılırken özür diledim, ama o, kızdı, köpürdü; herhalde para vermediğimizden olacak

«— Hem cimri, hem de soysuzsunuz!» diye sövdü.

İşte bir yıl sonra, Zilâ ile yeniden karşı karşı-

(15) Bu kadını yiyeceğiz, değil mi?

(16) Çekil! Çekil! Hiç olmaz.

ya idik. Gedikpaşa'dan Kumkapı'ya inen yolun hemen sağında, uçta bulunan Pala'nın lokantasına girerken, ayrıcalığı olan sahneler gözümün önüne geldi, geçti.

Lokantada, uc uca birleştirilmiş iki masada, Orhan Kemal sağ başta; sol kol dirseğine bitişik Talat Kılıç, onun yanında da Muzaffer Buyrukçu yeralmıştı, yanıma oturan kadının tam karşısında.

Garson ilkin soğuk mezeleri alıp geldi; hemen giriştik. Sonra ızgara köftelerle kıvırcık salata getirdi ve birbirini izleyen rakı kadehleri arasında bir iyice karnımızı doyurduk. Ah, öyle güzeldi ki günümüz! İçtenlik, espri dolu ve sakatlığı olmayan bir arkadaşlık...

Bir ara kadın bana, yeğnikçe tuvaletin yerini sordu. Ben, daha davranmağa kalmadan Muzaffer Buyrukçu kadının önüne geçti. Ardından gülüştük.

Orhan Kemal kadınla olan ilişkimi sordu

«— Tanıdık!» dedim. «Fakat bağım, sözüm yok.»

«— Irzına kavi mi?»

«— Ömrü boşa gitmiş, evliliği de hiç bir işe yaramamış.»

«— Yolunu şaşıranlardan öyleyse.»

«— O işler geliyor elinden.»

Orhan Kemal, o güne dek zar zor atlattığı günlerin sıkıntısı içindeymiş gibi acılı acılı konuştu

«— Ne yapsın? Yoksul kadının tutsak edildiği alan, bay organlara çevrili, işte! Bu yüzden kara talihleri yakalarını bırakmıyor, mahvoluyorlar. Kadın, gözlerini göğe çevirip alınyazısı denen soyut fikri sürdürdükçe, tutsaklığı da sürüp gidecektir. Yalansız dolansız bir düzen kurulmadıkça da, bu böyle. Eh, böyle olunca da, kötüniyetin karanlıklarına gömülür ya da birisi bir bıçak darbesiyle gebertir. Böyle düşkün kadınlar başlı başına bir romandır; in-

sana utanç veren, ama gerçek ve doğru bir roman. Bugünkü bozuk düzende, bilinçli erkek, inanıyorum ki, kadından daha fazla tedirgin olur. Ne var ki, tedirgin olanlar çoğunluk değil... Az. Çoğunluk, kadınların sırf yoksul olarak dünyaya geldikleri için hor görülmeğe lâyık olduklarına inanan insanlar da...»

Orhan Kemal, iskemlesine oturmak üzere olan Muzaffer Buyrukçu'yu görünce, sözlerini değiştirmek için olacak

«— Çok kibarca davrandın, Muzaffer!» dedi. «Sanırım, kadının oraları buraları, bakan gözler görmüştür!»

Talat Kılıç saçlarıyla bıyıklarını düzeltti

«— İyi, Raşitağa, iyi!» dedi. «Ne var bunda şaşılacak?» Erkek değil miyiz?»

Orhan Kemal gülerek

«— Ananızdan emdiğiniz süt ağzınızda kurumamıştır daha!» dedi.

Eğlenmemizde gerçekten bir sevinç, sürükleyici bir canlılık vardı. Zilâ, Orhan Kemal'in ağzına bakarak **«Güzel şeyler söylüyor doğrusu!»** diyordu. Karşılıklı söyleşilerle yetiniyorduk. Ne bizim kadını tedirgin edebilecek düşüncemiz, ne de kadının bizi etkisi altına alabilecek gücü vardı. İnsandık işte. Evren, avuçlarımızın içindeymiş gibiydi.

Bir ara, Muzaffer Buyrukçu, belirgin bir biçimde bardağını kaldırdı. Zilâ eğilerek: **«Afiyet olsun!»** dedi. Sonra hepimize özdeş sevgiyle baktı. O sırada aralık duran dudakları arasından pırıl pırıl ak dişleri gözükmekteydi.

Garson masadaki boş şişeleri aldı, gitti.

Bir anlık suskunluğu Talat Kılıç'ın suali bozdu

«— Ne dersin bacı, içimizde en yakışıklı kim?»

Zilâ, hemen sorunun karşılığını verdi

«— Blimem, farkında değilim. Hem söylemem için bir sebep yok ki.»

Bardağımdaki suyu boşalttım; yeniden soğuk su doldurdum. Zilâ'nın bira bardağını eline tutuşturdum

«— Ziyanı yok, söyle gitsin!» dedim

Orhan Kemal dirseklerini masaya koyarak üsteledi

«— Eee? Söyle bakalım kardeşlik, içimizde en yakışıklı kim?»

Talat Kılıç, kadının suskunluğunu sürdürdüğünü görünce dayanamadı

«— Demek ki, bacının fikrini alamıyacağız. Ben söyleyeyim: İçimizde en güzel olan erkek Muzaffer Buyrukçu'dur!»

Zilâ gülerek

«— Haydaaa, al bir matrak daha!» dedi. «Peki, Muzaffer bey mi, en güzeliniz?»

Muzaffer Buyrukçu rakının etkisiyle, artık eskisi gibi yalın konuşmuyordu

«— Evet, öyle!»

Zilâ, hiç unutmam, şöyle dedi

«— Bence, erkeğin güzeli hamama yakışır! Şaşmayın, vallahi öyle!»

Bastık kahkahayı

«— Ohooo... Ohooo...»

Muzaffer Buyrukçu kadına döndü; sıkılmış dudaklarından bir mırıltı duyuldu: **«Bu sözlerinle benim cesaretimi kırabileceğini mi sanıyorsun, sayın bayan? Benim anlayışım sizinkinden başka.»**

Zilânın verdiği yanıt da şöyle idi

«— Güzelliğinizden duyduğunuz cesaret, ha? Bu da kâfi değil. Ben en çirkin erkeğin külünden bile yeniden vücut bulurum, ama güzel olan bir erkeğin helânın anahtar deliğinden beni dikizlemesine, haklı olduğum için ayak diretirim. Ölüm çıksın ki...»

Orhan Kemal :

«— Yaşa bacı!» diye bağırdı.

Muzaffer Buyrukçu'nun yüz çizgileri gergindi. Yeniden bastık kahkahayı. Bu durum sürdü. Kimbilir ne denli? Neden sonra, arka masaların birinde şarap içen üç kişiden yaşlı olanı, baş-göz simgesiyle beni yanına çağırdı. Dudaklarına acı bir gülümseme yayılmıştı

«— Bu uslu kadın neyin nesi?» diye sordu.

«— Benim tanışığım,» dedim. Döndüm baktım, Talat Kılıç ne olur, ne olmaz gibilerden beni kolluyordu. Hoş, ben de herhangi bir saldırıyı karşılayacak bir pozisyondayım.

Adam sarhoştu:

«— Hiç kötülük yapmamışa benziyor, Belli, sizler bilgili kişilersiniz. O kadın sokaklara düşecek, kötü olacak.»

Adama güvence verdikten sonra masadan kalktık. Tedirgin olmuştuk. Çıktık. Dışarda ince bir kara tül vardı ve elektrik ışıkları pek canlı gözüküyordu.

Caddede ayrıldık. Ben aldım kadını, Sirkeci'de kaldığı otele bıraktım. Ayrılırken el sıkıştık. **«Allahaısmarladık!»** dedi ve gülümsedi. Ondan bende kalan ikinci ve son izlenim işte bu oldu, dostça bir gülümseme.

— VI —

Yazdıklarını okumak konusunda yaman sayardık **o'nu. «İyi bir şey bu, insan üstüne gerçeği yazdıkça, içimin dolup taşmasını daha bir arttırıyor,»** diyordu. Yazdıklarını okurken, özellikle sağ elinin parmakları uyum simgeleri gibi havada sallanır, sözcükler ince dudaklarından bir yalınlık, doğallık taşıyor-

muşcasına dökülürdü. Müzik yaratan bir sanatçı örneği, yöntem bilgisi vardı. Ses ve söz düzenlerini yerli yerinde kullanarak, dilediğinden daha bir canlılıkla okuyuşunu, hiç eksilmeyen bir özenle dinlemeğe dalardık.

— VII —

Dün akşam, kendisiyle **Zafer Sülek** (17)'i ilgilendiren, ama iyiliği, güzelliği olmıyan durumu anlattım **o'na.** Bir an, gülünç olmaktan gelen bir acıyla sarsıldı. Sonra omuzlarını silkerek

«— Doğru söylüyorsun sanırım,» dedi.

NOT : Orhan Kemal, daha önce belirttiğimiz gibi, elinden geldiğince sürekli, yılmadan ekmeğini kazanmağa çalışıyor. Bunun için de, romancılığı, öykücülüğü yanısıra, denediği bir tek şey daha var **Senaryo** hazırlamak. Yeşilçam'a, günü geçen bir filmin yerine, soluk almadan bir senaryo getirecek. Senaryolar, ayrı ayrı ad taşısa da, içeriği özdeş Sürekli tutkular, beğeniler, acılar, kaygılar, yenilecek! Bunlarla da değişmez görüntüler saptanacak!

Orhan Kemal, ekmeğine bu yoldan da erişir. Bunun başka bir yolu yoktur Böyle olunca, film yapımcısı **Semih Evin** o'na, **'Ar'** sinemasında oynayan yabancı bir filmi görmesini önerir ve ona göre bir senaryo ısmarlar.

«— İyi ya, peki!» der Orhan Kemal.

---

(17) Orhan Kemal'in, **«İyi kumaştır!»** dediği Zafer Sülek, insan ölçüsünde bir yazardır. Ne ki, içinde bulunduğu toplum bir yana, kendisinin bile, neden ekonomik yönden kötü durumda olduğunu kestiremiyenlerdendir. İyi, yalın yürekli bu insan, ayrıca değerine çarpı çeken içki yüzünden sağlığını yitirmiştir.

Bir hafta içinde, 'Ar' sinemasında Orhan Kemal'in gördüğü film, ufak tefek değişiklikleri öngörmese de, yerli gibi bellenir! Bu yabancı film (18)'den esinlenerek elde edilen senaryonun bu kez adı, «**Dertli Ana**»dır! Orhan Kemal senaryoyu Semih Evin'e sunarken, ayrıca bir öneride bulunur

«— Bu filmin başrolünü Nedret Güvenç oynayabilir!»

İşin en yabancı yönü, o günlerde **'Toros Film'** de bu istekle yüklüdür; **'Ar'** sinemasında oynanan özdeş filme yönelir, vurulur! Bu yabancı filmi Türkiye'de yola koymak için **Z**afer Sülek'i ödevlendirirler. O da gördüğünü başka bir biçime dökerek anlatır; kısacası, filmi Türkiye gerçekleri içinde geliştirmeğe çalışır. Adını **'Anne Sevgisi'** koyar ya, gerekliymiş gibi, baş rol için Nedret Güvenç'i salık verir!

Sonra ekler **«Şimdi ekmek parasına muhtacım. Sizden çok şey istemiyorum. Beni yazar olarak bağrınıza bastıysanız, verin hakkını gideyim.»**

'Toros Film' yöneticilerinin bakışları ansızın donuklaşır; içlerinden sorumlu biri

«— İyi, ama **Z**afer Sülek, sana bu siparişi vereli on gün oluyor,» diye alaylı alaylı konuşur «Oysa, Orhan Kemal aynı senaryoyu üç gün içinde yazıp verdiği için, Semih Evin filmin çekimini tamamladı bile!»

Zafer Sülek açlığını anımsıyarak Vah, başıma gelen!» diye öykünerek olduğu yerde kalır «Eh işte, **'açıklar yaylası'**na düşen bu kez ben oldum!»

— VIII —

Şaşılacak şey. Çoğunlukla günlük kişilerden. çekiştirdiği sanatçılardan, kadınlardan, Muzaffer Buy-

(18) 'Ekmekçi Kadın' filmi olması gerekir.

rukçu'dan söz açıyor, edebiyat konularına pek az değiniyor. Arasıra da, bir yüksek bürokrat gibi hoşgörüsüz, kibirli biri oluveriyor. Dün bana

«— Senin İstanbul'un benim gibi namuslu bir yazar görmüş müdür?» gibilerden söz etti.

Biraz alınmıştım. **«Ağabey, sen 'bedel' vererek asker olmuşsun; hani kısa bir dönem askerlik yapayım, diye!»** biçimindeki sorumu böyle değerlendirmemeliydi. Çoktandır puan çiziktiriyorum, ama artık kanım kesin Kızdığı zaman köpürüp, ağzına geleni söylüyor, bir dövmediği kalıyor insanı.

— IX —

Orhan Kemal'e sordum : **«Sizden önce gelen sanatçıların yapıtlarını insancıl ölçülere vurabilir misiniz?»**

Ansızın iskemlesinde dineldi. O dakikaya dek yüzü pencereden yana dönüktü ve parmakları mermer masanın üstünde birbirine kenetlenmişti. Umursamaz bir sesle

«— Elbette insancıl ölçülere vurabilirim, ama bu ölçüdeki ses mırıltıdan farksızdır,» dedi. «Eskilerin romanlarında, küçük burjuva anlayışının etkisini seçmek çok kolay olduğu kadar, insanlarında, duyguların ve düşüncelerin mantıksal gelişmesinin nesnel(19) bir biçimde gösterildiğine tanık olmak da çok zordur Türkiye'de, bizden önceki roman türü, toplumu ilgilendiren önemli sorunları, birtakım gerçekleri kucaklamışsa da, aydınlık gerçekçiliği niteleyemediği için gelişememiştir. Benim edindiğim kanı (20) şu: Bizden öncekiler **(yani, gerçekçi yazarların dışında-**

(19) Notlarımda **'objektif'.**

kiler demek istiyorum), sorunların analizini ortaya atacak gücü elde etmiş görünseler de, sosyal sorunların ne biçimde çözümlenebileceğini gösterememişlerdir. Geri kalmış bir ülkede varolan çeşitli katlardaki insanları, onların içinde göze çarpan çelişkilerini, ikiyüzlülüklerini, bencilliklerini, açgözlülüklerini, yoksul insanın düşkünlüğünü, emekçileri ve onların acılarının nedenlerini, kısaca gerçek yaşamın iç yüzünü araştırmağa çabalamışlarsa da, ya kafaları yetmediğinden ya da tutucu olduklarından, **'çare'** gösterememişlerdir. Bir **Halit Ziya Uşaklıgil** var; bizim anlayışımız onunkinden başka. Küçük hikâyeleri lirizmin inceliğiyle doludur; oldum olası değişmez karakterleri benimsemiştir. Kişi analizi bunlar üzerinedir. Okuduklarımızdan çıkan sonuç: Onun sanatta bireysel oluşudur. Çok yönlü ünü olan **Halide Edip Adıvar** için de sözümüz olacaktır. Bir çok romanları yanısıra **'Vurun Kahpeye'** ile **'Ateşten Gömlek'** gibi eserleri sinemaya aktarıldığı için ilgi uyandırabilmiştir. Oysa, her iki roman, politik ve devrim uğraşlarının zor havası içinde, **aşk tutkuları,** ülke kaygısiyle birleştirilerek idealize edilmiştir. **'Sinekli Bakkal'** romanı çevresinde epi gürültü koparıldıydı. Bence, bu roman, Halide Edip Adıvar'ın sanatında bir aşama değildir. Gerçek durumda roman, eski İstanbul'un ta kendisidir ya, çelişkilerle doludur. Romanda insancıl düşünce, bir kararıp, bir aydınlığa kavuşmaktadır. Bu çelişki, toplumsal görünse de, yazarın kafasındadır. Romanın baş kişisi **'Rabia',** anasının tabutunu pencereden kayıtsızca izliyecek kadar taş yüreklidir, ama bir hıristiyandan olan çocuğunu, kendi yaşamı pahasına da olsa, kürtajla aldırmıyacak kadar da dinsel etkilere, insancıl düşüncelere bağlıdır. Bir de şu var. **Rabia,** kulağına küpe taktırmıyacak kadar bağnazdır ya, bir hıristiyanla

(20) Notlarımda **'kanaat'.**

evlenecek kadar da özgür düşüncelidir! Bence, bu roman İngilizce yazıldığı için, yabancı okuyucularca ilginç karşılanacağı hesaba katılmıştır. Haa, bir **Reşat Nuri Güntekin**'e diyeceğim yok. Romanlarında, zaman zaman toplumsal yaşamın eleştirisini yapabildiği için, bence değeri büyüktür. Hiç olmazsa gücü; yalnızlıkta, bireysel görüşte arıyanlardan daha bir üstündür.»

«— Peki, ya **Sadri Ertem**?» diye sordu. Erol Şadi Erdinç.

«— Sadri Ertem - **onun durumu ayrı.** Genellikle, her gün, her yerde rastladığımız olayları yakalıyarak, hikâyelerinde bunu gerçekçi bir görüşle ortaya koyması, onun usta bir yazar olduğunu gösterir. Burada insanlar gösterişsizdir; hayatla birlikte yürürler. Bu arada, **Hüseyin Rahmi Gürpınar** da, dikkatle izlenecek bir sanatçıdır. O, bugün gerçekçi sanatı yürütenlerin hamurundan, aynı yolun yolcusu; bu yolun en ısrarlı yolcusudur. Elit zümre edebiyatı yapanların, **'edebiyat'**ın başka türlü olamıyacağını sananların yanında, belki de tek başına, gerçek sanatın halk için, halkın mutluluğu için, halkla birlikte oluşu savunmuş bir sanat eridir. Halktan kopmuş, halka rağmen sanat yapanlara doğru yolda olmadıklarını, kaytardıklarını cesurca ileri sürmüş bir adam. Onun, yaşadığı çağın insanlarını iyi anladığını söyleyebilirim. Romanlarındaki kişilerin her birini iyice belirliyor, büyük iz kalıyor insanlarda onlardan. Adı edilmeden geçilemiyecek bir sanatçı daha var ki...»

O anda, **'Kömürcü'**nün kahvesinden içeri Muzaffer Buyrukçu girdi. Orhan Kemal'in dudaklarında bir gülümseme dolaştı : **«Aha, düştü bizim Buyrukçu!»** dedi. **«Üçlü bir bülüm partisi çevirmek gerek.»**

— X —

Balzac'ı, Maksim Gorki'yi, Çehov'u iyi biliyordu ya, çoğun Balzac'ın yüceliği üstünde duruyordu

«— Gözlem ve betimlemelerindeki derinlik, kişilerin seçilişinde gösterdiği güç ve başarı nedeniyle Balzac, gerçekçiliğin babası sayılır. Onun yaşattığı tipler ölümsüzdür.»

Özlemi, Osmanlı döneminden çağımıza dek uzayacak **'geniş soluklu'** bir roman yazabilmekti. Bu olanağı bulamaması ne acıdır.

— XI —

Eleştirilerinde, toplum açısından işe yarar yam yok, diye bildiğim genç bir eleştirmen, bugün önümü kesti. Oracıkta bir tartışma açıldı. Orhan Kemal'in toplumsal acılarını yeterli bir kalıba dökememiş olacaktı ki, o'nun belli kurallara aykırı gidip gitmediğini öğrenmek ya da gün gelip açığa vurmak istediğinden olacak bana, bildiğimi olduğu gibi söylemek zorunda kaldığım şu soruyu sordu

«— Orhan Kemal'in çok okuduğunu söylediler, doğru mu?»

«— Sanmıyorum, ama kesinlikle bilmiyorum.»

— XII —

Dün akşam 'Gülhane Parkı'nda idik. Küçük, dal gibi ince, düşkün kadınların en kuytu yerlere sürüklenmesini kaygıyla izliyordu

«— Nasıl kendilerini koruyacaklar?» dedi. «Ge-

riciliğin eylemli yardımcılarına bak sen! Anayasaya göre, herkes kanun önünde eşitmiş! Aman ne eşitlik! Böylesine bir eşitlik, zenginin daha zengin, fukaranın her türlü pislik içinde geberip gitmesi eşitliğidir.»

Arasıra duygulu ve umarsız sızlanmalara kapılıyordu, nedense. Beni şaşırtan bir durum bu. Kötülüklerin kökü toptan nasıl kazınır, bilmez mi?

— XIII —

1956 yılı Mart ayının korkunç bir kış gecesiydi. Asmaaltı'ndaki **'Çardaş'** lokantasında, halktan olmakla birlikte, edebiyata pek ilgi duymayan kağıtçı Cemil Dalkılıç, Rafael Kohen ve Sait Ayey'in çevresindeydik. Garsonlar, özellikle Cemil Dalkılıç'a ardı arkası kesilmez bir ilgi gösterdiklerinden epeyce tedirgindim. Bir ara, ortamı fırsat bilip, birkaç enstrümanı birden çalabilecek yetide bir orkestra yönetmeni olan **Fehmi Ege**'yi önce Orhan Kemal, sonra Muzaffer Buyrukçu ile tanıştırdım. Orhan Kemal, anlaşılmayan bir yumuşaklıkla **«Merhaba!»** dedi.

Muzaffer Buyrukçu'nun karşılayışı daha bir başkaydı. Oturduğumuzdan beri yüzü solgun, bakışları işleyiciydi. Arasıra, oturduğu iskemleden uzattığı ayaklarını bir sol, bir sağ çapraza alıyor, bu durumda içi su alan papuçlarının bastığı yer taze ıslaklığını taşıyordu. Umutsuz bir durumda değildi; altları delik papuçlarından kimlerin utanması ve yerin dibine geçmesi gerektiğinin bilincindeydi. Belliydi ki, kafasında yoksulların yaşam ateşi vardı. Fehmi Ege'nin müzikle ilgili bir kaç sözünü dinledikten sonra **«Bugün için hiç bir geçerliliği yok tango sözlerinin!»** dedi. Bu kesin yargıya karşı çıkan olmayınca, sözlerini daha bir öfkeyle sürdürdü **«Siz ünü olan, mü-**

ziği bilen bir kişisiniz. Cevap verebilir misiniz? Acaba, topraksız köylülerle sömürülen işçilerin zorluklarını yorumlayabilen, özellikle emekçilerin dinamizmini anlamış, bu anlayışla geleceği görebilen ve bu nedenle halkçı bir ödevi yerine getirmiş olmakla yetinmeyip, ayrıca devrimci bir fikir ortaya atabilecek halk ozanlarına ihtiyacımız yok mudur?»

Fehmi Ege, aydın bir kişi anlayışı ile başını salladı :

«— Yeni bir çığır açılırsa, halk ozanlarının da yeri olur,» dedi.

Muzaffer Buyrukçu omuzlarını silkerek yanıt verdi

«— Ezilen ve horlanan halkla hiç bir bağlantısı olmayan bugünkü caz müziği, gelirleri ve çıkarları yüksek kişilerin çılgın, ama yalancı bir özüdür. Zenginler, yoksulları güçsüz ve uysal bir sürü olarak görmeye alışmışlardır. Elbette, acıların ve aldatılmışlığın türküsünü söylemeyen müziğe arka çıkacaklardır.»

Orhan Kemal'e baktım. Düşüncelerine sıkı ve canlı bir bağ kurulmuşcasına rahattı. Ne ki, iyi talim görmüş müziğiyle küçük burjuva katlarında yeterince ünlendirilmiş Fehmi Ege, izin istiyerek masamızdan ayrıldı.

Bu kez Cemil Dalkılıç sallandı oturduğu yerde. Bakışları sertti. Muzaffer Buyrukçu'nun düşünce yönünü kabul etmediği belliydi. Önceden tanıdığım için biliyordum Ciddi, ölçülü konuşmalara olumlu bir anlam vermekten uzaktı. Yaşamında kavgaya tutuştuğu tek şey para olduğu için, gerçeklerin ne olduğunu görecek durumda değildi. Orhan Kemal'in önünde tatsız bir kavganın patlak vermesinden çekinerek şöyle dedim

«— Müzik nedir, önce bunu anlamak, sonra gör-

düğü işlere geçmek lâzım. Burada, bu konuyu enine boyuna işlemek kolay değil.»

Ortalık yatışmadı. Cemil Dalkılıç, enflasyonist politikanın yüreklendirdiği bir tecimen pozundaydı :

«— Sağ, sol için yazı tura atmağa gelmedik buraya. İçki masasında hiç yeri yok bu şatafatlı sözlerin.»

Rafael Kohen, suskunluğu bozmadan önce, çevresini gözden geçirdi. İyigiyimli, oturaklı, tumturaklı, anlakları yüzlerinden akan beyefendiler, açık saçık giysili hanımefendiler, susuzluklarını şampanya ile gideriyorlardı. Yüzünü buruşturarak elini masaya vurdu. Sövdü. Her zaman edepli uslu söz söylemesini bilen o değildi sanki :

«— Ben de bunu diyorum. Böyle müzik kafa ütülemekten başka bir şey değil. Kuru gürültü. İpe sapa gelmez iş görenlerin eğlencesi. Siktir, miktir et!»

Ben, içgüdü inceliğim nedeniyle Orhan Kemal'i ve Muzaffer Buyrukçu'yu davet etmiştim; illâ bizimle olsunlar deyip Orhan Kemal'i kolundan tutacak dek direten Cemil Dalkılıç'tı. Ne ki, ikisi de birbirlerinin, zaman zaman, bencillik duygularının ölçülerini elden kaçıracak dek hırçınlaştıklarını bilmiyorlardı. Özellikle Orhan Kemal, bir kimseyi yakınında konuşturmaktan sakınırdı. Nitekim, Muzaffer Buyrukçu'nun özdeş konuyu sürdürmesi **o'nu** sinirlendirmeye başlamıştı. Muzaffer Buyrukçu ise, kimseye aldırmadan Rafael Kohen'e döndü

«— Ondan başka ne ki? İşte, insanların gereksiz, aptalca yanı. Peki, aranızda dans bileniniz var mı?»

Sait Ayey atıldı :

«— Rafael usta bilir içimizde. Çünkü değerli, kafalı biridir.»

Rafael düşünceye dönük bir durum aldı

«— Dans mı? Alıştırdılar, uğlum! Bugünkü kazancımıza sırtımı dayadıktan sonra öğrendim. Öyle ya! Şimdi güçlendik, daha yeni bir kalıba girdik. **Mangır samatağlam** (para sağlam)! Öyleyse, pavyonlarda, şur'da bur'da piliç gibi kızlara yan çizmek benim harcım değil. Ama... Şimdi bunlar başımı döndürseler de, vaktiyle açlığın anamı ağlattığını unutmuyorum. Evet, anacağızım **'Cumhuriyet'** gazetesinin sahibi **Yunus Nadi**'nin evinde iş tutuyordu. Hizmetçi uğlum. Oğulları **Nadir Nadi** ile **Doğan Nadi**'ye az mı emeği geçmiştir (21). Yoksulluk nedir, bilirim.»

Rakı ne güne duruyor! Hepimizden önce Cemil Dalkılıç'ı bezdirmiş olacak ki, o ana dek olanı biteni temize çekti

«— Şu yoksulluk sözü ile keyfimi kaçırıp beni yıldırma, be Rafael! A, godoş! A, dünden yemiş! Sadece yoksulluğu el üstünde tutmak yeterli mi yani? Herkes birbirinin kulağına kendi gerçeğini fısıldıyor. Ama sözde kalan bir gerçekçilik bu. Tatbikata gelince, nah sana! Tatbikat lâzım, tatbikat. Bak, size bir örnek çıtlatayım : Zengin bir adamın sapan tutkusu olan ve canı gibi sevdiği bir oğlu varmış. Gel zaman, git zaman oğlu delikanlı çağına gelmiş ya, bir türlü sapan tutkusundan vazgeçmemiş. Derdi gücü sapanla kuş avlamakmış. Babası bakmış, olacak gibi değil, şu oğlanı evlendirirsem, belki bu huyundan vazgeçer diye düşünmüş. Uzun bir araştırma sonucu, oğlunu çok güzel bir kızla evlendirmiş de... Sonra, zifaf gecesinin sabahı oğlunu karşısına almış **«Eee, dün gece n'aptın bakalım, evlâdım?»** diye başlamış sorgu suale. Oğlu mutlu, gülümser:

---

(21) 1959 yılında Cemil Dalkılıç ve Rafael Kohen yoksul düştüler. Rafael'in annesi 1963 yılında ölünce, üçümüz gidip Yunus Nadi ailesinden cenaze parası almıştık.

«Evlilik bu, soydum kızı, baba! İlkin gelinliğini, iç çamaşırlarını, sütyenini sonra da kilotunu...» Babası heyecanlanmış. İçinden, hay aslanım benim, diye sevinmiş ya, sormaktan da kendini alamamış : **«İyi, sonra?»** Oğlan umursamaz **«Baktım kilotu lâstikli, hemen çıkarıp sapan yaptım, baba»** demesin mi? Bunun gibi, bur'da söylenenler sapana lâstik olur. ama bir türlü hedefe varmaz. Biz de, şimdiye kadar, kafalı insanlar belli bir hedefe yönelmemişler, sadece kuş avlar gibi yoksul insan avlamışlardır. Boyuna yazıp çizerler; şan şeref alırlar. Aralarında çok zengin olanlar da vardır. Ama, sırtlarından geçindikleri yoksullar, geride hiç bir şey bırakmaksızın geberip giderler. Zenginler de, yazarlar da halkı sömürür, benim bildiğim bu.»

Ortada buz gibi bir hava esti. Muzaffer Buyrukçu öfkeli bakışlarını Cemil Dalkılıç'ın üzerinde dolaştırdı. Orhan Kemal ise, hırçın biri olup çıktı :

«— Arkadaş, yazarları niye karıştırıyorsun bu pisliğe? Sen bu sözleri emekçilerin sırtından geçinenlere söyle. Biz, başkalarının alınteri ile değil, kendi alınterimizle yaşıyoruz.»

Dilimin döndüğünce onları yatıştırmaya çalıştım. Ne de olsa, Cemil Dalkılıç'ın ortağı olan Rafael Kohen'in yanında top kağıt taşıyıcısıydım. Tatsızlığın uzayacağı anlaşılıyordu. Kimseye sezdirmeden masadan kalktım, garsona hesabı sordum. Yine de, kalanlara bir 'Eyvallah!' çekip dışarı doğru yürüdük. Orhan Kemal kapıda durdu, bana döndü

«— Hesabı görseydik,» dedi. «Bu gibilerin ağzına düşmek istemem.»

«— Verdim, ağabey,» dedim.

Orhan Kemal bu kez Muzaffer Buyrukçu'ya döndü. Öfkeyle, sertçe omzuna vurarak

«— Kıyıda köşede kalmış, önemsiz biriymiş bu adam, onunla tartışman illâ da gerekli miydi?» dedi.

— XIV —

'Kömürcü'nün kahvesi tenhaydı. Bir uçta iki kişi tavla oynuyordu. Orhan Kemal gelmemişti. Oranın malı kör kedi, masaların birinin altında kıvrılmış uyuyordu. Garson Kürt Cemal çayımı ocaktan kaparak önüme sürdü

«— Dün sen gittikten sonra, Orhan abi sordu seni,» dedi. «Bir kaç kere hem. Meyhanedeydin galiba, ha? Öyle, değil mi?»

«— Öyle.»

Çayı bırakıp gitti ve kediye bir tekme salladı. Kedi kapıya atıldı, kaçtı. Sokaktaki gürültü artmış, güneş iyiden iyiye yükselmişti. Sırtlarında kâğıt balyası taşıyan bir kaç Niğde'li hamal, belleri iki büklüh kahvenin önünden geçti. Çayımdan son fırtı çekmiştim ki, Orhan Kemal çıkıp geldi. Sağ elinde katlı biçimde tuttuğu **'Dünya'** güncesini fötr şapkasına dek kaldırarak selâm verdi :

«— Merhaba.»

«— Merhaba, ağabey.»

Yan gözle baktım **o'na.** İyiden iyiye çeki düzen vermişti kendine Sinek kaydı traş olmuş soluk yüzü daha bir incelmişti

«— Dün nereye kırdın kirişi?» diye sordu.

«— Meyhaneye.»

«— Niye?»

«— Hakettim. Dün kazancım iyiydi. Sonra acıdan ölüyorum sandım ve kafamı tütsülemek istedim.»

«— Ne? Güpe gündüz demek? Alkolik misin sen?»

«— Yok, düşünmemem gerekti, ne yapayım»?

Orhan Kemal kahve ocağından yana döndü

«— Baksanıza... bir orta kahve!» dedi.

Garson kahve ocağına girdi, cezveyi karıştırdı, az sonra bir fincanla döndü :

«— Kahveniz, Orhan abi...» dedi

Orhan Kemal kahveden bir fırt çekti. Gözlerini üzerime dikerek sordu

«— Bugün de niyetin var mı?»

«— Akşam için biraz sakladım.»

«— İyi öyleyse...»

Bir süre sustu. Sonra havadan sudan söz açtı. Derken.

«— Dirseğinin altındaki dosya da ne?» diye sordu.

Sıkılarak

«— Şey,» dedim. **'Dolmuşçuluğun Tarihi'** işte; resimler de içinde. Seri röportaj. Hani **'Dünya'** gazetesinde yayımlatırız, demiştin.»

Suratı asıldı

«— Anladım,» dedi. Önündeki kahve fincanını ileriye itti. Ceplerinde olmıyan cigara paketini arıyordu! İki onluğun, üçe katlanmış iki teksir kâğıdının yerini değiştirdi. Sonra saat cebinden çıkardığı bir lirayı masaya atarak şöyle dedi **«Gidip Bedii Faik(22)'le bir konuşalım. Sanırım, röportajını koymalarını söylemek bana düşmez. Okurlar, karar verirler. Eğer, adam gibi yazdığından kuşkun varsa..»**

Kuru kuru konuştum

«— Onların istediği gibi yazmadım. Beğenmiyebilirler de.»

Kapıdan çıktı. Beş-on adım yürüdükten sonra

---

(22) **Bedii Faik**'i 1946 yılında, **Fikret Karakoyunlu**'nun yayımladığı, Demokrat Parti yanlısı, haftalık **'Demirkırat'** güncesinde tanımıştım. O, birinci sayfada **'Demir Leblebi'** başlığı altında, o günkü iktidarı yeren küçük küçük taşlamalar yazıyor, ben de duygusal öyküler döktürüyordum. Yaş onyediydi. On yıl sonra, onun ortak olduğu 'Dünya' güncesinde bu seri röportajım yayımlanıyor, telif ücreti olarak da, epeyce para alıyordum.

duraladı. Benim yaklaşmamı bekledi **«Her neyse, bu konuyu sen daha iyi bilirsin,»** dedi.

Orhan Kemal, o gün, daha bir canlı, daha bir gençleşmiş görünmesine karşın, yürürken eskisi gibi doğal solumuyordu. Dünya güncesinin merdivenlerini çıktığımızda, boncuk boncuk terlemişti(23).

Bedîî Faik, Orhan Kemal'i görünce sevindi. Gözleri parladı.

«— Merhaba Orhan Kemal! dedi. Elini sıktı. «Ne yapıyorsun?»

Nedense durgun konuşuyordu. Koltuğuna gömülmüş, kımıldamadan duruyor, arada bir gözlerini bana kaldırıyordu.

Orhan Kemal iyi niyetle gülümsedi

«— Eh iyiyim,» dedi. Sonra durumu açıkladı oturduğu sırada.

Bedîî Faik

«— Seri röportaj mı?» diye sordu. «Adı ne? Haa... Enteresan. Bense... Peki, peki! (Bakışları üzerimde takıldı) Eskiden **'Demirkırat'** gazetesinde bulunmuş muydunuz, kuzum?

Sıcaktan her yerimi ter kaplamıştı Hiç düşünmeden

«— Evet, çok eskiden,» dedim.

Bedîî Faik ses çıkarmadan zile bastı. İnce dudakları oynuyordu. Az sonra içeri giren **Muzaffer Aşkın**'a

«— Şu röportajı inceleyin,» dedi.

Çıktık. **Berber Şerif**'in karşısındaki şıracıdan birer ayran içtik. Sonra yeniden 'Kömürcü'nün kahvesine geldik. Orhan Kemal, bir an öyle yorgun görün-

(23) Bir, o gün gördüm bu durumunu. Yıl, 1956 sonbaharıydı. **Angine de poitrine** başlangıcıydı belki de. Bu durumunu, sonraları bir kaç kez açtım kendisine. Ama o, hep kapattırdı: **'Yüreğimi sıktılar ansızın!'**

dü ki, ansızın oturmak zorunda kaldı. Soluğunu tuttu. Göğsünün sol yanını oğuşturdu

«— Bu da yeni... Hayır! Olacak şey değil!» diye inledi.

Göğsünü övüp duruyordu. Gözleri, büyüyen gözlerime takılınca kalkıp dışarı çıktı. Dışarda derin derin soluk aldı. Döndüğünde, ölümlü hava silinmemişti yüzünden.

«— Biliyor musun, senin de halin duman!» dedi. «Allah kahretsin! İt gibi koşuşturmanın sonu bu!»

Öfkeden parlıyan gözlerinde her şeyin yansıması vardı. İlk tanıştığımızda anlamıştım. Zeki olduğu oranda, ince bir duygululuğu vardı; hemen öfkeye dönüşen. Bu nedenle, o'na beslediğim saygı günbe gün artıyordu.

Elindeki mendil yüzünde gidip gele adamakıllı ıslanmıştı. Derken pencerenin yanındaki masayı betimliyerek

«— Şu masaya otursak daha iyi olur,» dedi.

Niçin böyle davrandığını pek iyi bilmemekle birlikte, huzuru kaçmasın diye **o'nu** izledim. Belki de, 'Dünya' güncesindeki **'özel sekreter'** kızı kollıyacaktı! Olabilir. Yüzündeki o acılı anlatım git gide siliniyordu. Çok sonra, yeniden ışıltı geldi gözlerine. Yeğnikçe

«— Bir şeyler okuyor musun» diye sordu.

«— Evet, okuyorum.»

'Bereketli Topraklar Üzerinde' adlı romanına değgin kanımı belirttim

«— Kitap, dokusu yönünden çok hoşuma gitti. Özü iyi. Bu yapıta hayranlık duyuyorum. Evet, güçlü bir elle yazılmış.»

O gün açık açık böbürlendi, ama bunu öyle anlamsız gurur gösterilerine kapılmaksızın yaptı

«— Okul eğitimim çok az. Böyle olması da iyi oldu. Klasik eğitimin insana yararı nedir? İnsana

bir yığın saçma öğretirler. İş, sağlam kafalı olmakta, yiğenim. Öğrendiklerini kendi kendime öğrenmiş, özgür, hiç bir şeye tapmıyan insanın. En kötüsü salt kalemimle geçinmem. Gereksinim ve koşullar insanın aklına düşün getirir. Ben de zorluklardan yararlanıyorum. Dalga dalga gelen öfke ve kin doluyum. Masamın başına oturdum mu, imanına çalışıyorum. İyi de oluyor. Gecenin köründe başlayıp, sabahın yedisine kadar yazıyorum. Elâlem ne derse desin. Söyliyecek bir şeyi olan sürekli yazabilir.

Orhan Kemal ansızın konuşmasını kesti. Elini havada salladı

«— Deminki durumumdan bir şey anladın mı?» diye sordu.

«— Yok, ama bir doktora görünmen gerekir.»

«— Görünürüm belki. Yaşamak istiyorum. Hem de uzun. Ama çalışarak.»

«— İşin zor.»

«— Zor, kolay. Ya ne yapayım? Kira, çoluk çocuk. Bir de ucuz pahalı giyimleri.»

«— Sonra da aydınlık gerçekçilik, değil mi? Ne var ki, yazarken zorlamıyorsun kendini. Böylesi daha kolay anlaşılır oluyor.»

«— Daha kolay anlaşılır ve daha doğal olmak için bir sıra ve düşüncenin kendilerini bağlamadığına inanan bir çok ünlü yazar olduğu gibi, kendi yapıtlarına aşırı çekidüzen veren yazarlar da vardır. Onlar yapıtlarını özene bezene bölük bölük ayırırlar; fakat her yönden göze çarpan ve sızan sanat, insanları tedirgin eder. Düzen ve sıra arandıkça kuru, usandırıcı ve zor anlaşılır duruma gelinir. Benim kullandığım anlatım biçiminin, daha açık ve daha yalın olmak gibi **üstünlüğü**(24) vardır. Bu ne-

(24) Notlarımda, bir **'üstünlüğü'** sözcüğünün, bir de **'yolu'** sözcüğünün ortasına birer çizgi çekmişim. Sonra, yukarı doğru bir çıkıntı yapmışım, ama yazım kargacık burgacık olduğu için, bu da okunmuyor.

denle, genç yazarların bu anlatım biçimini tercih etmelerini isterdim. Tabiî iş, ilkin gerçek bilgileri kavrayışa bağlı; yoksa bilgi bilinçle başlamaz. Sağduyu ve ahlâk tasarlatır. Ya da akıldan geçirtirler. Örneğin, iki kere ikinin dört ettiğini anlamak da tasarlamaktır. Bir romanı tasarlamak önemli, ama **toplumcu gerçekçiliğe**(25) dayandırmak daha da önemli bence. Bilinç ister, bilgi ister, halkla oluşmak, bütünleşmek ister. Benim yazmamla, benden sonra gelecek kuşaklara bir aydınlık ve kolaylık serpilirse iyidir... Yalnız, bir aydınlık ve kolaylık serpilirse, diyorum. Yoksa, benim başkalarına ait olabilecek bir karakterim yoktur. Öyle olursa, bana ulaşılır, dahası beni aşarlar. Her büyük sanatçının kendine özgü(26) bir yaratıcılığı vardır; işte bu sanatçı öykünemez. Bundan dolayı da, kendisini izleyen yazarlar, büyük bir sanatçının başarıya ulaştığı türü denemeyi ender olarak denerler. Elbette, kopya aslına eşit olmaz.»

Sözlerini bitirince, gözleri daha bir mavi göründü bana. Bakıp duruyordum yüzüne. Bir ara :

«— Dünya gazetesine verdiğim seri röportajın aman aman bir yanı yok, ama gerçeklere dayandığını söyleyebilirim,» dedim. «Demek istediğim şu İnsanlar var, tımarhanelerde yapayalnız. Bilmem, bu size bir şey anlatıyor mu? Bana pek dokunuyor bu, Bakırköy'deki delilerin yaşantısını pek acıklı buluyorum. Bir ay burada yatıp, onlar üstüne anlatılan öykülerin en güzelini yazacağım.»

Orhan Kemal'in çıkık alnı kırıştı. Arkadaşlığı pek kolay bir insan değildi. Yermeyi, iğnelemeyi dü-

---

(25) Notlarımda **'gerçekçiliğe'** diye geçiyor.

(26) Bu sözcük, aslında **'mahsus'** idi; bir **'ait'**, bir de **'içtenliği'** olmıyan **'mahsus yaptım'** gibilerden bir anlama geldiği için değiştirdim.

şünmüş olacak ki, yakınlarının yetenekleri hakkında bir şey dokundurduktan sonra

«— Bu senin eğilimine ve beğenine kalmış şey!» diye dudak kıvırdı. Sonra istemiye istemiye ekledi «Fakat, deli görmeyen insan mı var? Okuyucu başka ne görecek senin bu yazılarında? Acınacak, her dakika gülünç davranışlı insanların neyini anlatacaksın? Ha... sen onların hangi sosya-ekonomik nedenlerle oraya düştüğünü inceleyebilir misin? Zor değil mi? Dar kafalılığı, doğruya aldırmazlığı bırakın, be! Sert dikkat gerekir, yiğenim, sert dikkat... Her şeyden önce, içinde yaşadığın düzeni göreceksin, ama bozukluğun nereden geldiğine de akıl erdireceksin. Sonra da, bu bozukluğu ortadan kaldırmak için çalışacaksın. Yoksa, gerçek anlamıyla boş, eğlendirici ya da hor görülecek biçimler vermek neyi değiştirir? Enayilik etme, zamanına yazık! Tabii, sana göre bu sözlerim bir şey anlatıyorsa...»

«— Bana gerekeni açık açık söylediniz,» dedim.

Sonra daha yeğnik bir sesle, bu kesin yargıya ulaşmış olmanın verdiği eziklikle sözlerimi sürdürdüm

«— Muzaffer Buyrukçu ile de böyle açık açık konuştuğunuz oldu mu?»

Orhan Kemal derin bir soluk aldı

«— Muzaffer Buyrukçu için fazla yorum yapmaya değmez,» dedi. «Ama yeteneği olan bir kişi. Bir çok sanatçıdan daha fazla bir yeteneğe sahip, çok daha fazla ilgi çekici.»

Sözlerinin burasında durdu. Garson Kürt Cemal, çay bardaklarını elindeki tepsiye koyuncaya dek bekledi. Sonra kapıdan yana döndü

«— Erol Şadi gelse de, bir bülüm partisi çevirsek!» dedi.

Az da olsa, keyfi yerinde olduğu günler iskambil kâğıdı oyunu yapardı. O gün, saat onyediye dek,

başını döndürerek dışarsını gözledi. En sonunda kendini bıraktı.

Beş on dakika sonra caddeye fırladık; yürüye yürüye Sirkeci'ye indik. Merdivenli meyhanenin karşısında koluna asıldım

«— Orhan ağabey, madem bir hayır yaptın, arkasını getir de tam olsun!» dedim.

«— Eksiği ne?»

«— Rakı.»

«— Haa, şu akşama sakladığın iştah meselesi, değil mi? Peki, ama ben iki tekten fazla atmam!»

«— Eh, iyi.»

Koşar adım meyhanenin merdivenlerini tırmandık.

— XV —

13 Ekim 1957.

Degüstasyon'da oturuyorduk. Salt vakit geçirmek için. Dışarda yağmur dinmişti. Tomris(27) cigara içiyordu. İkimiz de sokak giysileri içindeydik, çevremizde iyi giyimli beyefendilerle kibar kadınlar vardı. Garsonların davranışı sıkıcı idi; çok yavaş servis yapıyor, daha çok kalıbına göre adam tartıyorlardı. Görünüşümüz bey-paşa karşıtı, bu nedenle kulak asmıyorlar bize! diye düşünüyordum. Hiç bir şey yemeyip kalkmalıydık. Ama artık yapacak bir şey yoktu. Tüm olanları gülünç yanından almaya çalışıyordum, **menii**'de bey-paşa yararma ne varsa, hepsini ısmarlarken bile güldüm.

---

(27) Asıl adı **'Anjel Çimen'** olan bu kadın, ermeni bir proleterdi. 1949 yılında, **İstanbul Radyosu**'na alaturka yöntemle ses vermiş, ama sürekliliğini o zamanki eşi engellemişti.

Akşama doğru, güneş batımmdan biraz önce, Orhan Kemal kapıdan başını uzattı. Herhangi bir tanıdık var mı diye içeriye mi bakıyordu. Yok, bizi görmüştü. Yanımıza gelince başıyla selam verdi; duygulu, insancıl bir davranışla Tomris'in elini sıktı. Yüzü renksizdi; canı sıkkın olduğu zamanlar, hep böyle olurdu. Bir eli omzumda, **Degüstasyon**'da ne işimiz olduğunu sordu. Omuz silktim

«— Midemizi bastırıyorduk!» dedim.

Orhan Kemal, güç de olsa güldü

«— Ne? Az pişmiş etler, zeytinyağlı sebzeler, börekler midemizi bastırıyoruz, dediğin bu mu?»

Durumu anlatmak zorunda kaldım. Beni gülünç buldu. Aptalca bir inada kapıldığım kanısındaydı. Yeğnik bir sesle

«— İnsanın alışmadığı her şey onu sinirlendirir,» dedi. «Bir ülkede eşitçi devrim gerçekleşmedikçe, her sınıf kendi koşullarının sonuçlarından yararlanır. Bir garsonun, bu sonuçla ilgili hiç bir isteği yoksa, elbette liberal uşaklığı yapmak zorunda kalacaktır. Ezilen, sömürülen insanlar, sosyal sınıflar arasındaki zıtlığın ne olduğunu bilmediğinden, hiç bir şey değişmiyor, üzülüyoruz yalnız!»

Tüm ısrarımıza karşın oturmadı

«— Aslında evde çalışmam gerekiyordu,» dedi. «Bu filmciler güç duruma sokuyor insanı. Üç-beş yüz liraya, iki gün içinde bir senaryo yaz, ver! Her neyse. Muzaffer Buyrukçu ile hava almak için dolaşıyorduk. Kendisi dışarda. Söyleyeyim, o gelsin otursun yanınıza. Hoşça kalın.»

Tomris, Orhan Kemal'in ardından baktı; **o'nu** sempatik bulmuştu

«— Konuşma biçimi çok güzel,» dedi. Sonra ekledi «**O'nunla** tanıştığıma gerçekten çok sevindim. Nerelidir?»

«— Adanalı.»

Beş dakika sonra **Muzaffer Buyrukçu** geldi. Bir kızı dansa kaldırma numaraları ile Tomris'in önünde eğildi **«Nasılsınız?»** dedi. Tanıştırmayı yerine getirdim. Tomris

«— Kenan, sizden sevgi ile söz eder,» dedi.

Muzaffer Buyrukçu güldü

«— Candan arkadaşımdır, ben de onu takdir ederim,» dedi. «Raslaşmamıza sevindim.»

O gece, üçümüz birlik **Emirgân**'a gittik.

— XVI —

5. Eylül. 1960.

Bürodan içeri çevik bir davranışla adımını atan Orhan Kemal

«— Dün gelemedim,» dedi. «Eee, ne var ne yok, Yusuf Kenan?»

Başımı kaldırıp baktığımda, gözlerinde mutlu bir parıltı ile yanındaki çelimsiz bir kızı içeri itekleldiğini gördüm. Üzerinde gri bir giysi, ak bir gömlek vardı. Gözlerime baktı. İşin içinde neler olduğunu bildiğim için, bakışlarımı hemen uzaklaştırmadım

«— İyilik, sağlık dayı!» dedim.

Daha çok, Orhan Kemal'in yüreğindeki çalkantıyı tınmadan, taparcasına sevdiği kızı(28) benimle ne biçimde tanıştıracağını bekliyordum. Başımı eğerek okur gibi yaptım.

Orhan Kemal sözü uzatmadan

---

(28) Orhan Kemal'in bu kızla ilişki kurduğunu ilkin Muzaffer Buyrukçu anlamıştır. **O'nun, 'Sahaflar Çarşısı'**ndaki bir kitabevinde çalışan **Ülkü**'yü sabahları Beyazıt'taki **'Çınaraltı'** kahvesinde oturup gözlediğini bana duyurun da Muzaffer Buyrukçu'dur.

«— Bu Ülkü!» dedi. «Bu büroda benim özel sekreterim olarak çalışacak.»

Bu kez, merakla başımı kaldımdım. Ülkü gülümsemeye çalıştı. Yüzü aydınlık, saçları parlak, üstü-başı düzenliydi. Ufaraktı. Hemen hemen bir çocuktu. Onyedisinde ya vardı, ya yoktu. Gözleri şehlâ, bacakları çarpık bir biçimde geriliydi. Bunların yanısıra, yürüyüşü ve davranışı özgürdü, hanyayı konyayı anlamışa benziyordu. Sonradan öğrendiğime göre, yaşantısında acıklı ve kötü şeyler olmuştu. **(Açıklıkla, içtenlikle işin özüne inersek, o yaşta kadındı).** Kadırga'da küçük bir evde annesi, babası, erkek kardeşi ile kendisinden küçük iki kız kardeşi ile birlikte oturuyordu. İlk izlenim önemlidir Dünyaca ünlü bir yazarın tek kadınıymış gibi çalım atıyor ve o sesle konuşuyordu. Ve bu hesaplı düşün ile Orhan Kemal'i ardından sürükleyecekti.

Orhan Kemal'e saygı göstererek, hiç bir şeyi kurcalamak ve deşmek istemediğimi söyledim

«— Kimsenin işine karışmak aklımdan geçmez, Orhan Kemal!»

Bu olay, Cağaloğlu, Cemal Nadir sokağındaki **'Büyük Milâs Han**'ın ikinci katında, ikinci koridorun dip yönündeki küçük bir büroda geçiyordu. Ve kara alınyazısı Orhan Kemal'e burada da soluk aldırmıyacaktı! Büro, **'Şoför'** adlı haftalık bir derginin yönetim yeriydi. Derginin sahibi ve sorumlu yönetmeni **'Yelken'** dergisi yayımcısı Av. Rüknettin Resuloğlu'ydu görünüşte. Ortaya bin küsür liralık bir anamal koymuştu. Oysa, dergiyi her yönüyle ben yönetecek ve dergide yayımlanması için **'Yeşil Çam Sokağı'** adında bir romanını veren Orhan Kemal'e ortaklık payı ayıracaktım. Zaten sorun, ikimizin günlük nafakasıydı. Av. Rüknettin Resuloğlu, o dönem zarardan **'Yelken'** dergisini kapattığı an, **'Sarı Basın Kartı**'nın sürekliliğini bu dergi ile sağlıyacaktı. Önemli olan, trajı beşyüzü geçmeyen bu 57x82 boyu-

tundaki dört sayfa, ama basımevinin istediği parayı veremediğim için iki sayfası **'dolma(29)'** olan dergiye Orhan Kemal'in bir roman vermesiydi. Amaç kısa ve açıktır, sanatsal yapıdan çok kişisel yaşantısına dayanır. Zaten ailesiyle taparcasına sevdiği **Ülkü** arasında yaşanı ikiye bölünmüştür. Geriye, parasızlığını var gücüyle çalışarak yenmeyi denemesi kalıyordu **«Kimin için, ne için yaşayacağımı biliyorum artık!»** demesine karşın, lehimlenmiş kazanç kapılarının ne ailesine, nede **Ülkü**'ye açılmasının olanağı yoktu. Bir kez, çok dürüst bir insandı ve politik güçler **o'nun** onurlu varlığının hesaba gelmez değerini düşürtemiyeceklerini biliyorlardı. Her şeye yeniden başlaması da düşünülemezdi. Yaşantısında hep olduğu gibi korkunç bir savaş vardı; açlığa itile itile çelik örneği pekişmişti. Büyük zorluklar ve şimdi de bu umarsız sevgi, en küçük dergilere bizle yazı yazdırmak zorunda bırakıyordu **o'nu.** Güçlülüğünü, bir de içinden söküp atamadığı sevgiyle sınayacaktı. Şöyle diyordu **«Seviyorum, sevdiğim için güçlülüğüm daha bir artacak!»** Oysa, ezikliğin bilinçaltı huzursuzluğu ile yaşlılığın son bir çırpınışından oluşan coşkulu alaşımdı bu.

Bunu zamanla anladı.

O gün, saat dördü çeyrek geçe bürodan çıktılar. Orhan Kemal kızı yanında götürürken havalarda uçuyordu sanki! Aşağı yukarı bir saat sonra, **Ülkü** olayını bilincimden silecektim ki, Orhan Kemal geri döndü. Bu kez gözleri donuk, yüzü soluk. Gidip gelişinde, hem kız, hem de çevre tarafından etkilenmiş olmalıydı. Sinirli sinirli gülümsüyordu. Neden sonra açıkça konuya girdi

«— Görüyor musun? Çevremde uğursuz söylentiler dolaşıyor. Ülkü'den ayrılmam gerekirmiş.

---

(29) Baskısı biten dergilerin yazılarını kaynak göstermek koşulu ile başka bir dergiye özdeş biçimde aktarmak.

Kıza göre yaşlıymışım da, boyunca kızı olan evli bir adammışım da... Bunlar, onu-bunu hiç de ilgilendiren bir şey değil. Sapı dik olan benim be!»

Artık, Orhan Kemal'de yaşlılık duygusu öfkeye, giderek tiksintiye dönüşüyordu, ama insan olarak başkaldırışında bir yüreklilik, bir derinlik vardı. Arasıra yumruklarını masaya, çenesini de eline dayıyor, arasıra da saçlarını düzeltiyordu.

Bu arada, Ülkü ile ilgili benim de düşüncemi sorunca, kendisine şu yanıtı verdim

«— Dur hele, sana öğüt falan verecek değilim. Haddime mi? Küçük yaşta bir kıza gönlünü kaptırmışsın işte. Sence, doğru olan buysa, kimin ne demeye hakkı var? Ne ki, evlisin. Birini eziyor, ötekini alkışlıyorsun. Senin kafanda bunlardan daha önemli sorunlar var, sanırım.»

Kişisel çıkarı dışında, Orhan Kemal hep özdeş Orhan Kemal'di; dürüst, kavgacı, asla arsızca yaşamamış ve kendisini topluma adamış gerçekçi bir yazar, ama tüm yüreğiyle kadın sevgisine açık mı açık! Ne olursa olsun; işin sonu nereye varırsa varsın! Ne ki, orta malı kadınlara düşkünlüğü ya da böyle bir isteği görülmemiştir. Ne, bu gibilerin izinden koşmuş, ne de onların karşısında kendinden geçmiştir. Yaşamın içinde yitmiş kadınlar, ne denli güzel olursa olsun umrunda olmamıştır. Güzelliği horladığından değil elbet. Bir kadını çabuk ya da para karşılığı ele geçirmeyi insanlığına yakıştıramadığından. Kötü isteklerden kaçınmasının nedeni budur. Bir de şu var ki, kadınlar katında başarısı yoktu; kendini sevdirecek yerde hep sevmiştir.

Bu nedenle yargımı benimsemedi, karşı çıktı

«— Herkes bilsin. Ülkü'yü seviyorum işte. Şimdiye dek hiç bir kadın kafamı böylesine allak bullak etmedi. Ülkü, kadınların en güzel, en özverili olanıdır. Onu tanıdıktan sonra, yaşamımın bu den-

li güzel, bu denli hoş olacağını tasarlıyamazdım.»
Anlaşılıyordu kızın gençliğine tutkundu(30).

— XVII —

6. Eylül. 1960.

Orhan Kemal güçsüz, güvensiz, sarsılmış, umutsuz ve üstelik parasızlığı çekilmez bir durumda. Düşmanları ardından ulu orta söz ediyor ve en ince ayrıntının bile yayılmasını sağlıyorlar. Amaçları onu gülünç bir duruma düşürmek

Oysa Orhan Kemal'in durumu, her şeyden önce açlıkla savaştı. İstediği gibi yaratıcılığını sürdüremediği gibi, günlük didinmeden sıyrılıp, aradığı mutluluğa kavuşamıyordu. **Yeşilçam Sokağı** ile **Alyon Sokak**'taki film yapımcıları için yazdığı uyduruk senaryolar da iç rahatlığını sağlamaktan uzaktı. Bu arada Ülkü, Orhan Kemal ile evlenmeyi düşünüyor, **o'nunla** bir aile kurmak için tüm olanakları zorluyordu. Orhan Kemal'e, **'Karınla boşan ve benimle evlen!'** diye, baskı yapmağa başlamıştı bile Masraflıydı. Orhan Kemal'e sorumluluk verdiği gibi, **o'na** birtakım görevler de yüklüyordu. Bir kaç yıl da olsa, birlik ve beraberlikleri sayılamıyacak zorluklar doğurmuştu. Tüm bunların yanı sıra, Orhan Kemal, Ülkü'ye ateş ve su gibi, soluk alınan hava gibi gereksinim duyduğu için, Beyoğlu, Alyon Sokak'ta bir pansiyon tuttu. Ne yakacak, ne yiyecek, öylesine yerleştiler. Yetenekli, akıllı, iyi yürekli adam, bu kez duygularının cömertliğiyle davrandığı için, bir zor-

(30) Orhan Kemal'in geçici bir beğenisi üzerine kurulan bu cılız ve olanaksız sevgi, ilerde düzeltilebilecek bir yanılgı oldu, ama bu yanılgının ürünü olarak ortada bir erkek çocuk kaldı.

luğun, derinlemesine bir acının kılıf gibi göğsüne sarılıverdiğini sezinliyemiyecekti.

Sağlıksız, ama tutkulu Orhan Kemal, **'Hiç bir şey kendime olan güvenimi sarsmaz!'** dese de, üzüntü, dert bir yana, önüne gelenin kolay önerileriyle etkilendi. Sevgisini yatıştırıp bir çözüm yolu aradı. **O'na,** en yakın olanlar, **'Akıllı bir insanın kabul edebileceği bir çözüm yolu bu,'** dedikleri için, Ülkü'yü bir başka erkeğin avutucu yakınlığına itti; evlenmelerine önayak oldu.

— XVIII —

7. Kasım. 1960.

Gökyüzü karanlıktı, sağnak durumunda yağmur yağıyordu. Tarlabaşı caddesinden Taksim'e çıkıyordum. Tam o anda, beklenmedik bir rastlantıyla Orhan Kemal'le karşılaştım. Tıpkı bir delikanlı gibiydi. Ülkü sol koluna girmişti; sağ koluyla tuttuğu şemsiye, yalancı çiçeklerle bezenmiş bir çadır gibi, başlarının üzerinde açılmıştı. Yüzlerinden mutluluk akıyordu ikisinin de. Gerçeği gerektiğince yorumlarsak, yılların özlemini gideren bir baba-kız görünümündeydiler!

Bir saçak altına çekildik. Havadan sudan bir kaç sözden sonra

«— Bu durumun nedir, be?» diye sordu Orhan Kemal. «Ooo... sıçana dönmüşsün!»

Bir ayağı üzerinde salınıp duran Ülkü küstahça baktı.

Daha çok, Orhan Kemal'in sözlerinin beklenilmezliği kafamı alt üst etti. Egemen sınıfları içtenlikle yeren, bozuk düzene değgin kurumların iç yalanına tüküren bir sanatçıdan bu sözler gelsindi, ha?

Bir bey-ağa ağzı ile konuşanlara kızan o, Ülkü'nün yanında yükseklik taslıyordu! Sıkılmış, incinmiş karşılarında duruyordum.

«— Sıçana döndüğüm gerçek, ama bundan utanacak değilim,» dedim. «Demez misin, koşullar işte! Bugün dergi çıktı. Reklâmını bastığımız firmalardan parasını almam gerek.»

Orhan Kemal, o andaki iç rahatlığıyla sırıttı :

«— Vay! Vay! İyiden iyiye bunalmışsın, demek? Yaşamı bu denli ciddiye alman niye?»

«— Neden böyle konuşuyorsun?» diye sormak zorunda kaldım. Saçlarımdan yüzüme sızan yağmur sularını, elimin tersiyle silkeledim. Sonra, kayıtsızca yapıştırdım: «Günün gerçeklerine yüz mü çevirelim, yani? Dergiyi çıkarmak için çok sıkıntı çektik. Daha yedinci sayısında inanılmaz güçlükler çıktı. Sonra, Rüknettin Resuloğlu'nun dergiye yatırdığı para var. Bir bunlar, bir de benim ekmek parası kazanmak zorunluluğum **(Ama sen ünlü bir yazarsın, seni mali bir açmazdan kurtaracak dostların çok. Şu kızla paylaştığın pansiyona, Ali Kemal Meram'a başvurarak bir gaz sobası, dahası gazını bile aldırdığına göre, Rasih İleri'den olduğu gibi, başka başka yazar arkadaşlarından da borç para bulabilirsin; demeyi aklımdan geçirdim)** Üstelik senin dergiye destek olman da tavsadı. Bari birbirimizden ne beklediğimizi bilseydik!»

Bu sözlerim Orhan Kemal'i iyice kızdırdı. Öfke doluydu gözleri

«— Ne biçim konuşma bu?» dedi. «Senin şu boktan dergin beni bağlamaz, be! Hem...»

Durumu kavramakta güçlük çektiği için sözünü kestim

«— Bana ne? Olup bitenden sorumlu olacak sensin. Rüknettin Resuloğlu beni ne tanırdı? Onu, böyle bir dergi yayımlaması için inandıran kim?»

Orhan Kemal kupkuru bir sesle

«— Bana kalırsa, durumu abartıyorsun,» dedi.

«— Abartıyor muyum? Nedenmiş o?»

Orhan Kemal belli belirsiz omuzlarını silkti

«— Sadece senin ekmek yemeni istedim,» dedi.

Karşı çıktım

«— Pöh! Senin açından bu böyle. Eğer, dergiye sekreter olarak düşündüğün Ülkü, yararlı bir iş yapsaydı, dediğin doğru olurdu!»

Sonuç Akşam eve vardığımda, sırılsıklam ve bitkin olmama karşın, öfkem yatışmıştı. Kesin kararlıydım Dergi yayımlanmıyacaktı. Artık, halkın dostu olduğunu bildiğim bir yazar da bizi bu denli suçlarsa, derginin ne anlamı kalırdı ki?

Dergi kapandı. Orhan Kemal gücendiğimi anlamıştı. Bir süre sonra, Nuruosmaniye caddesinde yürüdüğüm sırada, karşı kaldırımdan hızla inerek boynuma sarıldı

Eski dostluğumuz araya girmişti.

— XIX —

13. Mayıs. 1961.

Düşüncemi uygun buldu. Nuruosmaniye'den Aksaray'a dek yürüyecek ve sonra 'Avcılar' meyhanesinin bahçesinde bir-iki tek atacaktık. Çoğunlukla olduğu gibi, yolda yürürken az konuşuyorduk. Aklına nasıl geldiyse

«— Tomris'le evlenmediniz, değil mi?» diye sordu. «Hani, **Degüstasyon'**da seninle gördüğüm o diri kadın!»

«— Hayır,» dedim.

Bir kaç adım yürüdükten sonra ciddi bir sesle :

— Sen Eskişehir'e gitmeden önce ayrılmış mıydınız?»

«— Evet,» dedim.

«— Eee, neden ayrıldınız?»

Hiç bir şey söylemedim.

Eliyle omzuma dokundu:

«— Aldırma, kuşlar gibi ıslık çal her şeye, karamsarlığa da öyle!»

Yeniden adımlarımızı açtığımızda Lâleli'ye gelmiştik. **'Kimya Fakültesi'**nin önünde **Turgut Kazan'**la karşılaştık. Onu, Eskişehir'de tanıştığımız ilk günlerde, **«O ne dev yazar!»** dediği Orhan Kemal'e tanıttım.

Turgut Kazan raslaşmamıza sevindi. Orhan Kemal'i yüceltmek eylemi içinde bir kaç söz söyledi

«— Bütün kitaplarınızı okuyacak vakit bulamadım. Yalnız, sizin **'Bereketli Topraklar Üzerinde'** adlı romanınızı okudum. İşçi sınıfına gerekli olan bir kitap.»

Birtakım kuşkulara kapılmış olan Orhan Kemal hiç de konuşmak niyetinde değildi. El sıkışıp ayrıldığımızda

«— Her önüne geleni benimle tanıştırmaktan vazgeç!» diye bağırdı.

Bu önerisini iyi karşılamadım :

«— Kafana neyin takıldığını bilmiyorum, ama bu genç arkadaş, bir devrimci harekete içten gelme bir atılımla katılacak yürekliliğe sahiptir.» dedim.

Orhan Kemal'in önerisini iyi karşılamamakla bir likte, **o'nun** tanımadığı kişilere değgin düşüncelerini biliyordum, birtakım ispiyonlarla yıllardır ruhunda mutlaka acılar birikmişti. Bu nedenle olacak, sözlerimi dinlemedi, uzaklara baktı.

— XX —

Orhan Kemal okusun diye bıraktığım **'Şark**

Ekspresindeki Cinayet' adlı çeviri kitabımı geri verirken

«— Bu çeviri kitabında az yaman değilsin ya, İngilizce bilmen de nereden çıktı?» diye sordu. «Tahsil mahsil hak getire diyen sen değil miydin?»

Yaşamımla bir orantı kuramamış olmalı ya da bende her zamanki direnme gücünü görememişti, her neyse, bana inanmazlıkla bakıyordu

«— Doğru, hakkın var, ağabey!» diye yanıt verdim. «Ne ki, ölçülü ve katı bir yaşantım olduğunu önceden belirtmiştim. Övmek gerçeği söylemek midir? Bir sırası gelmeden, lisan bildiğimi konuşmanın yeri var mı, yok mu? Yalnız şunu derim **Süleymaniye**'deki **'Askerî Basımevi'**ne sınavla bir 'dizmen' olarak girmem, girginliğimin en iyi belirtisidir. Yaş, onsekizi bulmamış daha. Çevremde kibirli beni kendilerine yakıştırmıyan küçük burjuva kızları sürü sepet! O çağlarda, sabırsız, katı, öfkeli bir insandım. Yabancı dil bilen, ama hiç bir iş görmez hazır yiyici bu kızlara katlanamıyordum. İngilizce'yi mutlaka öğrenecektim, aklıma koymuştum bir kez. Üstelik, **«Ben klasik eğitim görmedim ki!»** demeye niyetim yoktu. Bu nedenle, **'Tahtakale'**deki bir yaygıcıdan yüz paraya, yırtık pırtık bir İngilizce gramer kitabı satın aldım. Düzenine bakmadan, İngilizce sözcüklerin, **'slang'** ve **'idyom'**ların anlamlarını, yazılışlarını, sonra da okunuşlarını, onar kez parça kâğıtlara dökerek belleğime yerleştirdim.»

«— Doğrusu, bu çalışma iyi olmuş senin için. Peki, ağzının söz yapması nasıl?»

«— Az. Benim çevrem kim ki, onlarla İngilizcemi geliştireyim? Zor da olsa, çeviri yapıyorum.»

«— Çeviri kötü mü? Hani, konuşabilseydin daha iyiydi ya, neyse. Bir yabancı dil bilmenin kendine özgü avantajı olur; çoğu kez ağırlığını duymuşumdur. Dünya gerçeğine hizmet edecek bir dilin, demek

istiyorum. Özellikle, bir sanatçı için yabancı dil gerekli. Önemi çok büyük bunun. İşte bak, **Sovyetler Birliği, Bulgaristan** ve **Macaristan**'da geziler düşler dururum. Oralarda, yazar topluluklarıyla bir araya gelirsem, ne halt edeceğim? Benim için büyük eksiklik bu. Bozuk düzenin sırt hamallığını yapan şeytanın anasını avradını...»

Bir süre bağırdı, çağırdı, sövdü. Sonra yeniden bana döndü; kırıcı bir ses tonu ile

«— Neyse, yaşamına bir çeşni versin diye, yabancı bir dil öğrenmişsin!» dedi. Elinin tersini yüzüme dek sallayıp çekti «Böyle cinayet minayet gibi boktan kitaplara pek önem verme. Sanat güzelliği olan, toplumsal düşünceleri kapsıyan kitapları çevirmeğe bak!»

Bu sözlerdeki anlamı düşünerek gülümsedim

«— Genel olarak, sanatsal ya da toplumsal yapıtları çevirmek iyi bir şey. Ne ki, sen bunu bir de çevirene sor. Bu işin kabzımallığını yapan kitapçı babaların hayrına mı çalışıp çabalayayım? Bir kitabın Türkçe'ye çevrilmesi yorucu bir oluyor. İşte şu **(masada duran kitabı imleyerek)** bir matahmış gibi çevirdiğim kitap, bana yalnızca ikiyüzelli lira getirdi. **Erol Şadi**(31) **'Ekicigil Yayınevi'**ne ağırlığını koymasaydı, bu para da elime geçmezdi. Kitap basılıp yayımlandı ya, birtakım tatsız yanları da oldu. Adamlar işin kolayını, kendi çıkarlarını şıpın işi bulmuşlar! Dizgi ya da kağıt esirgediklerinden, aslından bir kaç forma çıkarttırdılar bana. İnan ki, bu ki-

---

(31) **Erol Şadi (Erdinç)**'e alınyazısı acıyarak gülümsediği için olacak, Hukuk Fakültesi'ne dek okumasına yardımcı oldu. Yoksulluk içinde yetiştiğinden uğraşı büyük olmuştu. Orhan Kemal'i büyük destek olması yanında, **o'nun** ilgisini uyandırıp, bu ilgiyi koruyacak yetenekteydi.

tabın yazarı olan **'Agatha Christie'** Türkçe bilmiş olsaydı, kendi kitabını tanıyamazdı! Bir de benim, olanağım olmadığı için, lügatsız çeviri yaptığımı bir düşün.»

Orhan Kemal sırıtarak

«— Buna ben de şaştım,» dedi

«— Hiç şaşma. Yoksulluğun çok çeşidini almışız işte; birinden olmazsa, birinden sıyrılmağa bakıyoruz. Yalanım varsa, iki kızımın başına olsun: Dün, çoluk çocuk, suda haşlanmış patatesle geçirdik günümüzü. Bugün de ikibuçuk liralık başetine tavız, hani.»

«— Lan, ya biz ne? Hangimiz bir kiloluk ekmek taşıma derdine düşmemişiz? Bana bak, bu doğum sancısından kurtulmanın bir yolunu bulalım. Evet, senin bu kitap ne zaman çıkmıştı?»

«— Ekicil'de mi? 1953 yılında filân.»

«— Çok iyi. Aradan sekiz-dokuz yıl geçmiş. Bildiğim bir yer var aklımda; sahibini yerinde bulursak, satmamız işten bile değil. Sen al şu kitabı, gel benimle!»

Bu sözlerden sonra, **'İkbal'** kahvesi'nden dışarı fırladık. Ankara caddesinden Sirkeci'ye inen kaldırımları atılgan adımlarla bitirdik. Soluk soluğa **'Ak Kitabevi'**nden içeri girdik. Çoğun kitabevi sahibi gibi, **'İhsan** (32), da Orhan Kemal'i ekonomik yönden kıskaca aldığı için hayranlık gösterilerine kapıldı (33). Orhan Kemal'i dinlerken, hiç olmazsa benim üzülüp büzüldüğümü görmek istediğinden olacak, çeviri yapan kimselerin bini bir para olduğunu söyleyince, kendimi tutup konuşmaktan caydım.

---

(32) İhsan Özmanav.

(33) İhsan Özmanav, Orhan Kemal'in **'Eskici ve Oğulları,** adlı yapıtını 1962 yılında yayımlamıştı.

Kendi aralarında konuşuyorlardı; bir ara İhsan, Orhan Kemal'in sözünü kesti

«— Bence onlardan ayırt edilemez,» dedi. «Bu kitabı yeniden basmak için, ancak yüz lira veririm!»

İster istemez ben de İhsan'ın önerisine yattım

«— Olur, anlaşalım (34)!» dedim.

Kul olma umarsızlığı içinde, İhsan'ın uzattığı bir sürü kâğıdı imzalıyarak, bana uzattığı yüz lirayı cebime indirdim. Orhan Kemal'le süklüm püklüm dışarı çıktık. Sonra da, yürüdük, Sirkeci'deki **'Hasbi'**nin meyhanesine.

Meyhanede, içki parası çıktıktan sonra, kalanını Orhan Kemal'le bölüştük. O gün aldığımız yüzlira, parasızlık yüzünden çektiğimiz kişisel acıyı soyutlaştırmaya, umutsuzluğumuzu küllendirmeye, öylece dindirmeye yaradı.

— XXI —

«— Benim aydınlık gerçekçi düşünce yeteneğim ile Kemal Tahir, hattâ ve hattâ Yaşar Kemal gibi yazarların düşünce yetenekleri hiç bir biçimde örneksenemez. Bunu tanıtlamağa hiç gerek yok, yiğenim. Yazdıklarımı okumak yeter. Üstelik, bunun niye böyle olduğunu anlamak için kafa yormak da istemez. Cezaevine girdikçe, **'benim,** doğru yolda olduğumu anlıyorum.»

---

(34) **'Anlaşalım!'** dediğim sözde bir kavramdı. Nitekim, benim bu çevirim Jack London'dan **'Cellatlar Şirketi'** adlı çevirisiyle birleştirilerek arkalı-önlü, ayrı ayrı kitap durumunda, **'Simplon Ekspresi'ndeki Cinayet'** adını almıştı!

— XXII —

İçkiye pek düşkün değildi. Zorladılar mı, bir şişe rakının yarısını içebiliyordu Bunun dışında, istemini aşırı ölçüde sürdürdüğünü gören olmamıştır. Birlikte olduğumuz günler, biz içtikçe, içer, o bir duble rakıdan fazla içmezdi. İçmenin en zararsız yolunu bulduğundan mı, ne, bizimle sonuna dek eyleşir, gülüşür, ama önünde hep o özdeş içki bardağı dururdu.

Bir kez, O'nun bu davranışını, inanmazlığın boyunduruğune vurmak istedim. İçi açıldı

«— İçkiye tiksinti duyan sosyal tandanslı, ayrı dil kullanan iki yazar bilirim. Biri, içkinin insanı kötüye yönettiğini görüp tanıyan ve: **'İnsanları İçkili olduklarından sevmem!** (35), diyen **Maksim Gorki.** Diğeri ise : **'Ortak içiş insanlar arasındaki düşüp kalkmaya özel bir renk verir. Örneğin ben, bu sahadaki ayrılığımızın Jack London'la olan dostluğumuza zarar verdiğini daima duymuşumdur** (36)' biçiminde yazdığı yapıtta öykünen **Upton Sinclair**'dir. Her ikisinin de içkiye olan tiksintileri, salt sosyal tandanslarından mı gelmekteydi? Sanmam. **Maksim Gorki** ciğerinden hasta idi (37). **Jack London**'u üstün anlaklı ve dev iradeli adam, diye tanımlıyan **Upton Siclair** de hastaydı (38). Bana gelince **(ilk kez apaçık konuşuyordu),** içki uğruna günümü-gecemi yitirseydim, hastalığımın etkileri daha büyük olurdu. Azı karar, çoğu zarar, bence hepsi bu.»

---

(35) Maksim Gorki, **'Tolstoy'dan Anılar.'** s. 33.

(36) Upton Sinclair, **'Altın Zincir.'** s. 290

(37) **'Veremliyim Ben!'** Maksim Gorki ile Antov Cehov arasında yazışmalar. s. .4.

(38) **'Yıllarca önce geçirdiğim bir ameliyattan sonra hastanede yatarken...'** Upton Sinclair. **'Altın Zincir'** s. 220.

— XXIII —

Mayıs 1962.

Öğle üzeri idi **(Bu önemli günü çok iyi anımsıyorum).**

Çemberlitaş'taki **'Park'** meyhanesinden içeri Orhan Kemal'in girdiğini görünce **(O sırada, ertesi günü baş ağrısı yapan göztaşlı şarabın ikinci şişesini yeni açtırmıştım)** irkildim. Orhan Kemal, kim olursa olsun duyduklarını saklamaz, ama espri içinde söylemeyi de bilirdi. Bana da, küçük görücü bir bakışla, **«Bu ne? Sabah sabah kan mı tazeliyorsun?»** gibilerden göz atacak olursa, duymamazlıktan gelmeye karar verdim. Ama, hayır! Kafasının içinde benim şarabıma yer yoktu; ilgilenmedi bile. Yüzü acı ile doluydu. Sabahleyin buluştuğu Muzaffer Buyrukçu'dan, Talat Kılıç'tan ve bunu andırır şeylerden söz ettikten sonra, birlikte **'Yeşilçam Sokağı'**na gitmemizi önerdi. Durumumu, kendisine oldukça ayrıntılı bir biçimde anlattım; sabahın köründen beri birlikte kovaladığımız iş nedeniyle **'Palabıyık İbrahim'**den otuz lira beklediğimi söyledim.

Kızdı, gücendi

«— Bana ne olur mu?» dedi **(Tam bu sırada, bir şey içip içmiyeceğini öğrenmek için yanına yaklaşan meyhane sahibinin oğlu Yavuz Marangozoğlu, o'nun bu öfkeli durumundan çekinerek uzaklaştı).** «Benim durumum da acınacak gülünçlükte. **'A. Film'** sahibinden beşyüz lira alacağım var. Filme alman senaryomun parası. Aylardır sallıyor. Alırsak, sana elli lira verir, yirmisini borç sayarım.»

Acı acı gülümseyerek

«— Ya adamı bulamazsak?» diye sordum.

«— **Mehdi Baba**'nın kahvesinde oturup gözleriz.»

Şarabların parasını önceden vermiştim, yola

koyulduk. **'A. Film**'in sahibi **'Ş. A.'** bürosunda oturuyordu. Bizi görünce pek ilgilenmedi, suratını ekşitti, selâmımızı bile almadı. Orhan Kemal, alacağını verip veremiyeceğini iyi niyetle sordu. Ama boşuna!

'Ş. A.', o anlaşılmaz, arı vızıltısı sesiyle

«— Vay! Vay! Vay!» diye bağırdı. «Komünistler ne zamandan beri hak aramağa başladı? Bana bak Orhan Kemal, kime ne zaman para verileceğini kendim bilirim! Haa... Alacağınsa, alacağın. Fazla üsteleme. Yoksa şimdi **'Birinci Şube'**ye telefon eder, seni içeri aldırırım! Senin adını taşıyan bir senaryoyu filme mi aldım (39)? Yok, değil mi? Hadi, hadi, çekip gidiniz!»

Orhan Kemal **Ş. A.'**nın önüne dikildi

«— Neden? Ne demek istiyorsun? Beni mi korkutacaksın? Senden hakkım olan parayı istiyorum. Komünistmiş. Evet, komünistim. Kime buyruk vereceksen ver de, gelip tutuklasınlar beni.»

Bu konuşmalardan korkunç etkilenmiştim. Terliyor, kulaklarım uğulduyordu. 'Ş. A.'nın haince bakışlarına aldırmazsızın

«— Olmadı işte,» dedim.

Çürümüş gövdeler dineldi :

«— Sen de neyin nesisin? Olabilir ki, senin de kanında bozukluk vardır!»

İnsan haksızlık karşısında her şeyi unutuyor. Korkak değildim İşin ilkel yanı da olsa, derhal üzerlerine atıldım. Orası bir anda karıştı. Ne oluyor diye handa koşuşmalar oldu. En sonunda ayırdılar bizi.

Skandal önlemek isteniyordu. Beşyüz yerine, üçyüz lira sıkıştırdılar Orhan Kemal'in eline. Gör-

(39) O vakitler, film yapımcıları sansür korkusuyla Orhan Kemal'in adını kullanmıyorlardı.

kemli patronun(!) adamlarından bir hayli yumruk ve tokat yemiştim. Önemi yok! Dışarı çıktığımızda paranın sıcaklığı bizi yatıştırdı. Başımızda kuyruklu devlet kuşları dolaşıyordu sanki!

Galatasaray'ı döndüğümüzde Orhan Kemal

«— Atak davrandın, hırpaladılar seni!» dedi.

«— Ben severek yaptım,» dedim.

Böyle bir düzen, içindeki sanatçıları kamçılar, geliştirir.

— XXIV —

Eğer dostuysa, karşısındakine saldırırken yumuşak sözler kullanmazdı. Arasıra da kendisine dimdik bakanları ivedilikle değerden düşürürdü (40). Ama üçkâğıtçılığın aşırı örneklerinin egemen olduğu ülkemizde, kendisini imanına sömürenlere, Orhan Kemal'in elinden bir şey gelmediği ya da karşı durum almaktan çekindiği bir gerçekti. Yapıtlarından çok az para aldığı doğruydu, hayasızca sömürülüyordu. Zaten kendisine fazlasıı vermeleri beklenemezdi. Daha fazla ödeme yapmıya güçleri mi yetmezdi? Yoo... **«Komünist!»** ya da **«O yolun adamı!»** diye damgalama eğilimleri ağır basıyordu. Yıl, **1962-**

---

(40) **'Anılar'**, bulup-buluşturulan formüller istemez. Ak aktır. kara da kara. Yakıştırmacı bütünlük uğruna, gerçekleri çıkarıp atmak sakıncalı bir şey olur. Bu kitapta, her şeyden önce, Orhan Kemal'in ilginç yaşantısını oluşturan olgu ve olaylara karşı durmaktan sakındık. Sanat görevimiz, dostça olduğu dek de, bir yaşam sürecini noktalıyarak bir tanım yapmak değil, Orhan Kemal'in insanî ilişkilerini gözönüne sermek ve bu doğrultudan **o'nun** özgeçmişini bütünleyecek bir temele katkıda bulunmaktır.

63 arası da olsa, türlü-çeşit işbirlikçi bir düzenin etkileri hem ekonomik, hem politik alanda görülüyordu. Bu anlamda, solcu sosyalistleri toplum dışına atmak çabaları sürdürülüyor, dolayısiyle Orhan Kemal'e ve tüm yapıtlarına karşı bir düşmanlık besleniyordu. Ne olursa olsun, sol tandanslı sanatçı bölümüne baskı yaparak, dirençlerini kırmak istiyorlardı. Bu yeni çağı tanımlıyan çok az insanlardan biri de Orhan Kemal oldu. Bu devrimin içinde, eski bir kurt politikacı var mıydı, yok muydu? **'Kof bir politik düzen yaratıldı!'** diyordu. Bu yüzden **O'nda** ilgisizlik, dahası hoşnutsuzluk görüyordum. Bürokrasinin solcu sosyalistler için yarattığı sakıncayı sezdiğinden, komünistler karşısında tutumu da çekimser oldu (41).

Dışardan zorlanan bir güvensizlik bu. Her neyse. Peki, kendisini sömürenlere niye boyun eğiyordu? Düşünce yapısı dışında, yüreksizdi demek be-

(41) Kavramın bilincinde olduğu için **'komünizm'**e yakınlık duyuyordu. Ne ki, gerçeği yine kendisi imliyordu **«Ben olsam olsam, komünist sempatizanı olabilirim!»** diyordu. Evet, bu duygudaşlık, iç bir zaman eyleme dökülmediği için, komünist olamazdı. Dünya düzeni değişmedikçe, Türkiye'nin yeni bir kavgayla durumunun gerçekten değişeceğine pek inanmıyordu. Bursa cezaevinden çıktıktan sonra, devrimcilik eylıminin işlevinde yumuşak başlı bir destek olmaktan ileri değildi. İkimiz, **'İkbal'** kahvesinde otururken, birinin ardından biri daha çıkageldi mi, ölümüne tedirgin oluyordu. Birgün **«Dört kişiden yarımı polistir!»** diyorsa, ertesi gün **«Dört kişiden biri ajandır!»** diyordu. Daha başka bir gün kanısını şöyle belirtiyordu **«Dört kişiden biri mutlak ajan provakatördür!»** Sonra, bir bahane yaratıp oradan sıvışıyorduk. Açıkça, **o'nunla** genel bir yerde, nazik politik sorunları çekinmeden tartışmak olanağı yoktu.

nim aklımın ucundan geçmez (42). Ama gerçek olan **(öldüğü güne dek yapıtlarından aldığı para gözönünde tutulursa)** güncelere ya da dergilere emeğini kabul ettirme yolunda girişeceği bir çabanın ters tepki ile karşılanacağından çekindiğidir (43). Öyle sanıyorum ki, boyun eğmesinin asıl nedeni, yazı yazmaktan başka elinden **(el emeğine dayanan bir ustalığı yoktu)** iş gelmemesiydi. Ne ki, tekelci ilkelere döndürülebilseydi, elinden bir iş gelmese de olurdu (44)! Özetlersek, para babalarının yıkıcı ve rahat kaçırıcı bir güç olduklarını bildiği için, senaryo ısmarlıyan ya da basması için kitabını verdiği kişilere başkaldıramıyordu (45). Başkaldıra-

---

(42) Düşünceleri korkuyla yönetilmese de, ayağının taşa takılmasından bile ürkerdi.

(43) Bunun abartılmış, yanlış ve zararlı bir görüş olmadığı ortaya çıktı. 1960 devrimine **'Ak Devrim'** diyen bürokrasi, 12 yıl içinde işbirlikçi burjuvaziye, proleter sınıfının ileri devrimci kollarını darmadağınık ettirmek olanağını verdi. Bu yüzden, Orhan Kemal sivri uç olmaktan çekiniyor, eline ne geçerse, **«Eyvallah!»** diyordu.

(44) **Fındkzade**'de, bir arsaya manav dükkânı açmak tasarımız gerçekleşmemişti. Ben, gerçekten açacağımıza inanmıştım. Oysa, Orhan Kemal, o günlerin bunaltıcı zorlukları içinde, **'Açarsak topluma karşı bir jest olur!'** diye düşünmüş olacak! Zaman zaman kendisine **«Peki, senin kitaplarını biz basalım; biliyorsun, ben tertip işlerinden anlarım,»** diyordum. Ama **O, «Yiğenim, bugüne dek eleştirdiğimiz kapitalistlerin durumuna mı düşelim?»** diye kestirip atıyordu.

(45) Yapıtlarında, çoğun anamal ile emeğin hesaplaşması olmasına karşın, **O,** karşısındakinin çelişkilerle dolu dolambaçlı bir politika izlediğini bildiği halde, umarsız boyun eğiyordu. **'Ekicil Yayınevi**'ne bir roman veriyor, kitap düzmece bir adla çıkacakken, iri iri harflerle adı

madığı için de gece-gündüz kaneviçe çizdi, başkaları işleyip parayı kendi cebine attı. Böylelikle vücudu bir çok yanlışlıkların, çarpıklıkların ve yitiklerin kaynağı oldu. Çabuk, ama iyi yazıyordu. Öyle idiyse, ya da öyleyse, bunun tek nedeni, aslında büyük burjuva bile olamıyan işbirlikçi burjuvazinin ödünsüz yasaklamalardan yana olmaları ve bilinçli olanları para potaları dışında eritip dağıtmaktı. Bu bir gerçektir. Özdeş biçimde, 5.000 adet yerine 10.000 adet kitabını basan, sözde sınıf yanlısı ünlü bir kitapçıyı **«Mahkemeye ver!»** diye zorladılarsa da, Orhan Kemal aldırmadı.

Bu gerçek başka sözcüklerle şöyle de anlatılabilir Orhan Kemal'in roman ya da öykü satarak yaşamanın olanaksızlığını anlayıp **'senaryo'**ya yönelmesi de yeterli değildi. Sanatçı için, sömürücülerin bozuk düzeni sürdürüp egemen olmaya olanak bulmaları mı sağlanmalıydı, yoksa sağlamamaları için mücadele vermek mi gerekirdi? Sorun bu. Nitekim, çoğunluk Orhan Kemal'in eline **'bono'** tutuşturuyordu; kendisine siper olacak özel bir organ olmadığı içindir ki, hababam ona-buna, tefecilere bono koşturuyorduk!

Böyle bonolu günlerin birinde **«Nam-ı hesabıma adam mı öldürdünüz** (46)**?»** diye sormuştu ba-

---

konuluveriyordu kapağa! Öfkeli bir çabayla kendisini sömürenleri göğüsleyip haklı çıkamadığı, kısacası emeğinin savunmasını yapamadığı için, acı çektiği yolu bir türlü kısaltamıyordu.

(46) Bu tümceyi, Orhan Kemal'in salt kendi yaşantısına değer verdiği anlamına almıyorum. Geçmişimizde bizim de avucumuzda para vardı. Cebimizde üç kuruş varsa, birlikte bölüştüğümüz günler olmuştur. Her şeyden önce, kendi kendime, Orhan Kemal'in bu inatçı sertliğin, özellikle de, bir an için öfke anıtı durumuna gelmesinin ardındaki toplumsal, ekonomik nedenleri sormuşumdur.

na. Yine bu sözlerle gerçeği karşılaştıralım Orhan Kemal, 1963 yılında, koskoca sonbaharı kara düşlerle elden kaçırmadan hemen sonraki kış döneminde, **'Nuruosmaniye Camii'** avlusunda karşıma dikildi. Yanımda, bıkkın ve düş kırıklığına uğramış o lan **'Palabıyık İbrahim'** vardı; aslında ciltçi idi, ama o günlerde benim gibi ayak işleri görüyordu. Aramızdaki ayrım, kendi dışında olup bitenlere kayıtsız kalan bir kişiliği olmasıydı. Birtakım insanların toplumun üstüne nasıl yükselebildiğini ve kendi alınyazılarını kendi ellerine almayı hangi yollarda başarabildiklerini anlamakta yetersiz ya da ben anlatmakta yetersizdim (47)! Her neyse. O gün, **Şehremini, Uzunyusuf** dolaylarından yürüye yürüye **Aksaray**'a gelmiştim ki, Palabıyık İbrahim'in, bindiği dolmuş arabasının benim yanımda durduğunu ve sırıtarak bana doğru geldiğini gördüm **«Tabanbayla Babıâli mi, akay?»** dedi. **«Ha...»** dedim. Kolumu tuttu **«Özümün tabanbayla da yürüyecek hali yok, şu papuçlar-ga kara (bak)!»** Kendini biraz olsun yoksulluk düzeyinden yukarı çekemiyen arkadaşımın papuçlarına baktım Kar-kıyamette ak pa-

---

Aramızda, ters orantılı bir ilişki söz konusu olamazdı. Nitekim, yazar Muzaffer Buyrukçu ile Talât Kılıç'ın benim bu davranışımı abartmaları üzerine **«Yiğenim!»** dedi. **«Her nasılsa kendilerinin yiyemedikleri paranın öfkesi içindeler! Aldırmaaaa...»**

(47) Parça kâğıtları sırtlayıp sandviççilere sattıktan sonra **Babıâli**'ye döndüğümde Palabıyık İbrahim (Eroğlu), sanki bir çeşit zoru temsil ediyormuş gibi, ter içindeki yüzüme bakarak **«Herkes sabahleyin evinden çıkarken 'Bismillâh' çeker, oysa Yusuf Kenan kardeş, kulübesinden çıkarken, karşısındaki apartmanları görüp bozulur! Allahtan niyaz etmediği için, günah kendinin!»** diyordu. Ben de ona şöyle karşılık veriyordum **«Haklısın, eğikbaş Pala!»**

puç! Aklığı kuşku götüren bu yazlık papuçlar yer yer çatlamıştı. Karşılık vermedim. Canım sıkılmağa başlamıştı. İçimden geçirdim **«İtle yatan pireli kalkarmış! İşte, senin dostların da bunlar. Ben aç, onlar aç! Hey Tanrım!»**

Sonra, yavaş yavaş çıktığımız Lâleli'nin yukarsında, **Kapalı Çarşı**'nın kapısı belirdi. Bir ucundan öteki ucuna konuşmadan yürüdük. Sonunda Palabıyık İbrahim **«Geldik,»** dedi. **«İkbal kahvesine uğrayacak mıyız? Hani, Orhan Kemal'i görmeden edemezsin de...»**

İşte, benim konuşmama gerek kalmadan, Orhan Kemal'i karşımızda bulmuştuk. Eğilerek

«— Kahvede seni çok bekledim,» dedi.

«— Ey, peki?»

Ceplerinin birinden bir kâğıt çıkardı

«— Bak sana ne diyeceğim. Aç açınayım. Sen, acaba şu bononun el değiştirme işini üzerine alabilir misin?»

Kurulu gibi

«— Alabilirim,» dedim. Uzattığı kâğıdı alıp baktım. Film yapımcısı Şevket Aktunç'un binbeşyüz liralık bonosuydu. İçeriğini bildikten sonra, apaçık ekledim «Epi ufatırlar bu bonoyu!»

Bana, **'çakarız!'** anlamında bir bakış fırlattı

«— Bunu biliyorum ben,» dedi.

«— Hem bizim Babıâli piyasasında filmcilerin bonosu sökmez! Beyoğlu'na gitmem gerekiyor. Gidip gelmek ise, en az üç saatimi alır.»

«— Ha, evet. Orası öyle. Taban tepeceksin!»

«— Önemli bir sorunumuz daha kalıyor. Ya, yol parası? Bir ikibuçukluğun var mı?»

Orhan Kemal çok üzgün, çok acılı bir tonla

«— Ne gezer!» dedi.

O ana dek hiç bir şeyin ayrımına varmamış gibi davranan Palabıyık İbrahim

«— Bende iki teklik var,» dedi.

Orhan Kemal bana döndü

«— İyi, işte çıkar yol. Şöyle iyi bir fiyata kırdırıver. Ha, bak, başka bir şey daha söyliyeyim Bonoyu kırdırdıktan sonra **Mehdi Baba**'nın kahvesine uğrarsın. Mutlaka seni orada bekliyeceğim. Öğleden sonra, saat onbeş iyi mi? Şayet beni bulamazsan, parayı **Mehdi Baba**'ya bırakıver.»

«— Ama bunun riski var, Orhan Kemal!» dedim.

Palabıyık İbrahim kişisel gereksinmesinden ötürü beni destekledi

«— N'apalım, bu riski üzerine alır, Orhan bey!» Sonra durumunu anlattı; Orhan Kemal'in gözleri buğulandı

«— Palabıyık, boş ver canım!» dedi. «Sizlerin hakkını yiyecek değilim ya? Hadi bakayım, göreyim sizi!»

Palabıyık İbrahim

«— Tamam,» dedi. «Boşu boşuna zahmetlere katlanamam; çoluk çocuğum var.»

O bulanık kış gününde Sirkeci'ye indik; tekerlekleri zincirsiz bir dolmuş arabasiyle Taksim'e çıktık. Oralarda tefeci olarak bilinen kim varsa, teker teker dolaştık. Bu dolaşma epi sürdü, ama yok, bononun yarı fiyatına kırılması bile suya düştü!

Kendi kendime, «Amma aksi iş!» diye söylendim. Sonra, Palabıyık İbrahim'in, o incecik, kibar insanların arasındaki kaba görüntüsüne döndüm; kafam bozuk olduğu için ansızın anımsıyamadığımı, şimdi ise daha soğukkanlı düşündüğümden aklıma bir ermeni bankerin geldiğini söyledim

«— Eh, mademki umudun var, gidelim,» dedi.

Bunda karar kılındı ve '**Asmalımeşçit**'e gelinceye dek yarım saat geçti. Büyükçe bir hanın birin-

ci katında bulunan bankerin bürosuna, gelerek yerini bulsun diye, biraz uysallıkla girdim. Odadan kuşbakışı, çok uzaklarda ak ve kara kar görüntüsü uzanıyordu. İçerisi sıpsıcaktı. Bir kaç kişi, başları önlerine eğik, bir sürü kâğıt karıştırıyordu. Yüzü kadın güzelliğinde olan bir gençten beni dinlemesini rica ettim. Oysa, o yerinden kalkıp başka bir masaya doğru gidiyordu «**Anlaşıldı!**» diye zoraki mırıldandı. «**Mutlak gelir, ama ne zaman, bilmeyiz.**»

Palabıyık İbrahim'in yanına, omuzlarım düşmüş bir durumda döndüm. Durumumuzun kaygı verici ve yabansı yönleri epi çoğalmış, katmerleşmişti. Cebimizde bir çay parası bile yoktu.

Palabıyık İbrahim'in yüzü daha bir karardığı için, öfke dolu bir sesle

«— N'apalım istersin?» diye sordum.

«— Bu bonoyu kırdırmak fikrinden vazgeçmemiz daha iyi olacak,» dedi.

«— Neden böyle?»

«— Hıh, Babıâli'ye gidip üç-beş, neyse, yolumuzu bulmamız bizim için daha kolay olur!»

«— Haydi, haydi üzülemyelim de, bir çıkar yol arıyalım. Hem ortada Orhan Kemal var. Kaçma da, **O'na** el uzatmış olalım. Çok temiz, dürüst ve onurlu yaşantısı var. Bugünkü sıkıntısı tıpkı bizim gibi.»

«— Orhan Kemal iyi bir insan demek?»

«— İyiden de öte. Kibir nedir bilmez, gördün. Oysa, dünyaca ünü var.»

«— Şaşılacak şey. Doğrusu çok akıllıca söylemiyorsun bunları. Dediklerin böylesine haklıysa, dünyaca ünü olan bir adam niye aç gezsin?»

Güldüm. Orhan Kemal'in toplumsal düşüncelerinin, insancıl davranışlarının sözünü ettim: bunlar üzerinde durdum. Dahası, bir süre de, özlü ve

etkili kişilerin neden sindirilmek istendiğini anlatmağa çalıştım.

Palabıyık İbrahim bıyıklarıyla oynuyordu :

«— Buraya bir işe yaramaz düşüncelerini dinlemeğe gelmedim,» dedi. «Ne bileyim ben sizin düşüncelerinizi? İş konuşalım. Bonoyu n'apıcaz?»

Yeniden tefeci aramalarla iki saat geçti. İkimizin bir oraya, bir buraya koşması öğleyi bulmuştu. Beyoğlu'nu karış karış dolaşmaktan yorulduğumuz için yeniden Asmalımesçit'e geldik. Palabıyık İbrahim sonunda patladı

«— Vay! İşimiz ayna!»

«— Hele bak! N'apıcağız, biliyor musun? **Nusret'in** meyhanesine gidip oturacağız. Buz kestik, orada biraz kendimize geliriz. Sonra ben gidip-gelip bankeri kollarım. Adamı bir yakalarsam, anamızın donu bağlandı demektir!»

«— Haa, demek bir de karakollarda ceza olarak diz çökeceğiz, öyle mi?»

Kaşlarımı çatarak tersledim

«— Ne var bunda? Seni ekip meyhaneden kaçacağımı mı sanıyorsun? Şunu iyi bil ki Pala, bizde puştluk diye bir şey yok! Evet, diyeceğim şu Ermeni banker son şansımız. Eh, geldi geldi, gelmedi n'apalım? On evleklik de olsa, pardesümü rehin bırakır çıkarız.»

Meyhaneye girerken Palabıyık İbrahim :

«— Eh, senin bu işteki günahın benimkinden kat kat fazla olsun!» diye söyleniyordu.

En dipte kaba bir masanın ucuna oturduk. Meyhaneci Nusret, çabuk çabuk içki içen bir kaç kişiyle konuşuyordu. Önümüzdeki iki su bardağını çevirdim. Garson koştu, nedense istemiye istemiye konuştu

«— Ne içiyorsunuz?»

«— Bir 'Marmara' şarabı getiriver,» dedim.

«— Yanına bir şeyler?»

«— Hayır.»

«— Çok yazık! Peki, bir elma olsun yemek isteğiniz de mi yok?»

«— N'apalım şimdi? Başka arkadaşlarımız var gelecek. Hele gelsinler de...»

«— Elbette... O halde şimdilik ucuz tarife!»

Palabıyık İbrahim ister istemez önüne konan şarabı yudumlamıya başladı. Ben, içersem nasıl karşılanacağımı bildiğim için, şişeye el sürmüyordum.

Şişe bitmek üzereydi ki, alçak bir sesle Palabıyık İbrahim'e sordum

«— Ya bonoyu kırdıramazsak?»

«— İşte o zaman posta kutusuna atılmış bir mektup gibi sokakta buluruz kendimizi!»

«— Yok canım! Birazdan göreceksin, korkulacak bir şey yok ortada.»

«— Hele bak, garson ne diye bizi dikizliyor?»

Sezdirmeden baktım; gerçekten garsonun yüzünde bizi küçük düşürmek niyeti vardı. Ayağa kalktım, yanına giderek uzun uzun yüzüne baktım. Sonunda gülümseyerek **«Masaya bir şarapla iki plâki götürünüz!»** dedim. Garsonun ne düşüneceğini bilemeden dışarı fırladım.

Koşar adımlarla ermeni bankerin bürosuna vardım. Kahrolasıca banker daha gelmemişti. İçimden kalaylıyarak meyhaneye döndüm. Bu biçimde dönüşüm Palabıyık İbrahim'in yüreğine su serpmiş değildi, elbette! Suratı asıkken marsığa döndü. Aç olmasına karşın, önündeki plâkiye el bile sürmemişti. Durumu anlayınca

«— Haa, demek mektuba bir pul daha yapıştırmış olduk!» dedi.

O zaman gülesim geldi. Alışkanlığımı sürdürmeye karar verdim ve silme şarap dolu bardağı gırtlağıma döktüm. Garsonun gizli gizli, şöyle çak-

tırmadan bizden gözünü ayırmamasına da boş vererek, plâkiye yumuldum.

Üçüncü şarap şişesi bittiğinde, garsondan biraz maydonoz istedim; soluğum kokmasın diye uzun uzun çiğnedim. Kalktım.

Palabıyık İbrahim arkamdan okuyup üflüyordu!

Bu kez vardığımda, ermeni banker koltuğunda oturuyordu. Büyük bir pozla ve abartmalı bir ses tonu ile, kendisinden beni dinlemeisni rica ettim

«— Vay baba! Sizi sağ-salim görebildim sonunda! Yıllar öncesini anımsayınız. Tanrı adına, değiştiğiniz söylenemez. Elbette, para sıkıntısı çeken kim varsa, hepsinin duası sizin üstünüzde! Şimdi size, düzenbazlığın en ufak bir kıvılcımı olmıyan bir kimseye konuşur gibi, konuşuyorum. Bir bonom var mutlak kırılması gereken. Ah, işte elinizdeyim! Evet, bu bonoyu sizden başkasına kırdıramam! Başkalarınca soyulmamı istemezsiniz sanırım! Evet, siz benim gözümde yüce bir kişisiniz.»

'Baba' diye seslendiğim ermeni banker, göze batan bir kayıtsızlıkla

«— Doluyum, evlâd!» dedi. Sonra sinek kovar gibi ekledi «Ay sonuna dek bir tek bono kıramam.»

Kafamın içi allak-bullak olmuştu; yavaşça kulağına eğildim

«— Bu bono binbeşyüz liralık, ama bana vız gelir! N'olursa olsun! Binikiyüz liraya ne dersiniz?»

Ermeni banker başını öteye çevirdi ve doğal bir sesle:

«— Yok canım, yok!» dedi. «Ben asla kanuni faiz haddinden aşağı bono kırmam. Hayır, hayır! Bana çirkin önerilerde bulunmayınız!»

«— Peki, öyle olsun. Galiba haklısınız. Ama ben başka bir yanıtınızı haketmeye çalışacağım. Evet, kaç kişinin çoluk-çocuğunu açlıktan kurtaracaksınız.

Bin lira bizi ihya eder. Evet, bin lira. Çok acına-cak bir durumdayız!»

Ermeni banker bana inanmazlıkla baktı

«— Hımmm... hımmm...» dedi. Bonoyu ele geçirmeye yanıyordu «Peki, ben n'apayım şimdi? Ah, işte insanlık duygusu! Evet, evet, öyle olsun. Yalnız bu bononun arkasına imza gerekiyor. Bir ikinci imza ve mühür basılmalı.»

Uçarak dışarı fırladım. Meyhaneye döndüğümde, Palabıyık İbrahim'e bir-iki sözcükle olup bitenleri anlattım. Bu kez ellerime sarıldı

«— Fena mı?» dedi. Kısa bir süre önce bitirdiği şarap şişesini bardağına süzerek ekledi: «Sen Orhan Kemal adına bir imza çakarsın olur, biter! İkinci ciranto ben olurum. Mühüre gelince, onu hiç düşünme!»

Benim için bu durum her şeyden önce açlıkla savaştı ya, yine karşı çıktım

«— Orhan Kemal yerine imza mı atacağım? Bu onur kırıcı bir şey olur. Hayır, **O'nun** adına imza atamam. Böylesi, hiç de namuslu bir davranış olmaz.»

Palabıyık İbrahim çileden çıkarak bana sövdü

«— Namuslu bir davranış olmaz mı, dedin? Pöh! Pöh! Vız gelir! Ne senin Orhan Kemal'in, ne de imzası!»

Cebinden bir tükenmez kalem çıkardı; Orhan Kemal adına bir imza çaktı. Sonra, **«Bu kadarı yeter mi?»** diye sordu. Bir daha bonoya göz gezdirdi. **«N'olur, n'olmaz, bir ciranto daha!»**

Kıç cebinden çıkardığı oval bir mührü hoh'ladı, işaret parmağını dilinde gezdirdi, sonra ıslatıp olanca gücüyle bonoya bastırdı. Mührü kıç cebine sokarken pis pis sırıttı

«— Ne dersen de, çoluk-çocuğumuzun dualarıyla mümkün oldu bütün bunlar!»

«— Eh, herhalde!» dedim.

İş kendisini ilgilendirince, türlü ayrıcalıkları kabul etmeye pek istekli olan ermeni banker, bonoya bir göz attıktan sonra, iki tüm beşyüzlük sıkıştırdı elime; sırtımı sıvazlayıp kapıya doğru itti «**Paranı aldın, hemen defol!**» gibilerden.

Beş dakika sonra meyhaneden içeri girdiğimde, Palabıyık İbrahim, önüne kara bir perde çekilmiş helâdan çıkıyordu. Beni görünce, bir sorgu imlemesi biçiminde kaşlarını kaldırdı. Bitlendirmek için, «**Yattı bu iş!**» dedim. Sonra yapay bir üzüngle ekledim «**Ben gidene dek sıvışmış herif! Yarına kaldı.**»

Geçip yerime oturdum. Ama Palabıyık İbrahim gelip masaya oturacağına, sıvışmak için, kıçın kıçın kapıya doğru yanaşıyordu «**Nereye, aziz Pala?**» diye bağırdım.

Palabıyık İbrahim buz gibi bir sesle

«— Acelem var, işçilere bir göz atayım!» diye yanıt verdi.

«— Hangi işçilere? Kaldırım işçilerine mi? Canım, daha vaktimiz var.»

Tam zamanında iki beşyüzlüğü sallıyarak gösterdim. Yoksa, soluğu çoktan dışarda almıştı. Yanıma geldiğinde, uzun uzun bağırdı, çağırdı, kudurdu durdu. Sonunda

«— Her insan bir diğerini küçültmek için savaşıyor,» dedi. «Senin de diğerlerinden ayrımın yok. El bilmem nesiyle gerdeğe girdiğinde böylesin, ya zengin biri olsaydın! Allah sana kaşınacak tırnak vermesin!»

Palabıyık İbrahim gerçekten çok kızmıştı. Bu nedenle, yüksek sesle konuşmasına darılmadım. Sonra, yanağından bir makas alarak

«— Tamam, haklısın, Pala!» dedim.

Aradan bir saat geçmişti.

«— Eh, bedava yemek ve içki, yeter Pala!» diyerek otuzyedi lira tutan hesabı ödedim. Kalktık. **'Haşet Kitabevi'**nin karşı kaldırımına çıkarak Galatasaray'a doğru yönledik. Önümüzde salına salına yürüyen kibar ve şık giyimli iki hanımefendiye, Palabıyık sarhoşlukla çarpmış olacak ki, arkamızdan kötü kötü söylendiklerini duydum. Bizim gibi çingenelerin Beyoğlu'na çıkmaları yasak edilmeliymiş! Hele şu bıyıklı serseriye ne demek gerekirmiş. Ayağındaki yazlık ak papuçlara bakmadan, Beyoğlu kaldırımlarında gezmesi düpedüz rezillikmiş!

Palabıyık İbrahim'in yüreğindeki yaraları deşmemek için, kadınlara dönüp bakmadım bile. Çünkü, o yaşıma dek atılganlığım yüzünden çok çekmiştim.

İnsan ona acımadan bakamazdı. İçim sızlıyordu. Öfke, sarhoşluk, **'İstiklâl'** caddesinde ilk rastladığım dükkâna Palabıyık İbrahim'i sokarak, ayağına seksen liralık bir papuç geçirdim.

Dışarıya çıktığımızda Palabıyık İbrahim'i bir düşünce almıştı. Ona bakarak ben de düşünmeğe başladım. Başkasının hesabına o denli titrediğim halde, Orhan Kemal'in iznini almadan, onun parasiyle ak papuçların işini bitirmiştim! Ne ki, bonodan, bundan sonra payımıza düşenle yetiniriz diyordum kendi kendime. İster inanılsın, ister inanılmasın, yaşantımız çok zordu. Yine de, geri kalan parayı Orhan Kemal'e veririz, olur biterdi. Zararı yok. Ama... böyle kış-kıyamette evlerimize birer küfe odun atabilseydik. Vay anasını avradını! Biz ne acınacak insanlarmışız! Dur bakalım, bir kez Orhan Kemal'i görelim.

Orhan Kemal, bu arada **'Mehdi Baba'**nın kahvesine gelip gitmiş, bizi sormuş. Daha sonraki sözlerim dengesiz, anlamsız, kopuk kopuk olur, düşüncesi ve mutlak kendisiyle görüşmek amacıyla para-

yı **'Mehdi Baba'**ya bırakmadım; az sonra yine geliriz diyerek caddeye çıktık. Gene de açıklıyayım, belki daha doğru olur: İçki bizden kaçıyor, biz onu kovalıyorduk. Daldık 'Ekspres Birahanesi'ne. Şarabın üstüne bir votka bardağı, namuslu bir insanı başkasının acısını paylaşmaya, hakkını savunmaya zorlayan şey oluyor; ikinci ya da üçüncü bardak ise, gerçekleri bir sis perdesi ardına itmeyi beceriyor.

Nasıl olduğunu zor anımsıyorum Yetmişbeş lira verip Palabıyık İbrahim'i evine gönderdim. Güpe-gündüz bulut gibi sarhoşum. Acılıyım. Geldim 'Mehdi Baba'nın kahvesine. **«Geldi mi Orhan Kemal? Yok, ha? Mehdi Baba, Orhan Kemal benim para bırakacağımı söylemiştir size. Öyle mi? Peki, alın öyleyse...»**

'Mehdi Baba'nın avucuna paraları saymağa başladım

«— Şu bir beşyüzlük. Tamam. Gerisi?»

Beşlikler, onluklar, toplamı altmışbeş lira. Breh! Evet, gerisi nerede? Yok. Vah, başıma gelenler!»

Hemen ertesi günü, tam Cağaloğlu'nun göbeğinde Orhan Kemal'le karşılaştık. Yanımda yine Palabıyık İbrahim vardı. Dik dik bakıyordu bize

«— Tamam arkadaş, boşu boşuna gitmediniz, bunu anladık anlamasına,» dedi. «Eh, üç-beş yüz lira onların olur diyordum, aklım sıra. Ama bunun bu kadarını ne bileyim? Binbeşyüzlük bir bono, çok çok ikiyüz noksanına kırılsın. Peki, gerisi? Anlaşıldıı... Nam-ı heslabıma adam mı öldürdünüz?»

Kötü bozulmuştum :

«— Adam filân öldürmüş değiliz, Orhan Kemal!» dedim. «Adam öldürmek de ne oluyormuş? İş adam öldürmekte değil... istiyorum ki, insanlar... Neyse, bana sömürücü dedin. Bunun için ilişkilerimizin öteki yanları hakkında istediğin gibi davran.

Eğer, sende olan arkadaşlığımız bundan sonra bu sorun gibi yanlış anlaşılacaksa, sana dünkü durumumuzu açıklamam yersiz olacak.»

O yürüdü, biz yürüdük (48).

— XXV —

Bir gün **'İkbal'** kahvesinde kaldırıma boylu boyunca uzanmış bir **sara**'lıya bakıyordu; sara nöbetine tutulmuş adam, başını yeğnikçe taşlara vuruyor, kaskatı kesilmiş gibi yumruklarını sıkıyor, birbirine kenetlenmiş dişleri arasından köpük köpük salyaları akarken uyuz bir köpek gibi uluyor, dizlerini belli belirsiz kımıldatıyordu. Orhan Kemal gözleri buğulanarak acıyla mırıldandı

(48) Bu olaydan üç gün sonra sarılıp öpüştük; hesaplaştık. Ben ısrar edince, Sirkeci'deki **'Adana Kebabevi**'ne gidip oturduk. Konuyu hiç açtırmadı **«Bırak o dâvayı, yiğenim!»** dedi. **«Benim kızdığım o değildi. Bana tüm bir beşyüzlük bırakmışsın. Biliyorsun, cebimde metelik yok! Bir filmciden de üç-beş kapamadım! Eve, 'Unkapanı'na dönmek için bozuk para gerekiyor. Beyoğlu'nün en lüks lokantalarından birine girdim; amacım parayı ufalttırmak. Ee, elde tüm bir beşyüzlük var, bir tabak yemekle kalkılmaz ki! Bir kaç tabak yiyence, bu kez midemi bozdum! İşin garibi, o lokanta da parayı bozmak için güçlük çekmez mi? Dışarıya garson saldılar. Bekle ki, paranın üstü gelsin. İşte o sırada, kulakların uzun uzun çınladı mı?»** O anda aklıma Asmalımescit'teki **'Nusret'in** meyhanesi geldi. Yüreğimde çarpıcı vuruşlar başladı. Bizimki rezil olmaktan duyulan korkuydu. Orhan Kemal'e bir şey söylemedim. Yüzümdeki gerilim gittikçe arttı. Belki de bu, içimdeki çatışmanın yansımasıydı.

«— Yapacak bir şey yok mu? Hiç hoş olmayan bir durum bu. Ooo.. Nasıl inleyip soluyor, gördün mü?»

Nuruosmaniye caddesinde o günkü yaşamın patırdısı çok fazlaydı, adamın çevresini çabucak bir kalabalık sardı. Ayak aralarından baktık, iki adam yere çömeldi. Biri sayrılının aklaşmış yüzünü elinin tersiyle tokatlarken, öbürü bileklerine uğmağa başladı. Neden sonra **sara**'lı adam ayağa dikildi. Kendisine sarılan gençten biri beş lira sıkıştırdı avucuna. Bu davranış, diğerlerinin de acımasına olanak sağladı. Üç-beş, Tanrı ne denli arka çıktıysa, o denli sağlamladılar **sara**'lı adamı! Orhan Kemal de davrandı. Oldum bittim eli açıktı. Açık camdan, elinde tüm bir on lirayla, sanki sayrılı adamın babasıymış gibi tüm varlığıyla öne doğru iğilmişti. **Sara**'lı adam paraya elini uzatırken gözgöze geldik. Köprüaltında bize yük sağlıyan **Kör Reşat**'ı hemen tanıdım, o zamanlar onyedi yaşında bir oğlandı

«— Bırak parayı!» diye bağırdım.

Kör Reşat korkarak bana baktı. Ansızın uzaklaştı, gözden yitti.

Orhan Kemal gözlerime baktı

«— Bağırmasaydın,» dedi. «Yoksa tanıyor musun onu?»

«— Sinyalci (55)'nin biri!» dedim.

'Kör Reşat'ı anlattım: «Aralarından sıyrılmam son derece az bir olasılık da olsa, ilk tanıdığım insanlar aha bunun gibi doğru dürüst kimseler değildi. İnanır mısın, uğraşı olmayan bir adamın oğlu olarak, zor çocukluk yıllarım köprüaltında hamallıkla geçti. Yaş on. Güzel şeyler düşünmeye çalışacak bir çağ, değil mi? Hayır, yok! O yaşta ne yazık ki, bir an için dilenciliğe de itildiğimi söylemek

(55) Para kazanmak için uydurulmuş yalancıktan bir buluş sahibi.

zorundayım. Bu serseri, sarhoş, ibne herif, kumarda yitirdiği paranın acısını çıkartmak için kazancımızdan haraç alırdı. Döverdi. Kötü bakışlarından yılgınlık getirmiştik. Yılgınlık getiren bir biz değildik. **Galata'nın** belâlısıydı, köpek herif! Tüm bunları acınarak anlatmıyorum. Başkaları için yadırganacak bir görüntü de olsa, bir şeylerin bilincine varmış insan, yadsıma nedir bilmiyor işte. Yine de haklı olabileceğimi düşünürüm: **II. Dünya Savaşı'nın** teorisi, fasulye ekmeği için bile, ne iş olursa olsun yapmayı, acılar ve eşek uyuzu içinde kıvranmayı buyuruyordu. Duygusallığımın kaynağında yatan şu olayla, **'gravat'** bağlamayı öğrenmiyeceğime andiçmiştim O günlerin birinde, **'Ada'** vapurundan çıkan gravatlı bir beyefendi hamal aranıyordu. Koştum, beyefendinin hayli ağır bavulunu sırtıma yüklendim. Büyük bir kalabalık boşanmıştı vapurdan. Ben hep beyefendinin önünde giidyor, sağa-sola çarparak kendime yol açıyordum. Bir ara, nasıl oldu bilmiyorum, beyefendi bavulunu kaçıracağım sanısına kapılmış olacak ki, seğirtip ensemden yakaladı; bacaklarıma sağlı-sollu tekme indirdi. Olan biten karşısında ağlıyacak bir duruma gelmiştim, sırtımdaki ağır bavulu yere attım; herkesin şaşkın bakışları arasında bağırdım **«Ah, beyefendi, uşağız işte! Temennalarla görevimizi yerine getiriyoruz. Peki, bu dayak da no'luyor?»** Bu olay çok etkiledi beni. Böylesine paspallıktan sıyrılmaya olanca gücümle kararlıydım. Bir zaman sonra iş buldum, basımevi çıraklığı yaptım. Bizim dünyamız için genlik çağı hiç bir zaman başlamamış olsa bile, güç bir çocukluk dönemi geçirdiğime üzülmüyorum.»

Ansızın Orhan Kemal'in gözlerinin nemlendiğini gördüm

«— Bana bakma,» dedi. «Anlat sen. Yoksul bir insanla ilgili şeyleri işitince, duygulanıyorum işte.»

«— Anlatacaklarımda yoksulluktan başka bir

şey yok, zaten!» dedim. «Dönüp dolaşıp, mutlaka bir kilo ekmek için gerekli parayı bulmalıyım. Egemen çevrelerin acımazlığı işte. Canlı bir canavar gibi, karanlık uçlardan fırlayıp boğazlarımıza sarılıyorlar. İstedikleri, karın boşluğumuzdan bağırsaklarımızı, kafa boşluğumuzdan da beyinlerimizi çıkarıp, bizlerin birer mumyaya dönmesi.»

Orhan Kemal öfkeli öfkeli

«— Evet, Türkiye'de sosyalistlerin işi kolay olmıyacak,» dedi.

— XXVI —

Öğleden sonraydı, bir kaç röportaj yaptığım **'Evlenenler'** dergisinin Divanyolu'ndaki yönetim yerine gittim. Derginin becerikli ve işbilir Genel Yayın Müdürü Tarık Mengü, dört çalışmama ikiyüz lira vererek işi geçiştirdi! Çıkışta Orhan Kemal'e rastladım (56). Bir haftadan beri kendisini görmemiştim. Sırtında kara bir trençkot vardı.

Dışarda konuştuk. Son günlerde paraca yoksuldu. O günkü yaşam koşullarına değgin şunları söyledi

«— Durumum hiç parlak değil. Vâdesi gelmiş bono! Gecikmiş ev kirası. İflâhım kesildi! Kalemim varmış... Yaşamım iyi sonuca bağlanmadıktan sonra, neye yarar? Ah, paraca kalkınsam bir! O zaman her şey düzelecek. İlkin, şöyle geniş soluklu bir roman...»

Umutsuz, şaşkın bir durumda Nuruosmaniye

(56) O gün, **'Evlenenler'** dergisinin 14 Kasım 1964 tarihli sayısında, Orhan Kemal'in **'Anne'** adlı bir öyküsü yayımlanmıştı.

caddesine doğru yürüdük. Adlarını saydığı bir kaç yazar **O'nu** 'İkbal' kahvesinde bekliyormuş.

Görmek istemediğim kişiler. Ayrıldım.

— XXVII —

Mayıs 1964.

Bulutlu bir gündü. Esintisiz. Haftalık bir dergi (49) de çalışıyordum. Yönetim yeri Cağaloğlu'ndaki **'Aydınlık'** handa, iki yanı aydınlık pencere dolu, büyükçe bir oda idi. İçerde yalnız kalınca, daktilo makinemi arkaya doğru ittim, pencereye yaklaştım. Çevrem basımevi işçileriyle doluydu, çoğunluk ufarak çocuklar. Sıkıntıdan geberiyordum. O aya değgin ev kirası yüzünden hiç param kalmamıştı. Doğaldı. Çünkü, tüm gün işimle yaşamama karşın, elime haftada yüzyirmi lira geçiyordu! Böylesi, yalnız benim problemim değil elbet. Yazılarımda duygularımı anlatıyorum.

Onbir yaşındaki kızım öğle yemeğimi getirdiğinde, arka arkaya içtiğim bir paket cigarayı tamamen bitirmiştim. Karnım acıkmıştı, ama yemeğe el sürmek istemiyordum. Allahtan Orhan Kemal geldi. Traşhydı. Yüzünden temizlik akıyordu. Oturdu. Elimde roman müsveddesi olup olmadığını sordu (50) :

«— İki sayılık var,» dedim. «Birer çay içelim mi?»

Orhan Kemal ansızın ayakları üzerinde dikildi

«— Gecikirim, başka bir zaman,» dedi.

Bu arada, ince, uzun parmaklarıyla masamdaki

---

(49) Haftalık trajı onbin olan **'Şoförün Sesi'** dergisi.

(50) **'Yeşil Çam Sokağı'** romanı. Bu roman daha önce **'Şoför'** adlı dergide yayımlanmıştı.

daktilonun tuşlarına vurmaya çalışan kızımın yanına sokuldu. Onunla konuştu. Sonra bana döndü

«— Adı nedir?»

«— Emel. İlkokul dörde gidiyor, amcası.»

«— Çok zeki, çok sevimli bir kız bu. Okusun ya. Kültürsüz, esprisiz insanları hiç tutmam. Gerçi, bilim ve teknik zengin, varlıklı kimselerin harcı, ama kızın üniversite yıllarında çalışabilir. Evet, pekalâ çalışır, okul giderlerini, giyim-kuşammı karşılar. İsterse burjuva kültürü ile yetişsin. Kafaca namuslu ve kültürlü aydınlar, günü geldiğinde halk tarafına, emekçiler tarafına geçerek sosyalist bir düzenin kurulmasına çalışacaklardır.»

«— Ona kuşku yok,» dedim. «Tabiî.»

Bu arada Orhan Kemal'in bölün bedeli olan parayı (51) çekmecemden çıkarmıştım :

«— Teşekkür ederim, almıyacağım!» dedi. Ardından hemen ekledi «Her hafta, benim hakkın olan parayı Emel'in okul giderlerine ayır. Memnun olurum.»

Belki bir günlük kişisel geçimini öneriyordu, bu düşünce beni duygulandırdığı için karşı çıktım. Ama Orhan Kemal, çok ısrar etti, sonunda boyun eğdim.

Bu kişisel örnekle değil, bir çok yönleriyle Orhan Kemal, her zaman için bana örnek olmuştur.

— XXVIII —

Orhan Kemal'e, hiç ummadığım bir zamanda, Nuruosmaniye Camii'nin kapısı önünde rastladığımda **«N'aber?»** gibilerden başka söyliyecek bir şey

(51) Orhan Kemal, telif ücreti olarak bölün başına onbeş lira alıyordu!

bulamamıştım. Son görüşmemiz arasından onbeş gün geçmişti; olacak şey değildi bu. İçtenlikle sıkıp salladım elini.

O da üstüste: «Cehennemden şeytan çağırıyormuş gibi, bu ne telâş, be?» dedi. «Yoksa gazete işin yattı mı?»

Bu arada Orhan Kemal 'İkbal' kahvesinden yana dönmüştü.

«— Yok canım! Klişeleri yaptırıyorum,» diye konuştum.

«— Eeee, iyi işte! Şimdi bırakalım bunu. Ben de kahvedeydim. Arap Talât (Kılıç)'la Muzaffer (Buyrukçu) az önce daireye yelkenlediler! Peki, sen?»

«— Doğrusunu istersen, n'apacağımı bilmiyorum. Canım rakı içmek istiyor. Sen de gelsen, dertleşmiş olurduk.»

«— Aha! Sabah sabah... peki, mangır?»

Aldırmaz bir davranışla elimi cebime attım. Orhan Kemal'e şaka yapmak için

«— Ayrı derde uğradığımı sanma, yiğenim!» dedim. «Buna bi'yüzlük derler!»

Tüm banknotu yeniden cebime atarken, Orhan Kemal soğuk soğuk bana baktı

«— Dur bir, ne zamandanberi adam gibi para taşımağa başladın?»

Orhan Kemal'i yatıştırmak istermiş gibi koluna girdim. Hemen ayrılmayı andırır bir istek duymadığını anlayınca da, yeniden asıldım

«— Nasıl, cacıklı, köfteli bir şişe rakıyı reddedecek misin, ağabey?»

«— Eh, öyle olsun!»

Hava ışıklıydı. Yan yana yürüyerek Cağaloğlu'nu döndük. İran konsolosluk binasının duvarları dibinden yokuşu indik. **Berber Şerif**'in dükkânı önün-

de Orhan Kemal duraladı. Alçak bir iskemlede oturan Palabıyık İbrahim'i göstererek :

«— Senin Palabıyık düzelmiş galiba,» dedi.

«— Bilmem, farkında değilim. Kimbilir, belki de bir yerlerden mangır kapmış olabilir. Evet, paçayı düzmüş!»

Yanından geçerken ayağa kalktı Palabıyık İbrahim. Üçgen kurduk. Orhan Kemal

«— Bakıyorum, şıklaşmışsın!» dedi. «Kimin nam-ı hesabına adam öldürdün, Palabıyık?»

Palabıyık İbrahim, atılan bu taş salt bana değil, dercesine bana bakıp güldü.

Palabıyık İbrahim'i çabucak atlattık. Yokuşun sonunda Orhan Kemal'in kolunu tuttum

«— İyi, hep özdeş söz! Nam-ı hesabıma adam mı öldürdünüz? Bitmiyecek mi, bu? Bilirim, söz düzmede ustasın. Ama sence bu böyle... bizim o günkü güç durumumuz...»

Orhan Kemal sözümü kesti

«— Kızdırma insanı işte!» dedi. «Peki, düştüğünüz o güç durum neydi?»

Kısa kestim. Sözlerime yanıt vermeyi gerek duymadan **'Remzi Kitabevi'**ne daldı. Az sonra, sıkkın bir yüzle döndü. Konuşmadan Sirkeci'ye indik. Pek istekli olmadığı halde, **'Merdivenli Meyhane'**nin merdivenlerini zıplaya zıplaya çıktı. Birer iskemle çekip oturduk. Yıl 1965. O yılın ortalarında bir Cumartesiydi. Oturduğumuz yer doğuya bakıyordu; güneş de orta çizgiye gelmek üzereydi; pencerelerin önünde duruyordu bu yüzden. Anlıyordum, Orhan Kemal'in içi tam anlamıyla rahat değildi ve bir şeyler kurcalayıp duruyordu belleğini. Sırası gereği toplumla ilişkin konularda başkaldırıcı bir kafa taşıyordu. Yürürken, bir türlü yol vermeyen araçlara, dükkânının önünde süpürge ile toz kaldıran tezgâhtara kızarken, bu kez meyhanede, doğal bir değişmeden

başka bir şey olmıyan güneşe bile, iliklerine dek öfkeyle dolu, sövüyordu.

«— Allaha bak! Yahu, şur'da bari ufacık bir gölge bulunsa...»

Böylesi Orhan Kemal'in insan bilinciydi. O gün, rakı şişesinin yarısına doğru mutluluk duygusunu anlar gibi oldu. Meyhanede, ilk yarım saat, bilinçleri derin uykuya dalmış insanların sözlerini, kuşkusuz çok yalın, ama büyüleyici bir müzik gibi dinlemekle yetindi; bir süre de davranışlarını izledi. Uyanık yüzü, yeğnik soluktu.

Neden sonra, ceketinin sol yan cebine gömülen, **'Varlık Yayınları'**nca 1964 yılında son baskısı yapılan **«Avâre Yıllar»** adlı kitabını çıkardı. Yokluk içersinde geçen çocukluğundan gençliğe geçiş dönemini yansıtan bu kitabı daha önce okumuştum. **Y. Kenan Karacanlar'a, Sevgi ile** biçiminde imzalıyarak önüme attı

«— Sok cebine!» dedi.

Bir ara ince dudaklarında alaycı bir gülümseyişle 'Arap Talât (Kılıç)'tan sözetti. Sözü dağıtmadan, çocukluk arkadaşım Muzaffer Buyrukçu hakkında ne biliyorsak saydık döktük. Daha sonraki konuşmamız politikal tutumlara değgindi. Sonra bir dergiden sözetti. Kendisini eleştiren bir eleştirmenin tutumuna değindi. Eğiliminin ne olduğu, yazıyı hangi kaygı ile kaleme aldığı dakikalarca dilinden düşmedi. Onu bıraktı, eski bir **'marksçı'**, ama o günlerde sağcı bir tutuma bel bağlayan bir romancıyı yerdi: **«Öf!»** dedi. **«Hep kişisel çıkar kaygısı... hep kendini sağlama bağlama tutkusu. Toplumsal ne var, bunda** (Cigara alışkanlığı yoktu ya, o âna dek benim Bafra paketimden ikincisini yakmıştı)**? Soyut bir anlayış böylesi. Kulak asma! Muhakkak olan şu ki, geri bıraktırılmış ülkelerin karanlıklarında binlerce ahlâksızlık gizlidir. Bu durum, işbirlikçi burjuvazinin politik**

programına bağlı aydın-yazarların, yoksul sınıfın hem gerçek acılarını, hem sevinçlerini, hem üzüntülerini, hem yalnızlıklarını eldeğilmemesi gereken konular olarak bellemesinden ileri gelmektedir. Bir de edebiyat dadılarının, halktan o denli uzaklaşan, halka o denli ters düşen kişilerin yapıtlarına edebiyat ödülü vermelerini düşün. Böylesine tatsız, soğuk ödüller yerin dibine batsın! Bu yüzden somut düşünce ve gözlem temellerine dayanmıyan yapıtlar, kötü ve insanlık dışı rolünü sürdürebiliyor. Beri yandan, üzerinde tartışılmaz bir temel ilkeyi de yozlaştırmak istiyorlar: Sanat toplum için değil de, sanat içinmiş... Büyük bir yalan bu. Ama, sen gel de bunu, küçük burjuva yazarlara ya da burjuva yanaşması yazarlara anlat!»

Ben, içkinin etkisiyle, çok canlı bir noktaya parmak bastığımı sanarak

«— Senin aslın da küçük burjuva değil mi? diye soruverdim.

Orhan Kemal aldırmaz bir davranışla

«— Öyle de olsa, ben küçük burjuvanın namuslu düşünü olanıyım, yiğenim,» dedi. «Halktan ayrı bir sınıf bilincim olmadı, olmıyacak da. Ne demek istiyorsun?»

Halktan ayrı bir sınıf bilinci olmadığını, çok güç maddi koşullar içinde, sürekli bir didinme, korkunç bir mücadele pahasına da olsa kanıtladı. Birtakım ikiyüzlü aydınların sözlerine inanacak yerde, emekçi halkın üzerinde ciddi ve namuslu bir biçimde, iyice düşünmüş olarak yapıtlar verdi. İyice biliyordu ki, yaşantısında rahat ve huzuru sağlamak ancak avutuculukla elde edebilirdi. Oysa, Orhan Kemal, iyi yalan söylemek sanatına dilenmek hakkı veren kişilere eksikli olmaktan yaşantısı boyunca tiksinmiştir. Onun için, ister romanları olsun, ister öyküleri olsun, yoksul insanı küçük düşüren, ezen,

sömüren ekonomik, bilimsel ve toplumsal zıtlıklarla doludur.

— XXIX —

Aralık 1965.

Orhan Kemal **'İkbal'** kahvesindeydi. Her zaman olduğu gibi girişin sağ ucuna oturmuş, bir çalışmasını gözden geçiriyordu (**Çoğun sabaha karşı yazdıklarının düzeltmesini kahvede yapardı**). Öyle sanıyorum ki, biraz sonra **'Yeşilçam'ın** yolunu tutacaktı. Ne ki, hava, sokaklarda dolaşmak için çok soğuktu. Benden cigara istedi, **'Nâzım Hikmet'le Üçbuçuk Yıl'** adlı kitabı hakkında ne düşündüğümü sordu, cigarasını yaktım, **O'na** kitabın aceleye getirilmiş olduğunu söyledim

«— Öyle mi?» dedi.

«— Evet. **'Nâzım Hikmet'e** değgin derinliğine bilgi alamadık. Derin anlamlı değil. Anlatılanlar, bir anı açısından doğru olsa bile, kitapta duygusallık ağır basıyor. **Nâzım Hikmet** bir marksist olduğu halde, **O'nun** o günkü düzene karşı olumsuz duygularından ve daha iyi bir düzen kurulması hakkındaki fikirlerinden hareket edilmemiş. Bilmem, benim çıkardığım sonuç bu.»

Tam bu ara, Muzaffer Buyrukçu geldi. Selâm verdi. Neler konuştuğumuzu sordu. Konu bir daha açılınca, özdeş kitaba değgin eleştirimi yeniledim.

Orhan Kemal kabullendi bunu.

«— Doğru, anıları objektifleştiren, gerçeklere bağlı kılan, daha çok belgeler ve anında alınan notlardır. Nâzım Hikmet'le ilgili, o zamanki notlarım bende olsaydı, çoktan en iyi biçimde değerlendirmesini yapardım. Bu konudaki notlarımı **Kemal Sül-**

ker (52)'e vermem sakınılacak bir durum değildi. Olur a, bunu seve seve yaptım. Ne ki, geri istediğimde, **Kemal Sürker** kendince bahaneleri hazırlamıştı bile. Çok acı oldu benim için, ama ne yapayım, birkaç not ve belleğimde kalanla bu kitabı hazırladım.

Bu kitaptan, hemen hemen başkaca söz ettiğimizi anımsamıyorum.

— XXX —

'İkbal' kahvesinde oturuyorduk. **Garson Melkom** bize çay dağıtırken, Orhan Kemal'e

«— Dün sizi Yaşar Kemal bey aradı,» dedi. Sonra masayı omuzundaki peşkirle silip ayrıldı.

Orhan Kemal, yeğnik hüzünle, sevinçle gülümsedi

«— Yaşar Kemal mi? Düşünün bir! Beni aradığının bilinmesi için, vaktini öldürmek zorunda kalmış! Zeki bir insan, gerçek bir kurnaz! Zaman zaman, aramızdaki buzları eritmek için böyle davranıyor. Dedim ya, içedönük biri değil, atılgan ama hesabî... Hem yetenekli bir romancı, hem güçlü bir girişim ruhuna sahip ticaret adamı. Beni biraz can sıkıcı buluyorsa da, bana karşı dostça duygular besliyor, sanırım. Ne de olsa, el el üstüne amacına ulaşanlardan biri. Ama yolumun dikenlerle sarıldığı bir gün ve beni kurtarmak için yalnızca bir tek yol kaldığında, el uzatmaktan çekinecektir. **O'nu** tâ Adana'dan beri iyi tanırım.»

Hadi Malkoç can sıkıntısından ellerini oğuşturuyordu

---

(52) Gazeteci, yazar ve sendikacı. Orhan Kemal'in kızı **'Yıldız'**ın ilk eşi.

«— Ne yapalım?» dedi. «Ne de olsa bizim bağın koruğu... Bir **Kemal Tahir** değil ya...»

Orhan Kemal dilinin ucuna gelen bir sövgüyü yutkunur gibiydi. Neden sonra öfkeyle parladı

«— Kemal Tahir de kim? Dağ gibi bir yazar olan Yaşar Kemal'le kıyaslanabilir mi? Bunu düşünmeyiniz bile? Ah, ne acınacak bir durum! Birtakımları, adlarımızı, böyle çağma ayak uyduramamış, kavgasız ve halkını hor gören Kemal Tahir'i, bizim görüşümüzde oluşturarak **'Üç Kemaller'**e çıkarmamışlar. Ne anlamsız tanım!

— XXXI —

Tünel'le Karaköy'den yukarı çıkmamız gerekiyordu. Orhan Kemal önde, ben arkada Tünel'e girdik. Elindeki bozukluklardan ayırdığı iki nikel yirmibeş kuruşla turnikeye yürüdü. Ansızın, durumu düzeltmek için **O'nun** konuşuş yönetimini kullandım

«— Hayır, hayır, beni hasaba katmayınız!» dedim. «Çünkü **Sarı Basın Kartım** var(53)!»

Tok bir sesle

«— Ne o?» dedi. «Böylesi küçük yaratıkların şişinmesi işte! Arkadaş, gazeteci devlete karşı değil, halka karşı sorumlu olmalıdır. Ayrıcalıkla ilgili her şeyden tiksinirim.»

Ben gülmekten yere yatarken, Orhan Kemal en son vagonun kapısında, keskin gözlerini kısarak, öfkeli ya da alaycı bir biçimde duruyordu. Tünel'den inince bir cigara uzattı.

Alınmak, budalaca bir şey demesi, ne denli güzel!

---

(53) 1966 yılı idi. 'Şoförlerin Gücü' derginin sahibi olarak, adı geçen kartı yeni almıştım.

10 Ekim 1967. Salı.

Güneş çıkınca sabahın sisi ortadan yitip gitmeğe başlamıştı. Orhan Kemal'i **'Acem (54)**'in kahvesinde, işçilerle omuz omuza oturur buldum. 'İkbal, kahvesi halıcı olduktan sonra, halkla sıkı ve canlı bağı yitirmiyen Orhan Kemal, günü birlik çalışan insanların çağımıza özgü sosyo-ekonomik örgüsünü, her gün biraz daha çözebilmek amacıyla **'Acem'**in kahvesine gidip gelmeğe başlamıştı. O gün, gönlümde vereden özleminin gerçekleştiğini saptayan **'düğün çağrı kartımı'** Orhan Kemal'e verdim. Sonra da, **'Konine di'** adlı şiirimi okudum. Yüzü asıldı, yine de dizelerinin enginliğini övdü

«— Ne ki, şiir senin işin değil,» dedi. «Bir kez dil kurnazlığın yok. Yalın bir deyiş. İçerde yedibuçuk yıl takılırsın!»

«— İyi, ama sana en çok yaraşan bir sözünü ele alalım Devrimci bir sanatçı, hiç bir kimsenin kendisini etkilemesine göz yummamalı, hiç bir şeyden korkmamalı. Senin gerçekçi bir biçimde pek güzel belirttiğin gibi, insan, insan toplumunun gerçek kurallarını bulmalıdır.»

«— Öyle, bulmalıdır ya, her şeyin tam anlamıyla ikiye bölündüğü ortamda bulunacaktır bu kural. Haklılıkla haksızlık, namuslu bir düzenle, düzensizlik ve emekçilerle kapitalist sınıfı. İşte senin düğün davetiyen, işte kuralları namussuzca işleyen bir düzen. Bal gibi, canlı yapıyı ikiye bölüyorlar işte. Resmî evlilik ne? Bu kurallar, bozuk düzen korunsun, birtakım çıkarlar elden çıkmasın diye yaratılmıştır. Sen de evleniyorsun işte. Bu bozuk düze-

(54) **'Acem'**in kahvesi, Nuruosmaniye caddesiyle, Vezirhan caddesinin keşiştiği yerde, sol uçta idi.

nin ortamından kesip koparılamıyan bir sen değilsin, elbet. Onun için, demek istedim ki, bu şiirin yayımlanırsa, onu cezaevinden kesip nikahlının gelinliğine yamıyamazsın!»

— XXXIII —

Nisan 1970. İşlerin sonu.

Cağaloğlu'nda trafik en yoğun durumundaydı. Orhan Kemal beni karşıdan görünce, gülümseyip el salladı. Hemen yanıma gelip, ardından şunları söyledi

«— **Guraba Hastahanesi**'ne gitmem gerek. Benimle gelir misin?»

«— Tabii,» dedim.

«— Öyleyse çabuk olmalıyız. Beni pek arayıp sorduğun yok.»

«— Nihayet Basınköy'lü oldun, arkadaş! Bu yüzden aramızdaki uzaklık gittikçe artıyor!»

Somurttu. Yüzü aklaşmış, yanakları çukura batmıştı. İster istemez, yaşam enerjisinin sonuna geldiğini düşündüm. Ancak, giyimi yerindeydi. Üzerinde, yıllar önce sözünü ettiği açlıktan hiç bir iz yoktu. Piyesler, ödüller ve kitaplarının yeni baskılarıyle iyi geçim sağlıyordu. Basınköy'de bir kat edinmişti. Peki, ya kötü sayrılık? İşte, hesapta bu yoktu.

Rahat bir davranışla taksi çevirdi. Geçirdiği **'Dermoid Kist'** operasyonu nedeniyle, ancak yanlamasına oturabiliyordu. Ne acı! Yol boyunca dışarlara baktı, hiç konuşmadı. Bir-iki söz etmek istedim. Ama **o'nun** düşüncelerini bozmaktan çekindim.

Hastahane odasında, hemen kalın bezli paravanaın arkasına alınarak muayene edildi. Görevli dok-

tor, Orhan Kemal'e karşı çok saygılıydı. Ün yapmış bir yazarın kendi adına imzaladığı iki kitaba çok çok teşekkür etti. Ardından şu sözleri ekledi : **«Bir daha sizi hasta listesine almayız. İyileştiniz ya! Dünya çapında bir yazarın elbette yaşaması lâzım.»** Orhan Kemal bu sözlerden hoşlanmadı. Hemen konuyu değiştirdi

«— Hastahaneye bağışta bulunacağım,» dedi.

Doktor kalktı, kapıyı araladı, hademeyle konuştuğu duyuldu. Biraz sonra içeri düz yüzlü bir hemşire girdi. Orhan Kemal üçyüz lira bağışta bulundu. Karşılıklı teşekkürlerle dışarı çıktık. Orhan Kemal'in yüreğinin üzerinden çok büyük bir ağırlık kalkmış gibiydi

«— Haydi bakalım, bir vartayı daha atlattın!» dedim.

Aslı düşünülecek olursa, **'demir gibisin'** demek istemiştim. Ama Orhan Kemal, bu sözlerimi önceden kabullenmiş bir davranışla boşandı

«— Evet, çok iyiyim. Fakat, **'Bemix'** neyse ne ya, otuz **'Streptomycine'** çok acı verdi bana. Her zaman bir şeyle savaşmak alnımıza yazılmış demek. Önceleri açlıkla, şimdilerse hastalıkla...»

Bizi hastahaneye getirip götüren taksi **'Vatan Caddesi'**ne saptı. Orhan Kemal esniyordu. Bir kaç saat kestirmek için kızı **'Yıldız'a** gitmek istediğini söyledi. Lunapark'ın önünde taksiden indim. Bu dost canlısı insanı, bundan sonra, ancak iki kez daha görebilecektim.

— XXXIV —

Nisan 1970.

Orhan Kemal'e acı veren bir sorunu öğrendim. Saat tam onbirdi. Gene Cağaloğlu'nda rastladım

o'na. Eczanenin az ilerisindeki ağaca yaslanmıştı. Gözleri bir noktaya dikili, rahatsız bir biçimde duruyordu. İsteksizce selâm verdiğini görünce, bir-iki dakika konuştum ve ayrıldım. Cağaloğlu 'Yokuşu'ndaki kağıtçılarla işim vardı, bir saat çabucak geçti. Yeniden o yolu adımladığımda Orhan Kemal'in özdeş yerde takılıp kaldığını gördüm. Şakayla karışık:

«— Burada görevli misiniz, bayım? diye sordum.

Kızgındı. Yatıştırıp koluna girdim. Duygularını hemen bastırabilecek yaradılışta değildi. Yüzü öfkeden al al olmuştu. Üsteleyince açıkladı. Duygusallığı, bu kez **'Öncü'** kitabevinde çalışan güzel, genç bir kızı karşısına çıkarmıştı. Ülkü'yü anıştırarak:

«— Ne o yani?» diye şakayla sordum. «Kitabevinde çalışan kızlarla kolleksiyon mu yapacaksın?»

Güldü. Israrı ile Sirkeci'deki **Adana Kebabevi'**ne gitmek zorunda kaldım. Yavaşça iskemleye oturdu. Kızın randevuya gelmemesi nedeniyle duyduğu tedirginliği saklamaya çalışıyordu

«— Önümüzdeki ay mı olur, Haziran ayı mı olur, yurt dışına çıkıyorum,» dedi. «Çağrılı olarak. Ünlü bir yazara gösterilen ilgi bu, oğlum! Romanya, Bulgaristan ve Sovyetler Birliği gezisi. Görüyorsun ya, insan benim gibi yürekli adımlar atarak başarı kazanan bir yazar olunca, dış ülkeleri gezip dolaşması kolay oluyor.»

Saygıda eşit davranmadığı için

«— Bakın hele !» dedim. «Ya oralarda erkek meraklısı kadınlara çatarsan? Onları seyretmekle yetineceksin, sanırım.»

«— O da ne demek?» diye sordu kızarak. «Bize kadın sundular da geri mi çevirdik?»

Son günlerdeki konuşmaları çoğun kişisel yaşantısına dayanıyordu. Nitekim, yeni bir konuşma konusu yaratı ve **'Yaşar Kemal'**den aldığı bir mektubu cebinden çıkarıp salladı

«— Adana'daki oğlumdan bir mektup,» dedi yavaşça.

O zamana dek Orhan Kemal'in Adana'da bir oğlu olduğunu hiç duymamıştım

«— Benimle eğlenmek istiyorsun?» diye sordum şaşırarak.

Garson Hasan iki beyti tabağını masaya bıraktı ve çekildi.

Orhan Kemal'in bakışları iyi niyetliydi, ama kendine güveni olan biri gibi konuşmuyordu

«— Yooo... evet, oğlum.»

«— Peki, sonra?»

«— Gözdağı veriyor bana. Böyle giderse beni çileden çıkarır!»

Mektubun diyemi bir-iki önemsiz ayrıntının dışında, şöyleydi

«Seninle eskiden kalma bir hesaplaşmamız var. Babammışsın. İstanbul'da iyi bir yaşantın varmış. Bense burada bir fabrikada sürtüyorum. Çoluk çocuğum var. Ne seni görmek, ne de sana baba demek isterim. Yalnız, senden ilk ve son olarak istediğim şu Derhal bana otuz bin lira göndereceksin. Göndermezsen...»

«— Haklı bir istek değil bu,» diye söylendim. «Hayatını kazanıyormuş işte. Yoksa, isteğini kabul etmek zorunda mısın?»

Mektuba karşı Orhan Kemal'de bir öfke duygusu uyanıp uyanmadığını izledim. Keyif duyuyor gibiydi. Demek ki, gençlik yaşantısında, o güne dek bilinmeyen bir kadın serüveni vardı. İlk evliliğinden önce, bu kadınla coşkunluk verici bir yakınlık duyduğu muhakkaktı. Arasıra, sevdiği, ama kötü yola düşmüş bir kadını anlatırdı. Artık, **«Bu çocuğun benden olacağını hiç düşünmemiştim!»** pozunu bırakmış oluyordu.

Masadaki yarım şişe rakı bitmişti. Orhan Ke-

mal, sıkıntılı bir biçimde yiyip içiyordu. Bir ara

— Ne dersin, gerçekten birşeyler göndersem mi? diye sordu. «Olmazsa, onları İstanbul'a aldırabilirim.»

«— İyi, ama kullandığı dil çok çirkin. Burada seni, her zaman rezil edebilir!»

«— Bir çözüm yolu aramalıyım. Örneğin, ona doğru dürüst bir iş sağlıyabilirim!»

Orhan Kemal bunları söylerken son derece içtendi. Daha çok acı veren bir içtenlikti bu; içerden bir hançer vuruşu gibi. Bu içtenliği, bir babanın içinde bulunduğu zor toplum koşullarına verip üzerinde çok düşündüm. Ne yazık ki, bu oğlanın anasını ilk büyük sevgiyle sevip sevmediğini öğrenemeden, Orhan Kemal **2. Haziran. 1970** tarihinde **Bulgaristan'**da öldü.

BİR MEKTUP

Orhan Kemal öldü.

Kararlıyım. Ölene dek savaş veren kendine ve halkına güvenen bu etkili sanatçıyı bir daha hiç göremiyeceğime kendimi alıştırabilecek miyim?

«— **Allaha bak** (İşler umduğu gibi sonuçlanmayınca bu deyimi kullanırdı)!.

Ummadığı için güzel bir ayrılışı olmadı dünyadan. Bir kaç yıldır, sayrılıkların etkisiyle vücudu ard arda sallanmaya başlamıştı. Sonunda, belli bir zorunluluk, belli bir olması önlenememezlik **o'nun** yaşama gücünün sürekli bilincini körletti. Ve bir yaşam öyküsü etkili bir biçimde son buldu. Her neyse. Artık, bu yetenekli sanatçının ölüm acısını, içimde yarattığı çöküntüyü bastırabilmek olanağını şu sözlerde arıyacağım

«Hiç bir zaman devrimci yazarlar ölmeyecek, hiç bir zaman.»

Bir sanatçının düşüncelerini araştırmak, onun duygularını, ilişkilerini incelemek bir yöntem işidir. Ayrıca, onu sanat koşullarından da sıyıramayız. Bir sanatçıya ülküleştirmek ya da iyi göstermek çaba ve çalışmalarına ancak bu ölçülerle düşülmez. İzin verirseniz, sözünü ettiğim şeyi gereğiyle kavramış bir insan olarak. Orhan Kemal'in yaşadığı ve çalıştığı ortamı anlatmak istiyorum; ilkin bu olumlu içeriğin sonunu şu tümce ile vurgulamalıyım

«Bir şu kesin : Orhan Kemal arsızca yaşamadı».

Bu yüzden huzur içinde ölen Orhan Kemal, gözlerinden keskin bir ışık saçan insan örneği idi; **o'nu** örnekleştiren de sanatı oldu. Ah, tanımanız gerekirdi Orhan Kemal'i. O zaman, beklenmedik ölümüyle sonuçlanan mücadelesine tanık olur, gerçeği görüş ve gerçeğe yaklaşış biçimine yatkınlığını sezinliyerek olağanüstü bir insanla karşılaştığımızı anlardınız. Hiç olmazsa bir kaç yapıtını okumuş olsaydınız, ülkemizde gerçekçi sanat geleneğini sürdürmüş, bu geleneğe uygun olarak **'halkçı objektifliğe'** yön verebilmiş ve tuttuğu yoldan ayrılmamış bir sanatçının namusluluğunu görürdünüz. Her neyse. Orhan Kemal'i tanımanın bana verdiği sevinci hiç bir zaman unutmıyacağım.

Siz, gönülden sevdiğim bir basımevi işçisisiniz. Bilirsiniz, benim de sosyal kökenim bu. Gündelik yaşantımızda, yapıp ettiklerimizi yalınlıkla dile getiririz, değil mi? Bu bir yana. Aslında, emekçi yalınlığı sinmiş konuşmayı Orhan Kemal'den öğrenmeliydi insan. Dilinin etkili, içtenlik dolu, şaşırtıcı yalınlığını nasıl tanımlıyacağımı bilemiyorum. Nedense, konuşurken gözlerinin ışıl ışıl parlaklığını, yüzünün taşıdığı anlamları, zaman zaman da bakışlarının yırtıcılığını saptamak için sözcük bulmakta zorluk çekiyorum. Yine de bir değerlendirme yapmam için ilkin,

konuşmasında vurguların dolambaçsız diline daha bir güzellik kattığını, sonra tutkun olduğu kadınlardan göz kamaştırıcı bir güzellikte söz ettiğini söylemeliyim Paraca sıkıntılı olduğu günlerde, Yenikapı yolunda birlikte yürürken, bir işportada sergilenen papuçlara uzanıverdi. Alçakgönüllü, suskun bir davranışla, bir çiftini ayaklarında denedi. Bir ara, kaşlarını oynatarak, satıcıya papuçlarını fiatını sordu

«— Otuzbeş lira,» dedi satıcı.

Gözlerini yüzüme dikerek kolumu tuttu

«— Rengi nasıl?» diye sordu.

«— Yaz için uygun,» dedim. «Sağlam, sıradan değil.»

«— Belli. İşçiliği iyi, hiç bir sakatı yok. Ucuz fiyatlara kimseden ses çıkmaz. Mağazalardaki etiketlere bakınca şaşırıyor insan. Peki, bu papuçların ötekilerden eksikliği ne? Ne güzel kalıba alınmış, ne güzel!»

Konuşmasındaki büyüleyici incelik yazı dilinde de vardı. Romanlarında olsun, öykülerinde olsun, yoksul insanların en derin umut ve bekleyişlerini yalın bir biçimde anlatmak eğilimi ağır basar. Yalınlık ve açıklık getiren bu eğilim, kültür oranı düşük halkın belleğine çabucak işlemiş, dolayısiyle yapıtlarına bir bütünlük ve doğruluk niteliği kazandırmıştır.

Orhan Kemal'i işçiler, hamallar, gezici satıcılar arasındayken görmek çok ilginçti. Canlı bakışları, enerji ve yaşam dolu davranışları onları derinden etkilerdi. Bir gün **'Acem'**in kahvesinde, işçinin biri, başkaca bir yer olmadığından, gelip masamıza oturmuştu. Selamına karşılık verdik

«— Ne iş tutuyorsun?» diye sordu. Orhan Kemal.

«— Kazma kürek,» dedi işçi ve kasketini çıkardı.

«— Biliyorum bu işi. Günlük kazancın yerinde mi?»

«— Eh iyi. Yuvarlanıp gidiyorum, bey!»

«— Burada kimin kimsen var mı?»

«— Bir karım var, apartmanlara tahtaya çamaşıra gidiyor.»

Orhan Kemal'in gözleri parlıyordu

«— Evet, önce ekmek,» dedi.

Orhan Kemal hoşlanmadığı kimseler oldu mu, araya uzaklık koymayı bilirdi, ama işçilerin kendisinden anlayış beklediklerini bildiğinden, onlarla konuşurken açıldıkça açılırdı. Bu nedenle, halk tarafından öne itildiği için değil, halkı ardından sürüklemeye çalıştığı ve ona yeni bir sosyalist çağın özlemini temsil ettiğinden ötürü öncü bir yazardı. Orhan Kemal'i böyle anlıyorum. Yitirmekten acı duyuyorsam da, Türk edebiyatının bugün o'nunla kazandığı büyük önemi düşünmem içimi gururla dolduruyor.

Yapıtlarıyla, estetikten çok, gerçeklerin üstünde durulmasına yolaçmış ve halkın sanat anlayışını derinden etkilemiştir. Yazı üslubunun kökleri halktan çıkmış ve yapıtları geniş ve kültür düzeyi düşük kitleye yayılmıştır.

Ne ki, halkta toplumsal bilinç uyandırmak umudunu, ekmek parası için yazmak zorunda kaldığından, zaman zaman yitirdiği olmuştur. Bir gün **'Üç Kâğıtçı'** adlı romanının kişiliksiz ve korkak insanları ele aldığını belirtmiştim yüzüne karşı. Kim olursa olsun, hoş görünmek gibi bir kaygım yoktur, bilirsiniz. O zamanlar, bu romanı ikiyüzlülük ve çıkarcılık ruhuyle göklere çıkarmışlardı. Siz, çok küçük bir detay bu, deseneiz de, burada belirtmekten kendimi alamıyacağım : Romanın adı yapaydı bir kez! Üstelik, **'Üç Kâğıtçı'** deyiminin -ki, aslı **'Üçkâatçı'dır- «Bul karoyu, al parayı!»** türünde üç iskambil kağıdı ile oynanan bir kumar oyunu olduğunu ve bu oyunun

kökeninin de çarpık kazançtan ileri geldiğini belirtmiştim.

O anda bağışlama yetisi yitip gitmişti sanki. Yanıldığımı sert sözlerle saydı döktü. Orhan Kemal'in mutlak hoşuna gitmeye çalışanlardan değildim; kesin bir yargı ile **«Dostluk bir yana, ucuz doğruları kapsıyan ve gerçeği kendine uyduramıyan bir kitap bu,»** dedim.

Duralamıştı. Neden sonra, yüzünde ne denli büyük bir düşünsel gözüpeklik taşıyorsa, dilinde de öylesine açık bir anlatımla

«— Kendime övgüm mü var?» diye sızlandı. «Tam bir savaş, inatçı bir savaş girişiminde bulunduğunu söyleyen kim? Sonuç olarak, sözde demokratikleştirilmiş bir anayasa düzeninde yaşıyoruz. Halkta toplumsal bilinç uyandırmak umudunu yitirmiş değilim, ama edebiyat dergilerine, yayınevlerine, dahası güncelere yatırım yapanlar kimlerdir, bilmek gerekir. Özellikle, burjuva kökenli günce sahipleri, bilinçli olarak salt kendi çıkarlarını savunmaktadırlar. Bizim her şeyi kucaklıyacak gücümüz mü var? Bir bakıma, gerçeklerin diliyle yazmayı gerekli gören bir yazarım; evet, orası öyle. Ama, bu durumda kötü koşulların boyunduruğundan kurtulmanın yolunu söyleyebilir misin? Bir sanatçı olarak, kendi inancına uygun, kökü derinlerde olan bir yapıt vermenin olanağı yok Türkiye'de. Daha bundan uzağız, çok uzağız.»

Sonra bir gün, kendi sanatının niteliğini saydı döktü

«— Evet, sosyalist çizgide bir eylemim yok, ama yapıtlarımda sosyal sınıflar arasındaki zıtlığın ne olduğunu gösteriyorum,» dedi. «Ne dediğini bilen bir yazar için, sınıflar dışında bir edebiyat yoktur, zaten. Bir toplumda yaşıyorsak, bu topluma bağımlı olmamak olanaksızdır. Bilinen şey, Türkiye'nin

toplum düzeninde tek başına bırakılan yoksul halklar imanına sömürülüyor. Nasıl bir etkide bulunmalı? **Marş marş edebiyatı** ile yapamayız bunu. Sonrası biz gerçekçi yazarlar sıkı altında tutuluyoruz. Ayrıca, burjuva yayınevi sahipleri karşısında özgür değiliz. Açık, namuslu, doğru, tutarlı bir yapıt gözlerini korkutuyor. Onlar için varsa yoksa burjuva dünyasının iyimserliğini yansıtan romanlar, öyküler, şiirler. Allah kahretsin! Burjuvanın kölesi olarak nasıl yaşıyoruz? Evet, nasıl? Bir koşulla Olanağı olduğu dek namuslu kalarak. Sonra, yoksul halklar adına sert, keskin ve kesin mücadeleyi biz gerçekçi yazarlar göze alsak bile, bu iş sanat olmaktan çıkar. Bir sanat yapıtına bile bile öğretici nutuklar sokulmasını **Marx** ve **Engels** bile eleştirmişlerdir. Doğrusu da bu. Böylesine bir sanat, insanı bilinçsizce eyleme yöneten, provakosyona elverişli, kasıtlı bur **'klavuz'** olur.»

Şirin görünme numaraları yapamıyan Muzaffer Buyrukçu'nun eksikliklerini değerinden daha çok belirtir, hep suçlayarak, küçümseyerek, alayla söz ederdi. **'Akşam'** güncesinde, yoksul insanlara değgin röportajlarının yayımlandığı günlerdi. Muzaffer Buyrukçu, Erol Şadi Erdinç, Talât Kılıç ile birlikte **'Yenibahçe'**ye gitmiştik. Konu, aktöresizliğin en iğrenç tiplerinden biri olan erkeğin, altı çocuğunu yüzüstü bırakıp, **'İran'**dan gelen anasıyla kaçıp gitmesiydi. Yoksul, ama son derece yoksul kadın, altı çocuğu ile birlikte kuru tahta üstünde yatıyor, yiyecek ekmek bile bulamıyordu. Ancak, konu-komşudan gelen bulgur çorbası ile yetiniyorlardı. Orhan Kemal, küçük, boy boy, cılız çocuklara bakıyor, dakikalar ilerledikçe onların acısı kendi yüzünde yansıyordu. Sinirleri ölümüne gergindi yüzde yüz. Kadının acıklı durumunu belirten notlar alırken, ikide bir Muzaffer Buyrukçu'dan izlenimini soruyordu. Sonunda :

«— Benim sınıfımın insanları.» dedi Muzaffer Buyrukçu. «Acımasızca kendi yazgılarına bırakılan böyle insanların üzerine titrenmeli, yoksullukları tanınmalı.»

Sanırım, Muzaffer Buyrukçu'nun bu sözlerinden çok duygulandı.

Bir Cumartesi günü **'Gülhane Parkı'**nda yürüdük. Ikyaz günlerinde ağaçlar altında gezmeyi severdi. Dost bildiği insanlar üstünde konuştu. **'Arap Talât** (Kılıç)'la ilgili sözleri her zaman özdeşti: Yaşama bağlı bol konuşan bir insan. Dürüst. Atak. İlk bakışta, döğüşmek için yanıp tutuşan bir **'Arap** uşağı' izlenimini veriyorsa da, boşuna yumruğunu sıkan etkisiz tiplerden biri. Ne ki, kağıt oyunlarında taktiği olduğu su götürmez bir gerçek olarak kabul edilmeli! **Muzaffer Buyrukçu**'nun öykülerinden söz ederken, **«Bir sanatçı için gözlem önemli tabii,»** diye kanısını belirtiyordu. **«Bu konuda çok yetenekli Buyrukçu, ama bilirsin, salt bu veriyle bir sanatçının kendine yer yapması çok zor. Eğlendirici gözlemlerle sanat yapıtı verilemez.»** Hakkında çok iyi bir insan, aydınlık gözleri var, diye hayranlığını belirtiyorsa da, kendi çizgisi olan **'aydınlık gerçekçiliği'** izlemediği için Muzaffer Buyrukçu'yu tutmadığı kesin bir gerçek. Nurer **Uğurlu**'yu açık sözlü, kararlı, ateşli konuşmalarıyla değerli bir genç olarak tanımlıyor. Bence, Nurer Uğurlu'nun kısa bir süre içinde **'Türkiye İşçisi Partisi Gençlik Kolları**'nın dili, sesi olmasını bu güzel huylarına bağlıyor. **Erol** Şadi **Erdinç**'i ne zaman ansa gözleri ışıldıyordu. Yoksul olmasına karşın, mutlak ve somut ırasıyla yüksek öğrenime dek tırmandığından, için için sevgi duyuyordu ona. Bir ara **«Divan edebiyatını iyi biliyor, yazarlığı deneseydi, gücünün, kaleminin etkisini sürdürmesini bilirdi; Türk edebiyatına yararlı olurdu, demek istiyorum,»** dedi.

Hadi Malkoç'un adını andım

«— O eski tüfektir bak,» dedi. «Şimdilerde bir eylemi yok. **'İkbal'** takımının ağır suskun bir gediklisidir, hepsi bu. Çoğun dinlemesine, belli belirsiz gülümsemesine aldanmamalı : Alışkanlığıdır bu. Siyasi polisçe sürekli izlenmeseydi, yaşamı düzgün olurdu belki. Sabahleyin **'İkbal'** kahvesinde **'Yelfe İhsan', 'Enver Aytekin,' 'Muhittin Kemal,' 'Arnavut İsmail'**-le birlikteydim. Hepsi, kafaları doğru şeylerle dolu, namuslu insanlar. Davranışları alçak gönüllü; ukalâca da konuşmuyorlar.»

Ben her şeyden önce taştan ekmeğini çıkaran biriydim **o'na** göre. «Müthiş bir mücadele gücün var senin,» diyordu. «Kafan sağlam. Her şeyi anlamışsın, ne yazık ki, fanatiksin. Esnekliğin yok. Sendeki bu katılık yetiştiğin çevreden geliyor olmalı. Buna karar vermek için yaşamına bakmak yeterli. **Edip Cansever**'den hoşlanmamanı bu nedene bağlıyorum. Oysa, Edip Cansever bizdendir. Sen onu iyi tanımıyorsun, belki paralı, aristokrak davranışlıdır, ama sağlam çocuktur. Anla bunu.»

«— Benim için farketmez. Açıkça söylemeli, bir kaçının dışında sevilmediğimi biliyorum. Önyargılar nedeniyle eziklik duyduğumdan değil, o kalkık burunlarıyla halkın önünde nasıl gidecekler biçiminde bir kuşku uyanıyor içimde. Şimdi **'Tahtakale'**deyim, defter işçiliği, sırasında hamallık yapıyorum. Ciltçi 'Rafael Kohen'le anlaştım. Öyle ilgi çekici bir adam ki! Her neyse. Artık sizlerin içine girecek kılık kıyafetim, bir işim var, demek istiyorum. Çok söylediler, evet, önceleri ne işim, ne parlak giysilerim vardı. Açtım. O zamanlar hakkımda neler söylenmiyordu ki. **«Bitmiş bu herif!»** sözü örneğin. Hadi canım. Böyle cakalı sesi olanları halk hiç tutmıyacak, göreceksin. Anlamsız, abartmalı biçim ustaları bunlar. Aç yatıp kalkan insanlara okşayıcı sözler buluyorlar. Ürettikleri tatsız bir şey. Bir oyun. Kısacası, havalarda yaşayan küçük burjuva yapmacı-

lığından öte değil. Bu yüzden ne sanatçı gevezeliklerini seviyorum, ne bu kişileri, ne bu düzeni. İçlerinde elle tutulur vanları yok.»

Orhan Kemal'in çıkık alnı kırıştı, yumuşak bakan gözleri sertleşti. Kuru bir sözle

«— Hoşgörüsüzlük yüzünden kendini yitirebilirsin,» dedi. «Ama belki de sen haklısın.»

Sonraki karşılaşmamızda **'Gorki'**ni bir öyküsünü anlatmıştım. O an nasıl olduysa sordum

«— Gorki hakkında ne düşünüyorsun?»

«— İyi, usta bir yazar. Öykülerinin iyi olanla kötü olanı ayıran niteliği var. Ana-babasız olarak büyümüş, ama çok şeyler öğrenip kafasını geliştirmek olanağını bulmuş. Ne ilginç, değil mi?»

«— İyi ama, abartmalardan uzak değil. Yer yer duygusal özelliği sırıtıyor. Sen bir **'Bereketli Topraklar Üzerinde'** adlı yapıtınla **'Gorki'**den iyisin. **O'na** öyküdüğünü söyleyenlere katılmak enayilik olur.»

Hiç karşılık vermedi. Savsız görünüşü altında, gözlerinin şaşırtıcı parlaklığını sezdim.

Son karşılaşmamız Aksaray'da oldu. Günlük güneşlik bir yaz günüydü. Epidir solgun yüzüne renk gelmiş, çizgi çizgi kızıllaşmıştı. Düşlediği el ülkelerini göreceği için mutluydu. Çevresindeki herkesin kendisi gibi sevinmesini isteyen bir durumu vardı. Yumuşak bir sesle

«— İlk uğrak yerim **Bulgaristan,**» dedi. «Daha sonra **'Sovyetler Birliği'**ni ve **'Romanya'**yı gezeceğim, Ondan fazlası da can sağlığı artık. Evet, senin de bir gün yerleri görmeni isterim.»

Konuşuyor, yan yana yürüyorduk:

«— Şimdi önemli olan senin coşkunluğunu dağıtman,» dedim. «Bize de sıra gelecek. Peki, nereden geliyorsun, ne **var?**»

Aksaray geçitine yaklaşmıştık. Boş bir otomobil kolladığı belliydi

«— Unkapanı'na gitmem gerek,» dedi. «**Merkez Bankası**'ndan döviz alacağım. Muzaffer Buyrukçu mutlak beni orada bekliyordur. Öyle sözleşmiştik.»

Ayrılmadan önce el sıkışıp kucaklaştığımızda

«— Eh, öyleyse güle güle,» dedim. «Döndüğünde görüşürüz.»

«— Bir daha ne zaman görürüz birbirimizi bilinmez ki,» demişti. Kulağım hoş gelen en sözleri bunlar oldu.

Orhan Kemal her insan gibi ölüme yazgılıydı, kanımca zamanında yargılandı.

10 Lira